

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARIES

Jan Kollár.

Elenke. 18. VIII. 1921.

Kollár, Jan

Ladislav

VÝBOR

Z KOLLÁROVÝCH BÁSNÍ.

I.

100 ZNĚLEK MILOSTNÝCH.

ÚVODEM A POZNÁMKAMI OPATŘIL

JAN JAKUBEC.

(S PODOBIZNOU BÁSNÍKOVOU.)

DRUHÉ, ROZMNOŽENÉ VYDÁNÍ.

V PRAZE 1894.

NÁKLADEM DRA FRANT. BAČKOVSKÉHO.

TISKEM F. ŠIMÁČKA.

Kollárova „Slávy Dcera" patří dnes u nás již také k básním, které se více velebí, nežli čtou. Děje se tak neprávem, nehledíme-li ani k velikému významu této knihy v našem rozvoji národním: Má ledacos, co je posud schopno života i po stránce umělecké i po stránce národní. Jen že právě takové básně musí se vyhledávati, musí se vyloupnouti z objemnější massy jako drahokamy ze zrnek jiných nerostů.

Básník dal se sváděti svými vřelými ideami, že doplňoval první vydání svých básní výtvory let pozdějších, kdy měl již málo okamžiků pravé inspirace básnické. Myšlence jeho dostalo se tím sice otevřenějšího, nadšenějšího přijetí a rozšíření, ale jeho básnický genius získal tím jen na čas. Proto má-li Kollár doznati u širších vrstev čtenářstva nejen traditionelního nadšení, nýbrž i vlastního poznání a ocenění, třeba především výborů. A tento účel vyvolal tuto knížku. Chce básně Kollárovy popularisovati. Z této snahy sluší vykládati její podobu.

Výbor z básní Kollárových rozdělil jsem ve dva díly: Díl první — jenž je toho druhu vůbec první pokus — obsahuje znělky milostné; druhý díl, který bude brzy následovati, má býti výbor básní poučných, vlasteneckých, slovanských, pokud mají širší význam a cenu básnickou, uspořádané v určité celky sourodé.

Vydavatel je si vědom, že tímto rozdělením nedopouští se násilí na vlastních intencích básníkových. Historický vývoj „Slávy Dcery" k tomu opravňuje. První sbírka z r. 1821 je skoro úplně rázu erotického; jen malá část je obsahu jiného, a ty jsou ještě v určitém vztahu ke znělkám milostným. Kromě toho liší se znělky tyto od znělek vlasteneckých nejen svým obsahem, nýbrž i celým rázem: vznikly za jiné doby, za jiných okolností, zejména pak působením jiných vzorů, s jinými city našeho básníka. „Slávy Dcera" je jako strom štěpený dvojím druhem ovoce: Nese ovoce stejného rodu, jen že oboje má svou podobu a svou příchuť.

Sonettů milostných vybral jsem asi polovici ze všech a zaokrouhlil číslem. Z úcty k básníkovi přibráno spíše více, nežli se zamlouvá dnešnímu vkusu čtenářstva. Vypuštěny hlavně ty básně, které jsou z doby pozdější, potom některé i ze starších, které by přílišným opakováním stejných motivů snadno unavovaly.

Znělky zde podané hleděl jsem urovnati v jistý souvislý celek, který rozdělil jsem — přidržuje se vydání z r. 1821 — ve dva díly. První zahrnuje znělky, vzniklé z pobytu jeho v Jeně. Vyvolala je živá přítomnost a skutečná vášeň a cit. A v té hleděl jsem zase uspořádati jistý postup geneticky se rozvíjející. V oddíl druhý pojaty znělky zpěvu II. a III. „Slávy Dcery“ — tedy znělky, jež pěje básník vzdálen jsa od své milenky. Jsou to básně bezmezného žalu a touhy, slastných upomínek, konečného zesvětění jeho Míny a resignace básníkovy. Postup tento určovalo nám uspořádání básníkem samým podniknuté. Jen tu i tam byla nutna přeměna, zejména tam, kde básník v celé sbírce vyměřil jiné místo té které znělce buď k vůli básním rázu vlasteneckého nebo z jiné příčiny. Někde pošinuta některá znělka, protože obsahem byla druhé blízká. Zvláště konec výboru uspořádán volněji. Sem zařadil jsem znělky, ze kterých vyplývá jaksi básníkův filosofický názor o lásce: konečná jeho resignace. Několik posledních odkazuje již na přechod k dílu druhému — ze zpěvů milostných ku vlasteneckým.

Básník v pozdějších vydáních často mnoho měnil. S počátku dělo se to hlavně za tím účelem, aby učinil výraz srozumitelnějším, aby opravil ten který obrat po stránce aesthetické. Později přidružovaly se

k tomu také Kollárovy názory — a často i pouhé libůstky — filologické. Tak na př. ještě ve vydání z r. 1824 básník skoro vždy píše „Slované“, „slovanský“, kdežto již r. 1832 opravuje veskrze „Slavjané“, „slavjanský“, protože jméno Slovanů odvozuje později od domnělé bohyně „Slávy“ atd. Domnívám se, že filolog Kollár — někdy dosti přepjatý — neměl práva opravovat básníka Kollára, třeba byli oba v téže osobě. Podobně z pravidla nezdařilé jsou pozdější opravy, vzniklé za účelem aesthetickým. Proto přidržoval jsem se textu z pravidla nejstaršího; chtěl jsem tak rekonstruovati text co možná věrný. Ale na druhé straně neopomíjel jsem pozdějších oprav, zejména z r. 1824, pokud skutečně opravami těmito báseň sama získala, často dosaženo tak obzvláště větší srozumitelnosti.

Po stránce grammatické uvedl jsem mnohé způsoby psaní, často jen pozdějšími marotami brusičskými přivedené, na znění, jak bylo v prvních vydáních, a jež výsledky dnešní filologie uznaly za pravé. Tak podstatná jména ženského rodu na -t (zejména -ost), infinitivy, kde není plná přípona -ti, s tvrdým -t, začít m. začať atd.

Některé tvary, odchylující se od dnešního způsobu psaní, ponechány, jednak že v nich ukazuje se fáse jazyková jisté doby, jednak že nedovoluje tomu často forma básnická. Tak na př. Kollár užívá důsledně

podle starší češtiny pro střední rod přechodníku tvaru mužského; jako: jitro pokaze (m. našeho pokazíc), srdce tvoře (m. tvoříc) světy, vše vůkol střesa s sebe tíže; oko pykaje atd.; podobně ustrnulý tvar spojky an pro všecky rody a čísla. Jinde zavedl jsem nynější běžné formy; tak při ustrnulém tvaru zájmena jenž; na př. ruka, jenž opravuji „jež"; podobně spojení, jaké se vyskytuje v obecné mluvě; jako: kde se smály zpěvům pole (= smála), století shromážděly (-la) atd.; ponecháno pro rým „křídla letné" atd. Větší volnost dovolil jsem si v interpunkci, přizpůsobiv Kollárovu — ve starších vydáních zejména ne dost pevnou — více interpunkci moderní.

Na konec ještě slovo o výkladech přičiněných ke znělkám. Jak jsem se již napřed zmínil, volil jsem tento způsob k vůli účelu — zpopularisovat čtení jich. Obávám se skoro, že ve snaze té často zašel jsem příliš daleko, leckterá znělka snad vůbec výkladu nepotřebovala. Ale v celku nezdá se mi zbytečný.

Je to ovšem podivný nápad — jak alespoň se zdá čtenáři modernímu — milostnou báseň chtít přetlumočit prosou. Není to snad docela bezprávné a násilné počínání proti básníkovi? V našem případě nemyslím. Kollárovy milostné znělky mají tu zvláštnost, že se dají převésti do prosy a samy tím netrpí. Je to jiný druh ero-

tiky, nežli jsme zvyklí dnes čítat. Je v nich mnoho historismu, mnoho učenosti, často méně citu, zkrátka je to více objektivní erotika milostná, jak uvykla nazývati ji školská poetika. A té jsou často výklady nutné; nutné zejména pro naši dobu, které je způsob tehdejšího myšlení a polyhistorické učenosti i výraz slovní celkem cizí. Kollár sám uznal za potřebné přidati ke své „Slávy Dceři" silnou knihu „Výkladu". Ovšem vykládá v ní ne všechny básně milostné. Ale Kollár mnohé nevyložil, že to jemu bylo běžné, že se do svých výtvorů vžil a myslil, že jsou každému jinému stejně srozumitelné jako jemu.

Že je takového výkladu třeba, utvrzují mne nejen vlastní zkušenosti, že jsem mnohému místu porozuměl po delším uvažování a bádání — někde ani na určitém smyslu jsem se nemohl vůbec ustanoviti — nýbrž i pozdější vydavatelé. Fr. Bačkovský na př. ve svém vydání „Slávy Dcery" místo nejasné z pravidla ponechává důvtipu čtenářovu a vykládá raději často to, čemu každý normální člověk snadno porozumí. Ale příklad — jeden za mnohé —, že nevždy i snadnějším obratům porozuměl: Ve znělce 24. zní verš: „V Cypru Vestě oběť pramení." Bačkovský vykládá: „Na ostrově Cypru *Vesta (Venuše)*(!), bohyně čistoty, byla zvláště ctěna." A přece již předcházející verš, „mně ctnost kvete, kde jsem lásku rozsel", poučuje o pravém smyslu!

Poněvadž chtěl jsem objasniti též některé obraty méně srozumitelné, volil jsem jinou formu výkladu, nežli je obyčejem. Podávám vždy postup celé znělky, po případě stručnou, obecně přístupnou charakteristiku; při nejasnějších obratech tlumočil jsem šíře, jsa tu originálu smyslem co možná nejblíže. Kde je vše srozumitelné, držel jsem se kratčeji. Způsobem takovým vykládám též různé narážky mythologické, historické, učené pojmy i slova ve spisovné češtině méně běžná. Slova starší, jako: „přirození“ místo nynějšího „příroda“ vykládati čtenáři není třeba.

Pro snadnější orientování přidáno na konci výkladu u každé znělky číslo zpěvu a znělky celého vydání „Slávy Dcery“.

V PRAZE, dne 20. května 1893.

Jan Jakubec.

I.

V onom kraji, kde se květorouchá
Sála dolinami rozstřela,
po nichž někdy silná kráčela
slovanského noha Miliducha,

Sláva, že ji čas a zloba hluchá
zhanobily, k nebi upěla;
rada bohů přijdouc zavřela
k její křivdě nakloniti ucha.

Přemítáno dlouho o náhradě,
každý z bohů vroucně rozpráví,
jeden to a druhý ono radě.

V tom cos Lada Milku šepce hezká,
ten aj — pannu stvořiv představí;
a sněm tichne, žasne, chválu tleská.

Allegoricky básník líčí stvoření Míny. Na Sále, kde Slávě největší příkoří se stalo, protože národ její tam poněmčen, schází se rada bohů, aby odčinila příkoří jí způsobená. (Lada je zeslovanštěná Venuše, jako Milek — Amor.) (I, 1.)

II.

Sláva krásou libé řeči Polku,
vděkem ozdobila Srbinku,
Slovačku pak, naši rodinku,
zpěvem úst a srdcem bez okolku;

V Rusku panství, v českou skryla holku
smělost k hrdinskému účinku;
ale každou krás těch květinku
ještě v celém chtěla míti spolku:

Káže tedy, aby podle směru
spojil Milek, její kochánek,
ony částky v jednu Slávy Dceru;

Proto se tu, jako v moři řeky,
divně spolu všechněch Slovanek
objímají ctnosti, krásy, vděky.

Básník z historických dokladů starších i novějších vyhledal vynikající vlastnosti dívek jednotlivých kmenů slovanských. Každé z nich dala Sláva nějakou přednost; ale krásy a ctnosti tyto chtěla míti sloučeny v jedné bytosti. Za tím účelem Milek stvořil Slávy Dceru. Proto jsou v Ní spojeny ctnosti, krásy a vděky všech Slovanek. (V. 4. srdce bez okolku = přímé, otevřené; v. 9. podle směru = poměru.) (I, 48.

III.

Stojí lípa na zeleném luze,
plná starožitných pamětí,
ku ní, co jen přišlo podletí,
bývala má nejmilejší chůze;

Žele moje, city, tůžby, nouze
nosil jsem jí tajně k odnětí.
Jedenkráte v jejím objetí
takto zalkám rozželený tuze:

„Ó ty, aspoň ty již, strome zlatý,
zastiň bolesti a hanobu
lidu toho, kterému jsi svatý!"

Tu dech živý v listí hnedky věje,
peň se hne a v božském způsobu
Slávy Dcera v rukách mých se směje.

Znělka tato věnována myšlence slovanské. Básník uvažuje o osudech Slovanstva. Navštěvuje rád starou lípu, posvátný to strom slovanský. Proto svěřuje jí své žaly a tužby. Takto lkal u ní též jedenkráte o bolestech a hanbě lidu, kterému je zasvěcena. A tu zázračným způsobem dostává se mu Míny — Slávy Dcery.

Ve znělce této zallegorisoval Kollár skutečný příběh. Podle svých Pamětí setkal se jednou za deště se „známou neznámou" skutečně pod lipou. Jeho láska k Ní od té doby roste víc a více. (I, 5.)

IV.

Nejkrásnější nade všecky ctnosti
ctnost, jež vlastní ctnosti ukrývá;
pohled, jehož krotkost stydlivá
jest jen zrádcem větší spanilosti;

srdce — jen mu trůn dej všemožnosti —
ráje po vší zemi rozsívá,
rtíky, z nichž se zdravý ozývá
rozum v liboplynné výmluvnosti.

O, kde svítíš, hvězdo utěšená?
Jsi-li vskutku, drahý předměte,
čili jen sen marný zlatých časů?

I ne, žije! — Žije? Libých hlasů
struny, k chvále Její zavzněte,
ejhle mně je, mně je zaslíbena.

Básník začíná chválu své milenky povšechným pozorováním i všeobecnými zkušenostmi: Nejkrásnější ctnosti jsou skromnost, ostýchavost; dobré, obětavé srdce; rtíky, s nichž plynou výmluvná, rozumná slova. A ptá se pak, existuje-li vskutku taková bytost, či je to jen ideál zlatých časů. Ba, žije, odpovídá si básník. Je to zaslíbená jemu Mína. (I, 4.)

V.

Jíti-li mám světem nejšiřejším?
 Mám-li státi, čili seděti?
 Jen chci cosi, než co, věděti
 nelze umem denně zmatenějším;

host si kýsi hnízdo v nejtklivějším
 stláti začal srdce poupěti;
 bode, sladí: mám to trpěti?
 Či všem výhost péčem dáti zdejším?

Hnedky slzy roním od žele,
 hned jsou líce, oči veselé,
 lkám a zase plesám v dobu krátkou.

Poshovte jen, milí přátelé,
 a vy mlčte, tváře kyselé,
 nechejte mi bolest tuto sladkou.

Básník rozebírá psychologicky stav svého srdce, když se v něm počíná probouzeti láska. Vyčítá protivné úkazy. Chce vystihnouti své nitro, ale ono je den ode dne zmatenější. Cítí cosi ve svém nitru, co nedá se však pochopiti. Kýs cizí host zahnízdil se mu v srdci, pohání ho v svět, hned zas nutí ho setrvati, hned bolestně ho bode, hned sladce dojímá. Láska působí, že hned roní slzy žalem a hned je zase vesel; pláč i ples jsou si blízky. Ale ten stav je mu milý; rád nese tuto sladkou bolest! (I, 6.)

VI.

‚Aneb zhořte, ňádra, v plápol stlete
jiskrou touto prudce rozžatou,
aneb zmaťte mysl přepjatou;
neb již nelze krýti, co mne hněte.

Dítě kojí kvítí; tebe, kmete,
city vroucí více nematou;
muži žena útlých odplatou
ctností krásný věnec štěstí plete:

Lásku-liž jen věku mladého
zval by hříchem rozum šalbou mámen,
lásku tuto srdce čistého?‘

Takto toužím v trudné nevoli,
ano blesk dvou liliových ramen
ústa zamkne slovem: „Nikoli!“

Básník mluví sám k sobě o stavu svého srdce, vášnivou láskou vzňatého. Silné city, prudká vášeň, jež hrozí až srdce stráviti aneb pomásti mysl jeho. Připomíná si všeobecné zkušenosti ze života, kde každému věku přána nějaká slast a radost. Zda tedy lásku mladého věku, tužby čistého srdce směl by kdo nazvati hříchem? Leda rozum mámený šalbou! Na tento monolog odpovídá milenka něžným objetím, laškovným zakrytím úst a sladkým slovíčkem „nikoli!“ (I, 9.)

VII.

Chtěl jsem pěti králů českých trůny,
bratrů příchod, Vlastu s Libuší,
chtěl „Bič boží“, kterak do kuší
střely klásti svoje učil Huny;

Tatry zlaté, Tokaj, ticho luny
prst se tytýž hráti pokouší,
ale klamné vždycky do uší
Mína jen a Mína znějí struny;

slohem prostým bajky, květy, říše
psát se jmu, než péro svévolné
tahy jiné, jiné ruka píše;

ani řeč má s vůlí kráčet neví,
a co v spolku lidí nevolné
srdce kryje, kvapný jazyk jeví.

Básník prozrazuje své úmysly, záměry básnické: Chtěl voliti ke svým zpěvům látky epické, vlastenecké, veliké události z dějin českých; chtěl pěti o Attilovi, králi Hunů („Bič boží“), protože se objevili v jeho vlastech; chtěl skládat idylly (Tatry zlaté), písně společenské, pijácké (Tokaj), básně romantické (ticho luny): Ale v jeho mysl stále jen vrací se jméno jeho milenky, jež zatlačuje všecky ostatní myšlénky a látky básnické, a tak jiná slova píše ruka, jiná diktuje vůle. Před lidmi ukrývá taje svého srdce, ale jazyk často v milostné nerozvážnosti se podřekne. (I, 12.)

VIII.

Z jara nech tě světí, libý chládku,
večer s větve píseň slavíka,
v létě ať se tebe netýká
Perun hněvný veda s živly hádku;

každou jeseň nech i ze zůstatku
roucha tvého zlato vyniká,
v zimě chraň tě zhouba všeliká,
strome svatý, lásce na památku.

Ží jen, dávný děde, blízkou koje
údů i let břímě studničkou,
aniž ostré pocit' vraha zbroje!

Neb's ty svědek, když mi ona troje
slova první všepla hubičkou:
Věčně, věčně, věčně, srdce moje!

Vděčný básník žehná stromu (snad ořechu u zahrádky Míniny), který nyní byl svědkem neskonalého štěstí — první hubičky a přísahy o věčné lásce. Za to svolává na tento strom štěstí ve všech dobách ročních, večer na jaře píseň slavíka za libého chládku („libý chládku“ t. j. strom, jenž dává chládek), v létě aby ušetřen byl blesku (Perun = Zeus u Řeků), na podzim ať zlaté plody jej zdobí, v zimě ať mine ho všeliká zhouba; má se napájeti z blízké studnice a nikdy nepodlehnout ostré sekyře. (I, 13.)

IX.

Krásný je zvuk, který vychovaly
venku ruky samé přírody,
mněl bys, že se z křovin hospody
vlaských mistrů, chrámy z lesů staly;

Krásnější ten, jemuž Musy daly
v lidských ústech již i svobody,
kde um ve zpěvu se lahody
míchá, aby sluch i duši jaly.

Ale znám zvuk jeden tichý, krátký,
než tak plný, pronikavý, sladký,
že vše jiné v něm se spojují;

slyším, slyším ho, hle, libě znící,
když mi oči k očím, líce k lícím
Mína říká: „Já tě miluji.“

Dojem šťastného ujištění věrnou láskou. Básníkovi zní ještě ten sladký zvuk v duši. Proti němu mizejí i nejkrásnější zjevy v přírodě, ke které Kollár tolik lne; jsou i nad zpěv zdokonalený uměním lidským, který nejen lahodí sluchu, jako zpěv ptactva v přírodě, nýbrž uchvacuje i náš cit. Znělka tato ve vydání z roku 1821 zní zcela jinak. Z tohoto vydání podrželi jsme dva poslední verše, které jsou též v pozdějším vydání přepracovány objektivněji, avšak jen všední zkušeností: „Když si řeknou srdce milující Prvníkráte, že se milují.“ (I, 14.)

X.

Není to zem ani nebe zcela,
co se z tváři Její vyskytá:
svatost je to v kráse zavitá,
duše božská v útlé cloně těla.

Hned mře láskou, hned zas, jakby chtěla
vzhůru létnout, city zamítá,
do ruk běží, aj, v blesk rozlitá —
světy hvězd Jí plynou vůkol čela.

Ba si tuším všudypřítomnosti
ode bohů samých půjčila,
ant mi vždy tkví v očích, v obraznosti.

Ó rci přece, družko rozmilá,
jsi-li trupel, ať si trudu spořím,
čili anděl, ať se tobě kořím!

Velikými prostředky líčí básník zjev své milenky; rozebírá podrobně stav Její duševní, jak jej vypozoroval v Jejím jednání; všude doprovází jej Její obraz. Na konec apostrofuje milenku, předstíraje pochybnosti své, je-li nám ostatním smrtelníkům podobna (trupel = hlína, zejména hrnčířská), aby se netrápil tak vysokým míněním o Ní; je-li anděl, jak nakloněno jeho milující srdce věřiti, aby Jí vzdal poctu jako světici. (I, 18.)

XI.

Těžko zříti ovšem, když se v krásy
zlaté na Tatrách den obléká,
um se tu v cit, tělo člověka
v peruť mění, na „ach!“ jeho hlasy;

mutno srdci, když mrak slunce hasí
a hrom láme dřeva stověká,
strašno, kdy rty Etna rozsmeká,
lká zem, bledne měsíc hvězdovlasý.

Přece toto všecko snadno snesu,
ale pohled Její nevinný,
tohoť nelze, leč se celý třesu.

Její pohled! Ó, mlč nyní, vtipe;
srdce, mluv, jak jeden jediný
střely, světy, bohy do mne sype!

Nejvelebnější, nejkrásnější i nejhrůznější zjevy v přírodě nejsou s to, aby způsobily tak hluboký dojem v básníkovi, jako jediný pohled Její. Tu chvěje se a cítí, jak nevinný zrak Její plní srdce jeho sladkým bolem a novým poznáním. (V. 1—4.: Člověk při východu slunce na Tatrách tak je dojat, že dává se unášeti citem, není schopen činnosti rozumové, zapomíná na své tělo, vytržení svému dávaje výraz pouze údivem „ach“. Etna rozsmeká rty = otvírá jícen, soptí.) (I, 20.)

XII.

Snadno bylo volit Parisovi
jednu ze tří v řecké pustině,
když mu různem stály bohyně
rozdělené krásou, mocí, slovy;

oči lehko snesou, když se nový
řádně za darem dar vyvine,
zniklý v srdci druhým pomine
účinek, an čas i místo hoví.

Ale komu dáno směle zříti
tam, kde v těsném blesku směsice
všech krás duše, těla vůkol svítí?

Já si oči rukou musím krýti,
anť se v jedné ona trojice
bohyň jedním rázem na mne řítí.

Bohaté tradice mythologické mají básníkovi pomáhati, aby zvýšil přednosti svého ideálu. Milenka jeho honosí se souhrnem vlastností, jež byly rozděleny mezi tři bohyně: krásou (Afrodita), mocí (Héra), moudrostí a slovy (Pallas Athena). Paris při své volbě snadno mohl rozhodnouti se, když každá z bohyň vynikala jen jednou předností a on měl voliti nejkrásnější. Ta směs Jejích krás duševních i tělesných básníka skoro oslňuje. (I, 22.)

XIII.

Maluj obraz, jenž se září hravou
na anděla strojí změniti,
duši jeho téměř spatřiti
přes jasnotu těla pronikavou;

oko musí k nebi víru zdravou,
k zemi lásku čistou svítiti,
avšak nesmí čelo zuřiti
na hubinku sladce usmívavou;

dva se věnce viňtež vůkol vlasů,
v kterých, jako barvy duhové,
kvítky chvějí věků všech a pásů:

Ale všemu tomu vdechni ženství
slovanského tahy kouzlové,
máš ji aspoň v chudém podobenství.

Obratem umění odpozorovaným básník čtenáři předvádí zjev své milenky. Bytost Její je přechod z člověka na anděla. V Její jasné tváři lze čísti Její duši. Ta lne k životu skutečnému, ale zároveň povznáší se k nebi (v. 5—6). Je přiměřeně vážná, ale nakloněna čisté rozkoši nevinné lásky v. 7—8). Honosí se krásou, ctnostmi i přednostmi nejpřednějších žen všech věků a zemí (obrazně praví básník: věnce, v kterých kvítky chvějí věků všech a pásů). Ale při všem tom přece vyznamenávají jeho Mínu podoba a vlastnosti slovanské. A básník ve Výkladu učenými doklady dokazuje tyto známky slovanského ženství. (I, 24.)

XIV.

Růži rovně, když se na úsvitě
lásky dříve z rosy napije,
pak svůj slunci šarlat rozvije,
tak je k zření ono krásné dítě.

Jmění vlastních, jimiž v bolné sítě
srdce lapá, sama nečije,
před tím ruky vinné umyje
v nevinnosti, koho raní lítě;

bezvědomě, v citech samostatných,
jako sama krása působí,
nechce chátry křiků neposvátných;

žel jen, že čas panství sobě smělý
nad vší zemskou krásou osobí;
trhej růži, přijdou slunce střely.

Krásně srovnává básník rozvoj lásky u své milenky s rozvíjející se růží. Jak růže na úsvitě napájí se z rosy, tak milá jeho jen o sobě sama sní lásce, posud jen tušené, nevinné. Ale růže otvírá později na den své šarlatové krásy slunci, právě jako jeho zbožňovaná rozvíjí se před zrakem a k údivu všech zářivou krásou. Kdo Ji spatří, je raněn ve svém srdci. Ale Ona ve své nevinnosti je tak skromná, že ani neví, jaký zavinila žal. Působí bezvědomě jako sama krása, jen svou hodnotou, nečekajíc pochvaly a slávy u nechápavého davu. A na konec vážně napomíná milenec chladnou milku, aby otevřela srdce lásce, dokud k ní vábí příhodný věk. (I, 27.)

XV.

Nezná srdce, kdy a kde a jací
živlové chtí jeho úpadu,
v tisíce se ve svém úřadu
Milek svodný oblud přeobrací.

Prška ztichla; libě žvaví ptáci
k procházce nás vyzvou do sadu,
ana se mi z ruky k pozadu
vykradne a stromem zatrmácí.

Huj! tu příval, střely, hromy na mne;
hasím vůkol plamen hořící,
jenž se řine z každé krůpě klamné;

Ona v útěk; v houšti, kde se skryla,
trestati chci krásnou hříšnici,
avšak sladce křivdu odplatila.

Vzpomínka básníkova na žertovný rozmar lásky, v nichž podle jeho názoru ukazuje se pravá láska. Svůdný Amor dovede využitkovati každé okolnosti pro své nástrahy, bera na sebe novou a novou podobu. (I, 30.)

XVI.

Hodiny jsou, a to nejšťastnější,
kde nám jeden kvítek v skrytosti
více způsobuje radosti
než křik a blesk světa nejstkvostnější.

Hodiny jsou, a to nejkrásnější,
kde nás dítě ve své žvavosti
více poučuje moudrosti
nežli Plato a Kant nejslavnější.

Hodiny jsou, kde Bůh v srdci našem,
věčnost, zem i nebe přebývá
jasněji než světy v chrámě vašem.

Tajemství však toto přetlumočí
jen ten sobě, ctí a cítívá,
komu láska bělmo sňala s očí.

Básník s hlubokým procítěním vytýká, co vše dává poznati láska. Věci na pohled nepatrné kryjí v ní smysl hlubší nežli všecka okázalost a moudrost světa. Láska otvírá srdce naše i nejhlubším záhadám, jako jsou Bůh, věčnost, zem i nebe. (I, 35.)

XVII.

Divil jsem se někdy, jakby k boji
krása rozlítila ramena:
světy dva tam jedna Helena,
Asii, Europu, shnala k Troji.

Slečna kyne; rytíř kříž a zbroji
chápá: „Adé, krásná Božena!“
Přijde: „Hrob náš, křivda pomstěna!
Deset soků leží na souboji!“

Teď znám, proč jsi polem, mořem toužil,
Menelae, proč's dlel, Priame,
zač jsi, hochu švarný, dobrodružil;

jen to neznám, či sám ještě lhavý
Perun deštěm krásu neklame,
nač tvář tato na zemi se baví!

Znělka tato doplňuje znělku předešlou. Láska přispívá básníkovi pochopiti veliké události dějinné. Teď, co poznal lásku, dovede si vysvětliti na př. příčinu války trojské, výpravy rytířů do dalekých zemí na pouhý pokyn paní (*slečna*, v původním významu = šlechtična). Ale přece nedovede pochopiti, proč mešká taková krása, jako jeho milenka, mezi lidmi, není-li určena pro boha. (Perun za řeckého Zeuva, jenž v podobě zlatého deště snesl se ke krásné Danaji.) (I, 37.)

XVIII.

O půl noci, když zem celou skrývá
tma a sněhu oděv zimavý,
cestu koná krok můj toulavý
od té, kterou srdce moje vzývá.

Ticho všudy, jen sám Tvorci zpívá
větrožalmy sever sychravý,
ano z roztrhaných laskavý
měsíc na mne oblaků se dívá.

„Ó lej světlo, druhu plný blesku,
nocobludným svojím kahancem
na mou křivou podle Sály stezku!

Avšak chod můj není krádež, zrada,
nejsem zběhem ani vyhnancem,
vina všeho Milek jest a Lada.“

Báseň tato ukazuje, jak Kollár je pod vlivem romantiky. Jde od své milky o půlnoci ve sněhu za jasného svitu měsíce, s nímž rozmlouvá jako s druhem svým. Omlouvá se mu, co pudí jej, aby právě v této nezvyklé době bloudil. Pohání ho k tomu jeho vroucí láska. (I, 38.)

XIX.

Dvanácte rtů někdy holubice
jedna jazykům sto rozžala,
našim hříšným věkům přestala
přízeň boží dávat divů více.

Dvě se vznesly ke mně, v jedné díce
řeči jen zni Její pochvala,
k peánům si křídel žádala
tužba, ústa hasla začít chtíce.

Plností se vnitřek puknout míní,
ano citům cestu mezera
ode srdce ke rtům příkrou činí.

Než, hle, tak se pomstí nevěra!
Jeden předmět, hodný Homéra,
srdce vzývá, slovo tuším stíní.

Básník spojuje reminiscence biblické (zjevení se Ducha svatého dvanácti apoštolům, když udělil jim dar znalosti různých jazyků) a mythologické (dvě holubice Venušiny, jež zapřaženy v jejím voze), aby tak snáze mohl označiti stav své duše, překypující láskou. Duch sv. vnukl zázrakem apoštolům znalost sta jazyků. I s básníkovým srdcem stal se div mocí bohyně Venuše. Chce jen své milence pěti pochvalu; toužebná mysl přeje si k tomu vzletných, slavnostních zpěvů (peánů), ale síly k tomu nestačují, neboť srdce jeho tak překypuje citem, že hojností svou umlčuje jazyk. A vinen tím jen zjev milenky, jenž hoden zpěvu Homérova, srdce sice mocně dojímá, ale

XX.

Mne již berla náměstníků chánských
ani harem jejich netěší;
nedbám, kolik ročně z peleší
světu dává rudy Tatra báňských;

Aniž se ptám, jakou z břehů manských
loupež veze koráb nejtěžší?
kolik drábů hejsek vyhřeší,
ve schůzkách noc aby ztrávil panských?

Aniž více vyzvídati mílo,
kde se chová slavných k vidění
Fidiasů, Raphaelů dílo:

Já mám v rukou Peru, Vlachy, Řecko,
král jsem bez vojsk, boháč bez jmění,
mně dal osud v jedné věci všecko.

každé slovo je slabé, aby jej vystihlo. Dikce poněkud hledaná a nesrozumitelná. (I, 42.)

Básník nesháni se ani po moci (berla chánských náměstníků), ani po rozkošech (harem), ani po bohatství (zlaté báně Tatry a kořisti otroků z afrických břehů), ani po hýření. Jeho netěší ani slavná díla umělecká proslulých mistrů: On prý má v jedné osobě — své milence — i bohatství (Peru, země v Americe proslulá dolováním na zlato), i nejdokonalejší výtvor krásy (Vlachy, Řecko), i moc. (I, 43.)

XXI.

Co jest slunce jitru spanilému,
měsíc noci, hvězda plavcovi,
kvítek včele, voda mřenovi,
slavíkovi hájek zpěvavému:

co jest čerstvý chládek pocestnému,
ovci tráva, křídla orlovi,
koruna a berla královi:
To jest srdci milenka má mému.

Co jest jaro mezi roku díly,
perla mezi kovy drahými,
mezi větry zefyreček milý;

co jest růže mezi květinami,
palma mezi stromy jinými:
To jest Ona mezi panenkami.

Básník nakupil mocných zjevů přírodních, navzájem se podmiňujících, aby srovnáním s nimi vyjádřil, jakým pokladem, ba nezbytnou nutností je mu jeho milenka. Druhá řada srovnání rovněž z přírody vzatých má vystihnouti Její neobyčejné přednosti před jinými dívkami. (I, 47.)

XXII.

Nikdy takým záře šarlatová
 východ nejasnila plamenem,
 jaký v tomto zraku spářeném
 blesk a oheň Lada vždycky chová:

nikdy takým štětka jara nová
 růže nebarvila červenem,
 jako v obličeji vznešeném
 rdí se tuto květobrána rtová.

Aniž bylo pružnatější zlato
 v luku Svatopluka tětivy,
 jíž svět ztřásl, jako náruč tato.

A co bajka vymyšlená říká,
 ejhle, tu je skutek pravdivý:
 noha, jež se země sotva týká!

Jedna z básní, jimiž poeta chce vystihnouti krásu a přednosti své milenky (krása oka, lící, rtů; pružnost ramen, lehká chůze). Volí k tomu veliké rysy. Příroda velebnými a krásnými zjevy, historie se svými postavami nejmohutnějšími i říše báječná mají mu k jejímu obrazu poskytnouti pozadí. (I, 49.)

XXIII.

Jakby všecky ctnosti vůkol stály,
když Ji ruka boží tvořila,
ta puk duše v růži nosila,
ta zpěv, ta ples vedla, jiné hrály.

Stroj spal ještě, jen se rtíky smály,
houfem chasa božská kvapila,
by veň dar svůj každá vložila,
pak zmizela: tvor vstal dokonalý!

Tak vše při Ní útlé, čisté, lehké,
tak vše kryje stydu opona,
že to nelze vypsat ruce křehké;

ve tmě tak z Ní line oslona,
ba i ve dne, jestli při Ní sedím,
raděj v slunce než Jí ve tvář hledím.

Básník líčí dokonalost své milenky prostředkem častěji u něho opakovaným — stvořením Jejím. Když Ji Bůh tvořil, všecky ctnosti jakoby Ji obkličovaly: krása duše (růže), veselí, zpěv, a každá z nich přispěla svým darem. A tak ještě když dřímalo tělo (stroj), již se rty usmívaly. Proto při Ní vše tak dokonalé — proto krásná tvář tolik sálá jasu, že milencův zrak oslňuje a i v noci září. Tak básník hyperbolicky vyjadřuje se o dojmu, jímž naň působí pohled na Její tvář. (I, 50.)

XXIV.

Sotvy že se smělší opováží
cit jen hnouti v Její blízkosti,
týmž, co plamen valí do kostí,
zřením, zemskost celou k prachu sráží;

zřídka přízní, vždy jen slibem blaží,
vnady kryje v roucho vážnosti,
jakby tábor s nebes výsostí
strašnou vůkol oblehnul Ji stráží:

Mně ctnost kvete, kde jsem lásku rozsel,
v Cypru Vestě oběť pramení,
v tváři Milka přišel vyšší posel.

Takto láska předčí sama sebe,
mění vášeň v čisté tušení,
kdo zem hledá, dá mu, jak mně, nebe.

S vroucím, žádostivým citem blíží se básník své milence; ona však pouhým pohledem tlumí všechnu vášeň pozemskou, jakoby byla spíše nebešťanka. Lásku Jí nese vstříc; Ona mu však odpovídá ctností, jako kdyby na Cypru, kde tolik rozšířen byl kult milostné Venuše, zaměnil se tento kult za uctívání čisté a bezúhonné Vesty. I Amorovi svěřen úkol vyššího čistého ideálu. Vážným obratem básník smiřuje se se svým osudem a vykládá, jakou má moc pravá láska: ona mění vášeň v čistou tužbu, kdo zemskou rozkoš hledá, toho unáší ve vyšší ideální říše. (I, 61.)

XXV.

Vy, kdo vyšších ke svým uměleckým
dílům ideálů hledáte,
severu cti křivě nekraťte,
stranným okem hovíc luhům řeckým:

buď se novým, buď se starosvětským
krásy vzorem raděj kocháte,
sem svá zření různá obraťte,
tato jedna všecko bude všeckým:

Lidskost s božstvím, ctnost a lásky plamen,
ušlechtilost tuto najdete,
jaké nezná medicejský kámen:

i mých znojů učijete tudy,
k vinám péra mého řeknete:
„Velkáť to tíž pro tak slabé údy!“

Jako jinde, básník i v této básni chce ukázati, jak v milence jeho sloučeny krásy severu a jihu. Provádí svou myšlenku názorem o umění Buďte si nadšeni pro umění moderní nebo antické, hle! v této milence kryjí se přednosti obou směrů! U Ní sloučeny nejvzdálenější vlastnosti — lidskost s božstvím, ctnost se vřelou láskou a ušlechtilost, jakou nemůže se honositi ani proslulá socha medicejské Venuše ve Florencii. Pak také omluvíte mne, že nedovedla lýra má zachytiti její krásy přese vše úsilí (znoj = pot). (I, 71)

XXVI.

Ten by vtipu zradil ochabělost,
já bych dílo začal daremné,
kdyby někdo žádal ode mne,
abych částky líčil a ne celost.

K nemožnostem ať se netře smělost;
světlo slunce jestiť příjemné,
ale zraky tomu rozemne,
kdo chce patřit přímo v jeho stkvělost.

Tak též i tu: jdeli oko blíže,
málo vidí z darů velikých,
neb duch křehne, slova zmatek víže;

to však zřejmo již i z dalekosti,
žetě celá živé všelikých
Pantheon krás, umu a vší ctnosti.

Člověk, který by žádal ode mne, abych líčil přednosti Její po částech a ne dojem z celé Její bytosti, osvědčil by nerozumnost Přirovnáním z přírody vyličuje tento dojem: Jako světlo slunce nám je příjemné, ale oslepuje (rozemne zraky) toho, kdo chce patřit v jeho stkvělost; tak i u Ní v blízkosti až ochromen duch a uveden ve zmatek velikými Jejími krásami. Ale z daleka už zřejmo, že v Ní soustřeďují se všeliké krásy, rozum dokonalý i všechny ctnosti. (Pantheon = chrám všech bohů a bohyň.) (I, 81.)

XXVII.

Ještě spí! Ó ticho, srdce hlasné:
  ticho, kroky; mlčte, ptáčkové!
  A vy, síně této duchové,
  leťte k horám, zhaste slunko včasné!

Hřích by tu byl nedbat doby krásné,
  nevděk minout štěstí hotové;
  vůle, nedli, polib růžové
  krotce rtíky, polib čelo jasné!

Sotvy že se blíží ruka třesná
  s tváři odkrýt clony hedvábné,
  anť se v pěkném schytí hněvu ze sna:

Tři sta blesků na vše strany sláno,
  uzří smělce, oči půvabné
  sklopí, krotne, šeple: „Dobré ráno!“

Pěkná, nevinná scéna milostná. Milenec navštívil svou milenku, když ještě spala. Výjev ten líčí básník úsečným, živým výrazem a podrobným, věrným pozorováním psychologickým. (I, 83.)

XXVIII.

Nejen ona růžokvětná líčka,
rtové k políbení spiknutí,
i vaz pyšný, hrdlo labutí,
šťastná zlatých vlásků po něm hříčka;

čelo slunné, klidný oblouk víčka,
očí přísných vábné kynutí,
lkavý úsměch, tajná vzdychnutí,
i slov němá sladkých polovička:

Vše mé srdce k bojům bádá chybným,
tisíc zloboh Milek spojuje
nástrah klamem navnazených slibným;

ona sama učí ujít želu,
kolikráte tělo bojuje
proti duchu a duch proti tělu.

Básník líčí podrobnosti její krásy tělesné, které v jeho nitru vzbuzují sladký neklid. V nich Amor má tisíce nástrah, aby připoutal ještě více jeho srdce slibným klamem. Než Ona sama působí jen vlivem utěšujícím a povznášejícím. (I, 84.)

XXIX.

Oči, oči modré, milostivé!
Ó, vy perly v květu rozvitém,
v nichž se zem i nebe s blankytem
jako v řece svítí zrcadlivé!

Vyznám, že jen u vás, školy živé,
ctnost jsem spatřil v blesku věčitém,
ale nač jste při tom podkrytem
vlily do mne jedy tyto lstivé?

Nač mi zhoubce prvé vaše zření
do dna srdce mého vhnízdilo,
jenž můj život střelou smrti plení?

Avšak hodno výhost dáti zemi,
komu při pohřebu svítilo
takovými nebe pochodněmi.

Vroucně cítěná báseň, ve které básník opěvuje čarodějnou moc očí milenčiných. Ty Její modré oči, jež tak význačně zdobí Slovanky, jemu zvěstují zem i nebe, v nich poznal půvab ctnosti stálé (věčité = věčné). Ale žel! pohled ten přivedl tajně (podkrytem) zhoubu v jeho srdce a hrozí v sladkém tom bolu básníkovi způsobiti smrt Než rád chce nésti tento osud, chce zemříti nemoha doufati, že by žár jeho lásky Jí byl opětován. Ale je také hodno opustiti zemi, když člověk smí tušit, že alespoň při smrti bude ho provázeti tento zářný, rajský pohled. (I, 86.)

XXX.

Neuctí Tě žádná v světě jména,
nedosáhne důvtip básníře,
rytce nástroj, kytka malíře
z ruky tvorné padne zapýřená;

já jen cit mám, duše vyvolená,
zpěv můj platí dluhy v nemíře,
stud mi ústa víže u víře,
že tam budeš žalmy kůrů ctěna.

Avšak kdyby zvláštním někdo nadal
tužbu srdce mého jazykem,
s nimi bych i já zde pěti žádal;

než i tak by slovo na rtech dlelo,
co má volit v zbytku tolikém,
ctnost či krásu, ducha čili tělo.

Nejslavnější jména proslavených žen v historii nemohou se Jí pro vyznamenání Její přikládati; ani básník, ani sochař, ani malíř není s to vystihnouti Její cenu. I náš básník může jen to cítit, ale zpěv jeho nedovede vysloviti chválu té, která po smrti v kůru nebeském bude oslavována žalmy.

Než i kdyby byl básník obdařen zvláštním zázračným darem básnickým, jenž by dovedl tlumočiti jeho roztoužené city, pak i tehdy byl by v nesnázích, co má voliti pro svůj zpěv z nadbytku (= zbytku) Jejích předností, zda ctnost či krásu, přednosti ducha čili těla. (I, 88.)

XXXI.

Vy pstré louky, a vy hustým nízká
křovím lemovaná údolí,
vpleťte krásy ve své okolí,
které na vás oko Její blýská;

potok jasna, barvy nechať získá
květ, a zrostu hrdé topolí,
i pták sladčeji ať šveholí,
pastýř a žnec radostněji výská;

větry vějte voňavěji lesem,
zmnožte hry svých duchů jeskyně,
pahrbkové poskakujte plesem:

Nebo obraz takového rámu,
jak sám jest, a jaká bohyně,
takového hodna jest i chrámu.

Básník apostrofuje nejpřednější charakteristické ozdoby kraje, ve kterém Ona žije. Mají přibrati v sebe krásy, kterou sálá Její oko na ně. Vše má k vůli Ní obléci se a jednati příjemněji a radostněji; příroda tvoří prý chrám pro tuto bohyni a ten má Jí být hodný, jako dáváme i obrazu příslušný rám. (I, 92)

XXXII.

Nejen že je kmene slovanského
kvítek opravdivý, spanilý,
jemuž ni Sas, ni Frank zavilý
nevzal ještě rázu národného.

Ach, tu mnohý štěstí cítit svého
nezná Slávie syn zbloudilý,
hanbou za řeč a rod zmužilý
dlouže tresty Boha hněvivého:

Srdce čisté jako perla rosy
skryl v div tento rozum andělský,
v tvář a v oči nestihlého cosi;

Co jen nebe výborného znalo,
s krásou šperků spolek přátelský,
slavný národ i řeč, vše Jí dalo.

V této básni spojil Kollár tendenci vlasteneckou (myšlenku slovanskou) s motivem milostným. Znáti na Ní ráz slovanský, který nedovedl ani dlouhý styk s cizími národy setříti, a to právě zde, kde Slovan necítí se Slovanem, stydě se za svůj rod a řeč; tak jen sami ještě prodlužují dobu svého ponížení, již jim za trest určil Bůh. A jaké vzácné dary kryje Mína! Má srdce čisté jako perlící se rosa; ve tváři a zraku tají se cosi nevystihlého. Tak vše, co mělo nebe výborného, v Ni vložilo; spojilo v Ní s krásou nejvzácnější skvosty, slavný národ a řeč. (I, 95.)

XXXIII.

Mnoho tisíc roků různé boje
mátly mysl světu celému:
starý čas lál času novému,
nový se smál z předků chyb a kroje;

sever pravdu, východ krásy svoje
nadvrhoval jeden druhému;
země proti nebi svatému,
nebe vedlo proti zemi zbroje;

dary v lidstvu křivou měly míru,
té chuť, smysl a vtip milostný,
této straně daly cit a víru.

Aby sváry živlů uspokojil,
v tomto tvoru Smírce lítostný
dary světů všech a časů spojil.

Básník používá duchaplné charakteristiky různých věků, kterou jeho professor Luden pronáší svůj názor o dějinách člověčenstva: Po mnoho tisíc let různé boje mátly mysl celému světu. Neustále tu protivy mezi věkem starým a novým; mezi severem, jenž pídil se více po pravdě, a mezi východem, jenž tíhl více ke kráse; jednou má převahu více směr materiální (země), jindy ideální (nebe), jednu část lidstva vyznamenává vytříbený vkus, smysl a něha (pohanský věk antický), druhou cit a víra (křesťanstvo). — Z toho pak básník pointuje: Bůh chtěl tyto protivy usmířiti a proto v mé milence spojil dary všech věků a časů. (I, 97.)

XXXIV.

Při pohledě, jehož vážnou vzpouru
milost libě krotí pochlebná,
tvář Ji oslavuje velebná,
jak by dnes jen sletla s nebes kůrů;

při postavě pyšně pnící vzhůru,
údů blesk a hnutí ohebná,
v stavu krásou ústa hudebná
unaviti všechněch troubadourů.

V ten čas, kdybys klekna úcty platil
skroušnou ctnostem Jejím poklonou,
úmor by tě v náruč Její sklátil:

Zde, by různých poloučily stránek,
Lada v jednom těle s Madonnou
svorný sobě udělaly stánek.

Básník líčí hlavní kouzla, jimiž unáší jej zjev jeho milenky: Pohled vážně odmítavý a zároveň spojený s milostnou něhou; velebná, andělsky krásná tvář; postava pyšná, ztepilá, průsvitná pleť a ladné pohyby, že by všemi těmi půvaby proslulí neunavní pěvci milostní, provençalští troubadouři, slavili Ji až do únavy. A kdybys tu chtěl se klaněti Jejím ctnostem, láska nezdolná vehnala by tě v Její objetí. V Jejím těle spojeny přednosti Venuše a Panny Marie, aby se sloučily v něm různé přednosti obou. (I, 102.)

XXXV.

Na rtech těchto, srdce Tvého prahu,
v oči tyto, květy duše Tvé,
skládám sliby věčné lásky své,
milenko má, mějž je za přísahu!

„Svět je poddán času, všeho vrahu,
nás čas tam, kde času není, zve;
i já jsem tvá, věř mi, tam i zde,
slyš to, nebe a hvězd krásný tahu!"

„„K vám se tomto na oblaku vznáším,
osud jsem a sám vás lituji:
pokoj slibům, než boj svazkům vašim;

na různo teď obou porozplaším,
až vás, kdy a kde, to zmlčuji,
jednou asnad sloučím k spolkům
blažším.""

Básník přísahá milence věčnou lásku. Ona odkazujíc na věčnost odpovídá filosofickou sentencí v tom duchu, jenž je ve shodě vůbec s názorem básníkovým. Pak mluví k nim Osud nesměle, povšechně a neurčitě, jaká zkouška čeká jejich lásku. Tak mluví proto, že i básníkovi nebylo v této době více známo. Dává jim naději, že je snad jednou sloučí. (I, 118.)

XXXVI.

Tak teď prostě a tak jemně stojí,
ach, tak krotce a tak vznešeně,
plná ohně a tak studeně,
smělá je a tak se přece bojí:

tak mře želem, tak se k smíchu strojí,
jasným okem tak zří zmateně,
tak chce mnoho, touží skroušeně,
tak nic nechce při vší tužbě svojí:

Aj, hle, modla k tomu hotová,
jak dva bozi srdcem hospodaří,
osud s láskou, tato s oním sváří.

Leť tam k Tibru s lístkem, holoubátko,
aby hned sem přišel Canova
a vzal s sebou mramor, perlík, dlátko.

Básník vyličuje duševní stav své milé vlastnostmi na pohled úplně si odporujícími. Tak jeví se asi každá milenka zamilovanému srdci, jež stále tužbu svou vidí nesplněnu. Jednou zdá se být svému cíli bližší, jindy vzdálenější; dnes vidí černě tam, co jevilo se mu včera růžově.

A vedle toho, že u Ní pozoruje stavy tak různé a vzdálené, unáší jej i svou krásou. Je tak krásná, že každý musí se Jí klanět (hotová modla). Srdce milencovo dvojí nese tíž: nepříznivý osud a lásku beznadějnou. Posílá pak, jako se děje často v prostonárodních písních, holoubka k proslulému sochaři Canovovi do Říma, aby Ji vytesal v mramor. V. 10—11.

XXXVII.

(Jeden duch s holým mečem:)

„Ode Babigory v tomto rouše stínu
vlast mne s heslem k tobě posílá,
slyš, by sokyní děl nebyla:
miluješ-li vlast svou více čili Mínu?'

(Druhý duch s lukem nataženým:)

„A já z tam těch břehů, tobě známých, plynu,
tři dni šíp ten Lada ostřila,
mluv, neb chce, by jednou zkusila:
miluješ-li vlast svou více čili Mínu?"

Půlnoc bije. Já se z lůžka tiše vztáhnu,
stanu před ně různým svědomím,
meč tam — tu šíp, vlast tam — tu má
přítelkyně.

Mlčím, váhám: rázem rukou v ňádra sáhnu,
srdce vyrvu, na dvé rozlomím:
‚Na', řku, ‚jednu vlasti půlku, druhou Míně'.

zní v pozdějších vydáních: „Jak zle, kde dva bohové se sváří, Třetí mezi nimi hospodaří." (I. 119.)

Rozchod, loučení, které čekalo básníka, zavdalo příčinu k několika pěkným básním. V této znělce je vylíčen výsledek duševních bojů, jež básník bojoval, ukončiv studia v Jeně. Buď dostati milenku svou za manželku a zůstati v Němcích, jak žádala její matka, nebo navrátiti se na Slovensko, jak káže

XXXVIII.

Měj se dobře, Míno! Ach, již kyne
zítřek spěšně přišlý k rozchodu,
tam již odsud musím k národu,
kde se Neptun Bakchu k nohám vine.

Zde máš srdce, které v lásce plyne,
v lásce vroucí, prázdné podvodu,
mějž je, věno útlé, k důvodu,
že má věrnost nikdy nezahyne.

Mysli na mne, aspoň když se růží
zápach v této stinné besídce
při měsíčku s city Tvými sdruží:

srdce pak to, buď se věčně skryje,
buď se zastkví krásná denice,
Slávům jen a Tobě nechať bije.

vlast. Kollár zobrazil tento svůj stav duševní trochu dramaticky. Vystupuje genius vlasti s holým mečem (symbol na obranu vlasti), a na druhé straně Milek s naostřeným šípem s otázkou, miluje-li více vlast či Mínu. Básník rozhodne se rozděliti srdce a dáti půl vlasti a půl Míně. Také skutečně žil své vlasti a nosil věrně obraz své Míny v srdci. (I, 120.)

Básník pokračuje v loučení. Prohlašuje znovu, že volá jej povinnost národní do vlasti (Uher = kde při řece Dunaji (licencí básnickou Neptun) roste víno; v. 4). Slibuje věčnou věrnost. Ona navzájem má naň mysliti alespoň ve chvílích, kdy srdce nej-

XXXIX.

Kam jste zmizli, ušlechtilí snové,
 sladké klamy, zdání přeblahá?
 Které kruté ruky odvaha
 vzkřísila mne k této hrůze dnové?

„Pryč, pryč odtud!“ — heslo shůry slove,
 osud lásku v boji přemáhá,
 nade branou ráje napřáhá
 meč svůj cherub — s Bohem, houště,
 křové!

Tajte, břehy, louky, stezky, kříčky,
 tajte světu, jež jsme soukromě
 vedli u vás vzdechy, mluvy, hříčky.

Přijde-li však hoch sem v štěstí zrazen,
 nech čte nápis tento na stromě:
 „Já jsem z ráje musel, viny prázen.“

více je přístupno lásce — v létě v besídce při měsíčku. A opět připomíná, že chce žít jen Slovanům a milence, ať jim strast souzena nebo nadějné štěstí. (I, 123.)

Veliký žal z loučení. Básník pohlíží na krásnou slastnou minulost, které zde zažil. Obratem napodobeným bibli, jakoby anděl s mečem vyháněl jej z jeho ráje (Kollár hrou slovní naráží zároveň na krásné místo u Jeny, nazvané „Paradies“), apostrofuje přírodu, kde se svou Mínou prodléval,

XL.

Doba bije: člun již stojí v brodu,
veslo k spěchu zove nezbedné,
strach mne jímá, líce obledne:
‚Ještě chvilku', volám, ‚ku rozchodu!'

Nohy rychlé znaly času škodu,
rozvlasená oknem vyhlédne,
v náruč letí, v hrůze bezedné
slzou zmáčen každý stupeň schodu.

To má láska, že čím hoří výše,
jazyk služby dlužné nekoná,
úpí jenom, lká a nyje tiše.

Zlíbám celou: padne opona!
Jmu se co stín, došed Charona:
„Nu, vez tedy v ony stínů říše."

aby tajila světu všechny jejich milostné vzdechy, rozmluvy a rozmarné hry. Jen hoch v lásce nešťastný má čísti los jeho jako nápis v kůře na stromě. (I, 124.)

S velikou živostí — tu i tam i scenerie dramatická — líčí básník poslední okamžiky svého pobytu v Němcích. Vše připraveno k odchodu, milenec ještě chce užiti posledních chvil, jež mu zde dopřává prchavý čas. Básník dojat, že není jazyk schopen slova, jen lká a tiše nyje. Líbá Ji a pak oddává se úplně ve svůj osud a odjíždí, jakoby bral se do podsvětí. (I, 126.)

XLI.

Žehnám vás již, lásky kraje zlaté,
zahrady a pole květnatá,
i vás, stromu toho bůžata,
co slib i žert náš i slzy znáte!

I vy, hájky, ať se dobře máte,
břehy, kře a věštná doupata,
kvělte vy s Ní, zřídla mechatá,
i vy, hory, věže, chrámy svaté!

Žehnám i vás, stíny cest mých tejné,
i vás, louky, po nichž chodily
vstříc mi Její nožky květosejné:

Chraňte klenot tento v prostřed sebe,
dokud cíl ten, co nám složily
zrádné losy, změní dobré nebe.

Básník rozloučiv se s Mínou, loučí se s přírodou. Oslovuje krásné kraje v celku i jednotlivé části. Vzpomíná na všechna útulná poetická místa, kam se uchylovali se svou láskou, žehná stínům tajným svých cest. Odevzdává pak přírodě svůj poklad do té doby, pokud nezmění dobré nebe, co jim určil zrádný osud. (I, 128.)

XLII.

Ještě ční ten domek! Políbení
buď i tobě sláno k posledu;
a již rychle, nohy, ku předu,
skryte očím toto těžké zření!

Ó vy místa, plná potěšení,
již se věčně s vámi rozvedu,
ještě okamžení k pohledu
u kraj lesa — ach, již domku není!

Nehleď zpátkem, ven ven z tváři rovin,
ohlušte mne zvukem, ptáčkové,
hory, hučte, větry, dujte z křovin!

Již se sberu, jako sluší muže:
ale které srdce surové
ještě jeden pohled hanit může?

Pěkný doplněk k básníkovu loučení, když opouští kraje své milky. Při svém odchodu do své daleké vlasti upírá svůj pohled naposled na Její domek a místa kolem něho. Pobízí se sám ke spěchu, volá různé silné zjevy v přírodě ku pomoci: žal jeho mají ohlušiti ptáci svým zpěvem, hory svým hučením, větry svým burácením. Napomíná se k mužnosti, ale přece nemůže si odepříti ještě jeden pohled. (I, 129.)

II.

XLIII.

Ozvěťež se nářkem hory, doly,
  zavzni žel můj šíře široce,
  ode Rénu až tam k zátoce,
  kterou Dunaj dělí na dvě poly;

ode Tater kvěl ho onen holý
  chlumec, Čechů statných původce,
  moře, ostrov zalkej hluboce,
  na nichž měla láska chrámy, školy.

Z krajů, v kterých lásky zmizla práva,
  beř se k pouštěm oněch divochů,
  kde víc srdce řídí, nežli hlava.

Pouč mladých, kteří ještě posud
  beze strasti žili, jinochů,
  že je lásky mnohem větší osud.

Básník tu vyslovuje bezměrný bol pro ztracenou lásku. Chce vzrušiti celou přírodu, aby s ním spolu žalovala. Jeho žalem mají se ozvati hory, doly od Rýnu až k Černému moři, od Tater až k Řipu; jím má zalkati moře, ostrov (snad má Kollár na mysli moře Baltické a ostrov Rujanu, čímž byl by dovršen opis zemí slovanských dnešních i bývalých), kam zpěv o nešťastné lásce jeho má proniknouti. Posílá stesk svůj z krajů civilisovaných, kde řídí více rozum nežli cit, k pouštím divochů, kde je opak. Bolný zpěv jeho má být mladým lidem, kteří ještě nepoznali strasti, výstrahou. (II, 1.)

XLIV.

Srdce, co chceš? „Tam, tam v onu moře
zřítiti se modrou hlubinu,
tam se za hvězdami rozplynu,
z tluků těchto nové světy tvoře.

Vlast, aj! v necti, lásku hněte hoře,
tam se na vždy odsud vyšinu,
jednou vlast a druhou obvinu
rukou družku, zemi patou zboře.“

Tiše, tiše, vrať se do koleje
skutečnosti, tvorče vlastní strasti!
Úpěj a krý světu nářeky!

Ach tě tuším i tam v snářské slasti
tvůj by mořil živel na věky:
trud a žel a tužba bez naděje.

Své tužby a illuse básník sděluje živým dialogem se srdcem svým. Rádo by vyšinulo se z tohoto světa, rádo by stvořilo z tluků svých nové světy. Ukazuje na dvě jízvy ve svém nitru: jednu rozedral bol pro smutný osud vlasti, druhou způsobilo hoře lásky. Přeje si obojího vedle sebe — obvinouti vlast i družku milenou. Avšak básník sám přemáhá žal rozvahou; napomíná srdce, aby jen vpravilo se v koleje skutečnosti; jeť si samo tvůrcem své vlastní strasti. Snad by i v oné vysněné vlasti stihla je tvá sudba: trud a žel a tužba bez naděje. (II, 2.)

XLV.

Pakli nové rady nebe nedá,
zoufám lásce věrné k posměchu.
kdo dal bolest, béře útěchu,
tužba žije, po naději běda!

Brzo skryla den můj bouře šedá,
na půl cestě stojím bez dechu,
jako plavec vedle pelechu
Charybdy a kruté Scylly bředa.

Komu přál, teď tomu osud žehře,
zmizlo krátké štěstí divadlo,
ach, jak lépe zemřít bylo ve hře!

Dobrou noc! Mně slunce zapadlo;
zefyrečky, aspoň vy, když zblednu,
neste popel můj tam v urnu jednu!

Básníkův bol proniká skoro v zoufalost a rouhání proti nebi. Pronáší své náhledy životní a náboženské sentencemi. Nemá naděje ve vyplnění své lásky, ale srdce touží tím silněji. Líčí svůj stav duševní přirovnáním se zjevy přírodními: život jeho zahalen bouřnými mraky, přišel jen na půl cesty. je jako plavec mezi slujemi pověstných ve starověku Seiren, Skylly a Charybdy. Krátké štěstí zmizelo, teď mu osud je nepřízniv. Kéž by byl mohl zemříti ve svém štěstí milostném! Přeje si, aby alespoň větérky, až zemře („zblednu“), odnesly jeho popel v jednu popelnici (urnu) s popelem jeho milenky. (II, 3.)

XLVI.

Lásko! lásko! Ó ty sladký klame,
ó ty číše slasti nejvyšší,
kde se duše s duší pomíší,
v citu jednom zem i nebe máme!

Ó kýž vnad tvých rychle užít známe,
skryti světu v houšti nejtišší,
dřív než vichr zhoubný přispíší,
který — jak mně — loď i veslo zláme!

Kde jsi, kde jsi, sestro bohů věčných?
hosti srdci mému nevěrný,
dítě kvítků, dárce bolů vděčných!

Já jsem darmo k portu tvému spěchal,
anť mi zkvetlou orkán severný
růži vyrval, trny ostré nechal.

Širokým výčtem básník hledí vystihnouti pojem lásky. Apostrofuje lásku; klade pak nejrůznější působení její. Přeje, abychom dovedli užívati vnad jejích, jsouce s ní utajeni světu, dříve nežli osud odrazí nás od cíle, jako odrazil básníka. Rozvádí pak žalostný los svůj: Láska darovala mu jen boly, ale boly milé. Zkvetla mu růže, láska, ale studený vítr severní růži mu vyrval a jen trny mu nechal. (II. 4.)

XLVII.

Oni rtové, jejichž vůně plynná
oheň vlila duše do naší,
že kost v těle jihne nejzazší,
oni rtové jsou mých strastí vina;

tak dech loudný k chřípím nehostinná
Arabia z dálky přináší,
a když vejde v kraje nejblažší
poutník, pozdě upí horkem hyna;

oni rtové rájských kvítků medem,
nektarem a manou tekoucí,
opili mne sladkým tímto jedem;

oni rtové, do nichž všecky Musy
Milek svábil lukem vládnoucí,
uvrhli mne v tyto věčné hrůzy.

Básník rozpomíná se na slast polibků, jejichž moc tak pěkně vystihuje. Ale tato moc jejich způsobila mu zároveň jeho nynější strasti, uvrhla jej v tento beznadějný, hrozný stav. Srovnává se trefně s poutníkem, jejž přivábila svůdná vůně v nehostinné poušté arabské, ale když v ně vchází, hyne. (II, 5.)

XLVIII.

Pohleď, oko, na ty jasné strany,
pro něž lilo's již slz potoky,
zaleť na vrch onen vysoký,
co as dělá anděl milovaný?

Zda sem hledí stojíc u vrat brány,
či hrou kojí osud divoký,
či list píše, čili výtoky
léčných bylin hledá pro mé rány?

Strojí-li však kadeř u zrcadla,
lká-li k nebi v svatých hodinách,
boj se pomsty, jež by na tě padla;

líbá-li Jí patu vlna čilá,
spí-li v sadě sama v květinách,
vrať se, by tě bleskem neztrávila!

Živá, vroucí vzpomínka básníkova na chvíle lásky šťastně prožité. Vzpomíná na své hry milostné s Ní. Apostrofuje vlastní oko, které pro Ni již tolik slz vylilo, co as dělá, kojí se nadějí, že obírá se týmiž myšlenkami, jako on. Vyčítá všechna možná zaměstnání, která by svědčila o tom, že naň myslí, zda chystá utěšené zprávy pro něho („hledá výtoky léčných bylin“). Nabádá svůj pohled, aby střehl se proniknouti v některé taje Její, zač milenec již dříve asi býval od Ní kárán. (II, 51.)

XLIX.

Věku chudý, léta nebe sytá,
háje neúrodné na bohy!
Kam se vrhne mladoch ubohý,
rady pilen, když jím osud zmítá?

Bardů sever, Slovan Svantovíta,
Řek měl i Řím stolec třínohý,
v naše háje vešly mátohy,
naší lásce baba losy čítá:

Jenž se předtím mezi lidmi hnuli,
kráse přivtělení bohové
nám se kdesi v modru rozplynuli.

Než či slušno, pověz, zištné plémě,
lze-li, rcete, moudří časové,
nebe vyhnat z jeho vlastní země?

Ve velikém žalu a v nejistotě o budoucím osudu své lásky básník pronáší povzdech nad přítomnou dobou: Ve velkých dobách dřívějších dostávalo se člověku pomocné rady od bohů, jako Řekům a Římanům v Delfech od Pythie, Slovanům v chrámě boha Svantovíta; nebo věštných básníků, jakými byli u Seveřanů bardové. My však žijeme v nejistotách, uchylujíce se nejvýše o radu k nějaké hádačce. Náš věk nemá styku s bohy, vždy jen krásu podporujícími, jako dříve. S rozhorlením obrací se básník proti zištnému, přemoudřelému věku svému s otázkou, zda možná tuto vyšší moc božskou z vlastní její říše vyhladiti. (II, 53.)

L.

Jaro zniká, sněhy plaší slunce,
zefyr loutky nese trávníkům,
strom již stínem hoví poutníkům,
slavík zpívá z květového trůnce;

tam laň plesá, onam křepké junce,
zde se niva směje rolníkům,
motýl k sadu, kachně k rybníkům,
zlatá spíchá včela ku medunce;

vše se těší, kochá, líbá, skáče,
všudy láska, žerty, lahoda:
Jen mne tisknou tužby, vzdechy, pláče;

jen mne nejmou jara ani léta,
nehne slunce ani příroda,
co mne zbavil osud duše světa.

Básník líčí protivu mezi přírodou na jaře, kde všude život (loutky = stvoly; onam = onde; junec = mladý býk, volek), kde vše se veselí, miluje, líbá, všude žerty, láska a lahoda; a mezi svým nitrem, jež svírají žal, tužby, vzdechy: pro něho není krás v přírodě od té doby, co mu osudem určeno odloučiti se od milenky. (II, 127.)

LI.

Žaluj, srdce, pustým těmto hradům,
nedej smutku ducha týrati,
lásce studno k lidem volati,
upěj tedy cestám, řekám, sadům!

Hlas tam obrať oněm ku pokladům,
jež jsem v dálce musel nechati,
ba i těm se pokus vyrvati
jako trápným Laokoon hadům.

Pahorky ty zapomeň a města,
které tím se více zbližují,
čím dál vede oči od nich cesta,

jako jelen poraněný brokem,
když se nohy ujít snažují,
spěšnějším smrt chvátá za ním skokem.

Básník chce uleviti svému bolu. Ale lidé pro takový žal nemají smyslu, proto žaluje na svůj smutek přírodě na cestě, kterou se ubírá zpět od své milenky. (Ve „Výkladě“ udává kraj loketský, žatecký a rakovnický, kde viděl mnoho zřícenin.) Avšak aby ušel žalu, chce vyrvati se i nejslastnějším vzpomínkám, zapomenout na místa ona šťastná, která tím živěji tanou mu na mysli, čím více se od nich vzdaluje. Srovnává sebe s jelenem postřeleným, který snaží se záhubě během uniknouti, ale tím rychleji jde jí vstříc. (II, 104)

LII.

Cestu konám, měst a silnic hluky
lásku dusím, Musu zaháním,
smíchem ve dne, v noci žehráním
(žluči skoupá!) krotím srdce muky;

sám být nesmím, city ona, zvuky
tato vnuká, co se odstraním,
lesy panny mněje, makáním
Mínu hledám, a jsou jedle, buky.

Tak je všecko u mne v odporu,
skrývám se sám i sám hledám sebe,
led jsou líce, oheň žíly střebe;

v duši hřímá, čelo klidem jasním,
jiní naschvál, já jen navzdoru,
jiní v chyžkách, a já cestou básním.

Básník odhaluje podrobnou analysí stav svého strádajícího srdce. Láska pudí ho k básnění, ale on cestuje, aby hlučným životem světa zapudil svou lásku i Musy. Vyhledává společnost, nutí se do smíchu a hněvu. Dlí-li samoten, láska vnuká mu hned city a Musa nutí k básnění. Jde do lesa, v roztoužení rozepne náruč, ale objímá lesní stromy. Stav duše jeho jeví se kontrasty. Vše u něho „je v odporu —“ jak to působí bol lásky. Charakterisuje svou činnost básnickou: Básní ne hledaně, nýbrž je k tomu nucen, činí tak, aby zaplašil lásku, zejména když je samoten; proto básní nejvíce v přírodě. (II, 105.)

LIII.

Blízek nebe nechci více lkáti
hluchým žele mého nížinám,
tebe, českých bohů, zaklínám,
Olympe a knížat byte zlatý!

Divy's tropil, ej rač důkaz dáti:
přelož mne, kam ruky vypínám,
‚leťte s ním‘, kaž těmto zbořinám,
‚jako Šemík, jak sloup Římu vzatý‘:

Vstaňte z mrtvých, skroť můj svými kouzly,
osud krutý, věštná Libuše,
protni, Žižko, mečem jeho uzly,

jestli tentýž předků ohluše
hlasy osud k tobě, Slávů slávo,
vnukům nechal aspoň lkáti právo!

Na cestě z Jeny stavěl se Kollár v Praze. Prochází místy, kolem nichž utvořil se celý svět báječných pověstí. Na ně básník připoutal své tužby — zaklíná Vyšehrad (Olymp českých bohů a byt knížat českých), aby osvědčil i při něm svou zázračnou moc — jako v pověsti o Horymírovi a o sloupu z Říma v chrámě sv. Petra a Pavla, jejž prý tam přinesl čert — a jeho dopravil do krajů Míniných. Vyvolává duchy heroů a heroin. Táže se zejména na svůj budoucí osud věštné Libuše. Aby oprávnil své stesky, básník uvádí toto: Usmíři-li osud žalující hlasy předků, snad smí vnuk alespoň lkáti k vám, slavní mužové slovanští (Slávů slávo)! (II, 119.)

LIV.

Čekej tamto nad Šumavou málo,
slunce zlaté jdoucí k západu,
ach, již tebe jen mi náhradu
v dálce této nebe zanechalo:

jak jsi se mi v štěstí sladce smálo,
tak teď mírni jeho proradu,
pozdrav Ji tam, pozdrav zahradu,
v níž jsi s námi plesalo i lkalo.

Avšak dříve na mne papršleky
své skloň ještě, aby pobraly
tam k Ní s sebou očí těchto řeky;

když tam přijdeš, rozkaž, aby září
blesky tvé k Ní první spíchaly
zlíbati Jí rtíky, oči, tváři.

Jako kdysi Josue i náš básník chce zastaviti slovem svým slunce na západě, kde mešká jeho milenka. Bylоť svědkem bývalého štěstí, teď má mírniti jeho žal nad zradou tohoto štěstí; má nésti Jí pozdrav i Její zahradě; dříve však paprsky své skloniti k němu, vysušiti potoky slz v jeho očích a nésti Jí je tam. Má pak nejdříve zlíbati Jí rtíky, oči, tváře. (Dovolili jsme si opraviti září instr srovn.; jinak mohlo by se vykládati = blesky tvé záři (gent. jed. č.) (II, 128.)

LV.

Ony kraje, kde jsem s neprospěchem
pokoj srdce prohrál s nadějí,
všudy před mou cestou kráčejí,
domy, vršky i s luk jejich dechem;

besídka i zřídlo pod ořechem,
zahrádka, kde kvítky pyšnějí,
chrám i věže ode veřejí
k hálce krytá břečtany a mechem:

Než i truchlé zámků oněch rumy,
na nichž Kazislavů vyryly
věčný sobě nápis nerozumy;

i ta řeka, jejíž vlny divé
Ona krotí, aby nesmyly
s hříchem dávným snad i ctnosti živé.

Básník opět a opět vzpomíná na utěšená ona místa, která mu dříve poskytla tolik šťastných chvil a teď tolik mu připravují žalu. Líčí věrně toto místo — Lobedu, napřed povšechně, pak zvláště faru, zahradu a nejbližší okolí její — chrám, jehož věž pokryta vysoko břečtanem a stromovím (k hálce = okraj kulaté střechy). K tomu druží se zase jeho slovanský, vlastenecký cit — vzpomíná též trosek četných hradů, jež hlásají věčně jména slovanská a barbarské hubitele Slovanů (Kazislav utvořil si Kollár pro ně název). Na konec objevuje se Mína zase jako zjev nadpřirozený, jenž má bdíti nad tím, aby na Sále, kde vyhuben jazyk

LVI.

Hory, hory, slyšte, hory skalné,
vstupte vrstvou hora na horu,
stavějte mi řebřík v prostoru,
z níž bych uzřel ono srdce dálné.
Hory, hory, slyšte, hory skalné!

Řeky, řeky, slyšte, řeky valné,
dřív, než jdete v moře oboru,
slitujte se, neste úkoru,
neste Jí tam tyto slzy kalné.
Řeky, řeky, slyšte, řeky valné!

Proč jste ztichly, vějte k Ní, mé vzdechy
z dálky této, vějte, větrové,
rozdujte své lkáním mojím spěchy.
Proč jste ztichly, vějte k Ní, mé vzdechy!

Zchvaťte mne k Ní aneb běžte pro Ni
buď už sami, tajní duchové,
nech bouř a tma a strach kroky honí.
Zchvaťte mne k Ní aneb běžte pro Ni.

slovanský, nezanikly i povaha a ctnosti obyvatel. (III, 8.)

Básník volá ku pomoci nejmocnější předměty v přírodě apostrofou živou, cítěnou, aby byly pomocny jeho neukojitelné touze. Každému z nich přidává zvláštní úlohu, horám v prostoře (prostora fem.), řekám,

LVII.

Ani údol Tater těchto tichá
kolem hradbou chlumů věnčená,
chlumů, jejichž hlava zelená
v oblaků se a hvězd cesty míchá;

ani Pison, jehož v Eufrat spíchá
voda ze žil zlatých pryštěná,
ani šťáva v léčné vařená
dílně, kde sám Vulkán oheň dmýchá;

nic mne před mou nemůž skrýti strastí,
nic mým nedá prsům ochlady,
není v světě pro mé rány masti.

Co jsou Tempe, vzav jim Nymfek zjevy?
Bez pastýřek co jsou Arkady?
Co jsou ráje, v kterých není Evy?

větrům. Konečně utíká se v tajemnou říš duchů, jimž pohotově bouř a tma a hrůza. Zajímavá je tato znělka svou formou — refrain prvního verše každé slohy. (III, 9.)

Nic není s to ukonejšiti básníkův žal milostný: Ani krásný rodný jeho kraj Turec, vroubený kol chlumy nebetyčných hor a nazývaný proto rájem (odtud užívá i jmen rájských o řekách Váhu a Turci v komitátu tomto tekoucích), ani jeho léčivé vody, teplice („šťáva vařená v léčné dílně“ Vulkánově). Pro něho není krás na světě, pro rány jeho srdce není ani

LVIII.

Tu jsem někdy prvou cítil radost
záři Tater spatřiv zardělou,
tu všem přáním písní veselou
každá louka učinila za dost:

Nyní žravou v srdci nosím žádost,
vlastní žel svůj lkáti nesmělou.
Ach, kdo by mi onu zmizelou
mohl ještě navrátiti mladost?

Srdce samo dává věcem barvu,
smíchy klade na rty starobě,
na tvář mladi pláč a šedin larvu;

ono na máj mění nahý leden,
snáší stohy zlata chudobě,
a má kde chce, peklo aneb Eden.

léku. Bez Ní jsou mu krásy tyto jako oslavované krajiny od starých básníků bez vlastních svých ozdob — Tempe bez nymf, Arkadie bez pastýřek, ráj bez Evy. (III, 10.)

Básník mešká po letech ve svém rodném kraji. V jeho mysli vznikají upomínky na místa a chvíle zažité ve šťastném mládí. Tehdy příroda byla mu zdrojem potěchy. Ale při tom připadá mu kontrast jeho nynějšího rozpoložení duševního, kdy v týchž místech kruší jej bol lásky. Při tom poučuje všeobecnou zkušeností, že ohlas našeho nitra (srdce) ukazuje se i na naší tváři bez rozdílu věku: Způsobuje lidem buď peklo nebo ráj. (III, 11.)

LIX.

Řcete, ženci, co tam se srpečky
klásky v poli žnete hebounké,
zdaž jste jedné hezké hezounké
s věncem zlatým neuzřeli žnečky?

Pastýřové, kteří na kopečky
ovce vyvádíte bělounké,
zdaž jste jedné hezké hezounké
neviděli někde pastýřečky?

Asnad vy jste, drozdi, holubinky,
skály, zřídla, křové rozvití,
slyšeli hlas oné krásné Pinky?

Šetříte-li lkání lásky ctnostné,
povězte mi, kde je k najití,
zahanběte losy nelítostné!

Toužení po milence. Básník hledá Ji v různých podobách — ženců táže se na Ni v podobě „hezké hezounké“ žnečky, pastýřů v podobě pastýřky. Obrací se konečně k živé přírodě, ptákům, i k neživé, skalám, zřídlům, keřům, neviděly-li Ji v podobě pěnkavy (= Pinka). Příroda má býti milosrdnější nežli nelítostné losy a pověděti, kde Ji lze najíti. Viděti značný vliv idyllismu Anakreontiků. (III, 13.)

LX.

Ó, co by tě, srdce, této hnětné
vazby v světě ještě zbavilo,
již jsi sto mil posud nosilo,
k Tatrám zpěvným ode Sály květné?

Jako ptáče, když se v ošemetné
ruky pacholete chytilo,
byť se do povětří vzdálilo,
nit mu všudy křídla drží letné:

Do tmy hor se, mezi hvězdy kryji,
honem běžím, lezu potichu,
všudy zníti řetěz u noh čiji;

a bychť byl i vyrván tomu lovu,
co pak? Ach tu ještě, pohříchu!
šel bych sám se přivázati znovu.

Básníkovi je zase předmětem nekonečný jeho bol. Nesl svou tíži a pouta sto mil, zkouší prostředky proti bolům lásky zrovna opačné, ale vše bez účinku. Připadá si jako ptáče polapené nezbedným pacholetem a uvázané za nit. A pointuje tím, že libuje si přece slast plynoucí z těchto bolů. (III, 14.)

LXI.

Jaké barvy, jaké spanilosti
  krášlejí vás, břehy ozdobné!
  Samé modré, něžné, předrobné
  nezabudky vidím vůkol rosti.

Ach, já znám tam v kruté dalekosti
  oči docela vám podobné,
  utište mé kvěle žalobné,
  posilujte srdce ve stálosti!

Ó bych jsem vás kvítky nebeoké
  tam k Ní přesaditi v stavu byl,
  od Rákoše k Sále stříbrotoké!

Jen byste Jí jméno řekly vaše,
  znala by, že sice pohubil,
  nezničil však osud svazky naše.

Kollár užil tu motivu v poesii milostné tolikrát opakovaného: Pozoruje pomněnky na břehu potoka a přechází odtud na oči své milenky. Na nezabudky navazuje pak své touhy a úvahy. Chtěl by přesaditi tento kvítek ze břehů potoka, jenž u Pešti teče pověstným polem Rakošem, na břehy Sály. Stačilo by, aby Míně pak řekly pouze své jméno (nezabudky — nezabýti = nezapomenouti), a Ona nabyla by přesvědčení, že osud roztrhl svazky jejich lásky, ale nemůže vyrvati z jejich srdcí další trvání věrné lásky a upomínku. (III, 31.)

LXII.

Sem tam bloudě v želi přehlubokém,
kde mne vedou křové klikatí,
nech se lístek stromu zaklátí,
v útěk prchnu chybným, plachým krokem.

Avšak opět, jak když po divokém
vichru slunce horu ozlatí,
v slast se trpkou smutek obrátí,
stojím, blednu, ňádra vlaže okem.

Jenom pláč mi bol můj hojí strastný,
těchou přátel roste břemeno,
sen mne nezná, jídlo sobě hnusím.

Ó ty kraji! ó ty břehu šťastný!
vám to v blízku míti souzeno,
co já v dálce oplakávat musím.

Básník pokračuje ve svém nekonečném žalu, jejž líčí přehnaným způsobem. Zachycuje zejména střídání chvil bolných s okamžiky trpce slastnými, jako když po bouři zlatý svit slunce ozáří horu. Na konec apostrofuje šťastné kraje, kterým přáno míti na blízku předmět jeho tužby. (III, 36.)

LXIII.

V tužby chvatu křídla k letům beru
tam k Ní po široké prostoře,
když se slunce loučí na hoře,
a hvězd ruky vedou noci dceru.

Nehoví však osud mému péru;
dálky stokrát více přispoře,
nežli tomu, jenž svou přes moře
každonočně navštěvoval Heru:

Jeden cíl, než různou máme cestu,
Leandře, noc tobě z Abydu
dosti, a mně týdne málo k Sestu;

tvému tam jen měkkolomné stály
na překážce vlny poklidu,
mému tvrdé Krkonošů skály.

Kollár zpracoval oblíbený u jiných básníků motiv o lásce Hery a Leandra. Jako Leander každou noc plavil se z Abydu do Sestu úžinou hellesponstskou ke své věrné milence Heře, tak básník alespoň touhu svou (péro mé = křídlo touhy) okřidluje k letu přes široké prostranství, když slunce zapadá a na obloze vystupuje luna („noci dcera") v průvodu hvězd. S Leandrem básník má prý stejný cíl — milenku — leč onen dosahoval ho, tento marně čeká od osudu vyplnění své chvatné tužby, oba mají různé vzdálenosti a různé překážky na cestě. (III, 37.)

LXIV.

Ó kýž aspoň, jako někdy v štěstí,
  přítel v trýzni těchou přispěje,
  jenž by kleslé křísil naděje,
  smích a žerty míchal do neřestí;

nic, jen jedno pout mi příkrou klestí,
  tím jen srdce tytýž okřeje
  jako poupě, když je šlepěje
  slunce shnětly, Nymfa zase pěstí:

Ty hro sladká zvuků melodických,
  vy mých citů truchlých nádoby,
  dítky nebe skryté v slovích lidských;

bez vás sotvy lzelo by mi tísně
  dvou zlých bohů nésti poroby,
  bez vás, třetím dané bohem, písně.

Básník přeje si přítelovy útěchy a obveselení (neřest zde = neštěstí vůbec). Vše ho nyní zradilo; jen jedna věc oslazuje mu jeho žalný osud, mírní jeho bol: *poesie* (opis: sladká hra zvuků melodických — forma; mých citů nádoby — více obsah; dítky nebes, skryté v slovích lidských — celek). Bez ní nebylo by mu lze nésti tísnivou porobu Amora, boha lásky, a Fortuny, bohyně nešťastných národů, bez písní, jež dává třetí bůh, Apollon. (III, 40.)

LXV.

Přítomna jsou vždy mi všecka milá
místa kraje toho drahého,
kde jsme našli jeden druhého,
kde mne střetla, kde se rozloučila.

Ona louka v háji ušlechtilá,
motýla kde jala krásného,
ona jeskynečka Götheho,
co nás v dešti na procházce skryla;

ten břeh strážný, kde Ji sníček bavil,
ten keř, co Jí, když si na věnček
růže brala, prstík pokrvavil;

každý strom, květ, kterého se dotkla.
dosud znám, ba i ten kamenček,
kde se jednou nožka Její potkla.

Znělka tato má ráz memoirovitý. Básník zmiňuje se napřed povšechně o místech, v něž nejkrajnějšími body („kde mne střetla“ = potkala; „kde se rozloučila“) vkládá průběh jejich lásky. Pak vzpomíná všech nepatrných předmětů a událostí, které mohou zajímati jen milující. Vše, co má k Ní nějaký vztah, oživuje v něm milou upomínku; i ten kámen, o který klopýtla. (III, 41.)

LXVI.

Ona lípa, kde jsme mnohé ráno,
mnohý večer krásný probděli,
ona lávka pod ní v jeteli
tam jsou ještě, těmť Ji zříti přáno.

Jak tam nemá bohům býti lkáno,
kde se proti sobě opřeli,
a co jeden srdci udělí,
vzdorou jiných stromům bývá dáno:

Avšak blaze, kdo se volně vyhne
tam, kde nebe válčí se zemí,
v tísni jich kdo upadlého zdvihne?

Ticho tedy, ztrátolkavé zpěvy,
snáze truchlý nářek oněmí,
krotkost mírní samých bohů hněvy.

Básník rozpomíná se na určité předměty, kde s Mínou prožil tolik krásných chvil. Té lípě, oné lávce přáno Ji viděti. Tu bohové sami mezi sebou jsou nesvorni; jeden (Amor) udílí srdci slast, jiní (hlavně Fatum) ze vzdoru přejí Ji stromům. Z toho pak básník přechází ke všeobecným sentencím: V takovém případě, kde bohové staví se proti lidem, šťasten je ten smrtelník, jenž se raději vyhne předmětu jejich sporu. Klesne-li tu smrtelník, nikdo si ho nevšimne. Proto marno lkáti: bohové dají se spíše usmířiti krotkou resignací. (III, 42.)

LXVII.

Záře zlatá stkví se nad východem,
orel v modro letí ze šera,
labuť dělí veslem jezera,
k vrškům pleše beran s mladým plodem;

slavík budí družku písně svodem,
z kvítků blýská rosy nádhera,
již i člověk, úzké rozpera
dvéře lůžka, ticho ruší chodem;

a vše vůkol, střesa s sebe tíže
včerejška i staré lopoty,
jme se vítat nové světla kníže.

Ó kdyže mně jitro ono svitne,
které zplaší tyto mrákoty,
zplaší péče žravé, neodbytné?

Kontrastem mezi veselou, živou přírodou a svým stavem duševním básník líčí svůj trud a žal. Široce vyčítá z přírody při východu slunce jednotlivé zjevy, jež vnímáme jednak okem, jednak sluchem (slavíka svůdnou píseň). Pak opakuje dojem povšechný, „vše vůkol“. Po té obratem přechází na sebe: Kdy jemu svitne také jitro, které vysvobodí jej z nesnesitelného jeho stavu. (III, 45.)

LXVIII.

Hrůzou tužby puzen nezkrocenou
v lesy temné jdu a doliny,
dlím, zas prchnu, jak kdy Erinny
vzteklé vinu ohňobičem ženou;

zemdlen játra chladnou zřídla pěnou
hasím, klesna v šťastné byliny,
skrýš můj nocleh, kde lkám příčiny
strasti lýrou želem nastruněnou.

Já jsem snad jen, abych upěl, stvořen,
však schni, jen schni žití mého kořen,
by slib splněn spíš a žel byl zmořen!

Měj se dobře, čistý, krásný květu!
Já jdu předkem, Míno, píti Léthu,
bych tám lépe porozuměl světu.

Básník charakterisuje svůj bol hyperbolicky — ubíhá puzen hroznou tužbou v hory, doly, stojí, prchá, jakoby poháněn Furiemi, bohyněmi pomsty. Klesá žalem a zemdlením u pramene, spí ve skrýši, kde pěje písně milostného bolu. Míní o sobě, že je stvořen, jen aby lkal. Volá smrt, aby zbavil se žalu svého a očekával Mínu na věčnosti. Chce předejíti Mínu na onen svět („píti Lethu" = řeku v podsvětí antickém, ze které kdo se napil, docela na život pozemský zapomínal.) (III, 47.)

LXIX.

Ó by aspoň spíše zapomnělo
srdce na vše Její okrasy,
na blesk očí, na rtů ohlasy —
snad by ještě jednou ozdravělo;

jináč by teď pozor na se mělo,
aniž vedlo s Bohem zápasy,
raději by Tatar úžasy
a strach pouští nežli lásku pělo.

Ach, to ale nelze srdci mému,
avšak blud jest po Ní bažiti,
bez naděje láti losu svému:

Zapomenout! Ne, to možná není,
raději chci věčně toužiti,
volím nemoc nežli ozdravení.

Mému srdci bylo by snad pomoci, míní básník, kdyby mohlo zapomenouti alespoň na Její krásu. Teď by již nejednal proti sudbě Boží. Volil by raději nejhrůznější předměty pro svůj zpěv nežli lásku. Avšak on musí jen o Ní pěti — ale rovněž za blud poznává naříkati na svůj osud, bez naděje v příznivý obrat. Než bol jeho je přece sladký, že chce věčně toužiti, chce raději živiti v sobě tento žal, nežli z něho se úplně vyléčiti. (III, 48.)

LXX.

Neste Jí tam tyto city vřelé,
tichomluvné noční soumraky,
rcete šeptem lkavým, kteraký
vedou boj v nich péče, tužby, žele;

nes Jí měsíc, neste hvězdy stkvělé
plamen zde jak v blízku jednaký,
rcete, mlčelivé oblaky,
že jsem a vždy budu Jejím cele;

rcete, řeky, echo, skály nahé,
jak nic nezná mluvit jiného
jazyk můj než jméno Její drahé;

i vy, větry letu vonného,
vdechnětež Jí, jako ve dne v noci
jen Ji myslí vše mé duše moci.

Po způsobu národních písní — ač trochu romanticky — básník posílá Míně své city po soumracích, hvězdách — jsou v nich jen tužby, starosti a žaly; žár těchto citů je týž v dáli jako v Její blízkosti; vzkazuje Jí po mlčenlivých oblacích stálou věrnost Řeky, ozvěna, skály mají Jí oznámiti, že jeho ústa jen Její jméno vyslovují; větry mají Jí tlumočiti, že (jako = jak) ve dne v noci jen na Ni myslí. (III, 49.)

LXXI.

Jak se jitro oknem tímto vkrádá,
bleskem hry snů ranních pokaze,
tys, ó milý, krásný obraze,
první předmět, jenž mi v oči padá!

Tu hned starou srdce tužbou strádá,
v oné opět vězím povaze,
kde svár, pokoj, slast a nesnáze
v dobu jednu srdce jedno bádá.

Onatě to! vzdychám šeptem lkavým,
Ona to! a v tomto mámení
líbám jej, s ním smlouvám se a bavím.

Až pak zatím slunce záře zlatá
obraz v úkaz jasný promění,
jemuž slouží s Milkem andělčata.

Ve své odloučenosti básník obírá se hned od časného jitra Její podobiznou. V nitru jeho současně ozývají se city a tužby zcela protivné Zachází s ním, jakoby Ji měl při sobě: líbá jej, mluví s ním, baví se s ním, až za světla denního obraz mění se mu na zjevení, jemuž jsou k službám Milek a andílkové (tím má býti vystižena Její povaha, jako užil i jinde tohoto spojení). (III, 50.)

LXXII.

Ó vy drahé zbytky mého pádu,
kadeř zlatem ryzím protkaná,
hodná, aby byla zpívána
Popem neb tím, co pěl Iliadu.

Slib mi za ni hvězdy rouna řádu,
dávej palác, berly sultána,
nedal bych tě, stokrát zlíbaná
památko, ne za půl světa vládu:

Dokud tluče, drž jen srdce klíčem,
částkou krásy cvič je krásami
zhrdati a slibolomným chtíčem.

A když jednou prach můj větry schvějí,
ty tam zmizni mezi hvězdami,
kde se vlasy Berenice skvějí.

Básník obírá se Její kadeří, bolestným to dokladem někdejšího jeho štěstí a nynějších útrap. Přeje tomuto drahému předmětu předních pěvců — Homéra a anglického básníka Popa, jenž napsal proslulou báseň „Loupež kadeře". Je mu milejší nad nejvyšší hodnosti světa („řád zlatého rouna"), nad největší bohatství a moc. Přechází pak v ethické naučení: Drž tužby a chtíče, nepamětlivé slibu, na uzdě, uč se spokojiti se částí krásy, abys tím snáze mohl se odříci každé krásy celé. Svůj vzácný poklad svěřiti chce po své smrti jen hvězdám, jako nazvána hvězda po vlasech královny Berenice, dcery Ptolemea Filadelfa. (III, 51.)

LXXIII.

Táhni, kam tě hvězdy zovou, bratře!
Nastup mužně cestu života,
kde tě koli osud zamotá,
týž buď Bohu, sobě, pýše, chátře;

miluj vlast a horli ohněm spatře,
kde by pravdu polkla mrákota,
hlasem, který skály ztroskotá,
slovanství kaž hluché vůkol Tatře.

Mne nech zatím v hájích, po údolí,
mezi zpěvy křovin sladkými
bloudícího s tichým srdce trudem;

i mně nebe osudilo roli
tu, bych válku s ňádry vlastními
veda Dunaj množil očí proudem.

Báseň, ve které Kollár pronáší pevná povzbuzení ethická. Vyzývá k mužnosti, k pevnosti povahy, k lásce k vlasti, k horlivému zastávání pravdy; zejména hlásá slovanské uvědomění krajanům svým Slovákům. Jemu zatím přiřklo nebe úkol, aby sám zápasil s trampotami svého srdce. Bloudí proto se svým bolem v přírodě a prolévá slzy lásky. (III, 53.)

LXXIV.

Patři vůkol, jako žlutnou hole,
jak již hrubnou města, vesnice,
kde vál zefyr, dují vichřice,
ticho, kde se smála zpěvům pole;

bočan spojil, lepší kraje zvole,
s ušlým od nás sluncem letice,
kvítí z luk a listí z vinice
starý nese Dunaj s ledem dole.

Nedlouho však smutným bude hněten
rouchem pohled země blednoucí,
přijde opět a vše zkrášlí květen;

mně již ale zašla jara sličná,
bez Ní bude celý budoucí
život můj jen jeseň ustavičná.

Básník líčí některé charakteristické zjevy přírodní v jeseni: žloutnou vrchy (= hole, sloven.), kolem osad mizí svěží, příjemné okolí („hrubnou města"), dují silné, chladivé větry, ticho v nivách; čáp (= bočan) odlétá od nás zároveň se sluncem (spojil letice = odletěl), spláchlé kvítí a listí odnáší řeka. Obratem, že jeseň záhy pomine a v přírodě nastane jaro, básník přechází na sebe. Vystupuje mu na mysli kontrast mezi budoucností přírody a jeho: jemu jaro se již nenavrátí, bez Míny čeká ho jen ustavičná smutná jeseň. (III, 116.)

LXXV.

Jako smutně lesní holub upí
po širokých vůkol dolinách,
když ho skrytý v nebe modřinách
jestřáb chvatem družky věrné zloupí;

na vrch dubu nejvyššího vstoupí,
volá při rozsedlých skalinách,
k hnízdu letí, ant ho v křovinách
k větší strasti zmámil ohlas tupý:

Tak já rovně opuštěný kvílím,
od Dunaje k pouštěm rozmařilým,
odtud běžím lkáti ku Tatrám.

Ale darmo ztrátu vypátrám:
neb to mi snad, co mé srdce tratí,
ani sama Kaša nenavrátí.

Básník srovnává sebe pěkným přirovnáním široce provedeným a skutečnosti odpozorovaným s holubem, jemuž jestřáb urval holubici: tak i on darmo bloudí na nejrůznější místa, kvílí; než co ztratil, darmo hledá, ke drahému ztracenému štěstí nemohla by mu pomoci ani čarodějná hádačka Kaša, nejstarší sestra Libušina. (III, 65.)

LXXVI.

Ó ty, v kterém každodenně klekám,
chráme přirození důstojný!
Tebe ještě mám, i odbojný
i když osud ukrocený čekám.

Tu sám vůkol vzhůru, dolů těkám,
strom mne v náruč přijme pokojný,
léky chystá kvítek opojný,
větrům lkání, slzy dělím řekám.

Ukojiv žel v sladkých snách se žičím,
volnou na jediné návěští
světy tvořím myslí, světy ničím;

až mne, tváři vyjasnivše bledou,
slétlí těšitelé nebeští
z ráje opět do života vedou.

Znělka tato je jeden světlejší paprslek mezi ostatními. Básník těší se přírodou ve chvílích nepříznivých i šťastnějších. Přikloňuje se k ní, hledá v ní útěchu a vyléčení, sděluje jí svůj trud a žal. Pak sladkými sny o Ní se kojí, dostane-li o Ní radostnou zprávu, hned si z nadějí buduje celý svět svého štěstí, při žalostné jej zas boří. A tyto rajské sny vedou jej posíleného pak zase k povolání životnímu. (III, 67.)

LXXVII.

Na Tě myslím, když tmy šeré hynou,
hory zlatnou jitrem řeřavým,
když se bledá okem laskavým
luna tichou směje za březinou;

Tě jen slyším, kde se jiná s jinou
vlna smlouvá šeptem žvatlavým,
kde se větry dechem voňavým
z květné louky k zpěvům háje linou;

Tebe vidím, když svůj silnic prachem
příchod jeví poutník vzdálený,
kde mlha stráně v běhu kryje plachém;

s Tebou žiji, Tvůj jsem ještě celý,
ač nás již rok darmo prošený,
ač nás závist mnoha krajin dělí.

Kollár zpracoval — jak sám doznává — báseň Goethovu „Nähe des Geliebten" ve znělku. Na milenku myslí ve dne v noci; Ji slyší v každém ruchu v přírodě; Ji vidí v každém zjevu, ve vzdáleném, příchozím i v mlze. Jí jen se obírá, Jí je zcela oddán, ač je dělí neuprosná doba delší od sebe i daleké závistivé krajiny. (III, 70.)

LXXVIII.

Ó bych mohl tajmo na se vzíti
jelena noh rychlých podobu,
šel bych cválem onu ozdobu
luk a hájů, řek a břehů zříti;

pod zemí bych až k Ní volil jíti,
plul bych mořem v ryby způsobu,
až bych tam stál změně osobu,
kde svým chodí květům vodu čříti!

Kýž se v orla, jenž se pod nebesa
šíře, dále vznáší, obrátím,
tam bych letěl přes houšť, vrchy, plesa.

Ale nelzeť ještě osud hnouti,
blaze, že tam konám prozatím
v noci ve snách, ve dne v duchu pouti.

Obratem v prostonárodních písních často se vyskytujícím básník přeje si míti podobu různých zvířat rychlostí se vyznačujících: rychlonohého jelena na suchu, ryby ve vodě, orla ve vzduchu, aby ve změněné podobě Ji u Jejích květů při čerpání vody překvapil. Ale proti osudu nelze ničeho zmoci; básník je šťasten, že je u Ní stále alespoň myšlenkami a svými sny. (III, 71)

LXXIX.

Zbraně ztupiv, ostrá zlámav kopí,
nedošel jsem ještě pokoje,
osud přemoh, horší souboje
se sebou teď samo srdce tropí.

Jak kdy vlast se z cizích vpádů vzchopí,
oráč meče křiví v nástroje,
rázem vzteklý, syny ozbroje,
lůno matky krví buřič kropí:

Bolest ránu vždycky hlubší ryje,
čím víc krotím, dravá slabého
tím víc Hydra růži těla pije.

Teď bych volně, kdyby bylo možná,
k stínům hrobu vstoupil tmavého,
bez tebe však nelze, sestro zbožná!

Básník pronáší svůj názor o svém dosavadním životě, o překonávání nesnází životních, jakých musel hned záhy z mládí zakoušeti. Když začal se již sbírati z těchto pohrom, láska připravila jeho srdci horší boje. Srovnáním velikého zjevu v životě národů přechází na sebe. Jako vlast když vzchopí se po loupežném vpádu a oráč zas meč přemění na hospodářské nástroje, v tom vpadne znova lupič a děsně prolévá krev: tak daří se i básníkovi. Jako Hydra, báječná to dravá saň, boly lásky zarývají se hloub a hloub v jeho srdce, odnímajíce mu kvetoucího života. Chtěl by raději zemříti, ale to je těžko bez Míny. (III, 74.)

LXXX.

Zdlouha lezou hoře mého kroky,
pozdě mne čas pout mých zbavuje,
již své dvakrát čerstvým věncuje
Karpat révím, co já chřadnu, boky.

Mámí láska, v štěstí běží skoky,
pod neštěstím ledva putuje,
v blízku pálí, v dálce sužuje,
smíchu chvilky, pláče čítá roky.

Dříve tuším slunce jasné zvadne,
sníh se bílý bude černěti,
Dunaj vyschne, nežli žel můj zchladne.

Moří láska, koho v léčku lapí;
avšak mám-li bolest trpěti,
volím takou, která pěkně trápí.

Básník charakterisuje bol svého srdce. Hoře jeho jde zvolna, trvá již na druhý rok. Vykládá pak všeobecným názorem povahu lásky, a to ve stavech opačných (v štěstí a v neštěstí). Nemá naděje, že žel jeho kdy přestane. Láska trápí. Ale básník přece rád trpí její bolest, protože trýzní pěkně. (III, 75.)

LXXXI.

Spolkům ujda v tichu bolest kořím,
buď se den, buď večer přiblížil,
v pouštěch smutných, kde by nevyžil
barbar bludný, já si ráje tvořím;

avšak darmo oči vyschlé mořím,
bych sám sebe v slzách pohřížil,
anť již roky jako ohnižil
v plameni v tom s duší, s tělem hořím.

Čas by již byl míti utrpení
bohu tomu, který podpálil
dům a v popel obrátiti lení.

O že jsem hned u počátku zticha
žháře úlisného nevzdálil,
teď bych rád, než pozdě honím bycha.

Bol lásky nutí básníka unikati spolkům a hledati samotu, která čím pustější, tím mu milejší. Ale darmo pláče, trápí se neustále svým bolným žárem milostným jako báječný mlok, jenž i v ohni žije. Obrazným rčením pak žádá si, aby Milek srdce jeho raději dotrápil. Lituje, že nebránil se mu hned s počátku. (III. 77.)

LXXXII.

Tam již se mnou přišlo, že se střehu
nejen spolků, než i samoty,
trápen všudy tvorem lichoty
vlastních očí z rána do noclehu.

Hned Ji vidím jako Psychu v běhu
obletacím noh mých zámoty,
hned jak nymfu, an Ji z jasnoty
Dunaje vln družky vedou k břehu;

hned Ji vidím jako Floru hráti
s kvítím, jež se před Ní rozvilo,
hned jak Musu při mém boku státi:

Takto žiji, v onom bludu tona,
jakby v celém světě nebylo
jiného nic, kromě já a Ona.

Básník vyznává o sobě, že uniká nejen společnosti, nýbrž bojí se i samoty, protože stíhají jej přeludy (tvorem lichoty vlastních očí = marným výtvorem či přeludem) o Ní. Vidí svou milku v podobě různých nadpřirozených, krásných bytostí ženských, jak o nich bájili staří Řekové, upomínky to na zvelebené zaměstknání a chování Míny v Lobedě. Jakoby prý pro něho nebylo — jako pro všechny zamilované — světa kromě něho a Jí. (III, 80)

LXXXIII.

Vrchy planí, moře pije do dna
 čas a všecko změní posléze,
 slunce hasí, hvězdy za meze
 světa kryje, kde směs neúrodná;

po sta bludech přece nesla svodná
 loď tam do Itaky vítěze,
 zbaven Prometheus řetěze,
 v nějž ho krádež ukovala škodná:

Snad čas i mé strasti léky chystá,
 snad se i mně ještě zlatolistá
 palma časem někdy zotaví;

aspoň jazyk lkáti unaví,
 srdce nikdy, nebo láska čistá
 nezná času ani nezná místa.

Básník uvádí pozorování z přírody i z dějin lidstva, co zmůže čas: vyrovnává kopce se zemí, vysouší moře; slunce vyhasínají, hvězdy zanikají v chaos; časem i Odysseus navrátil se po dvacetiletém bloudění do své vlasti, Ithaky; vysvobozen i ukovaný na skále Promethus od orla Zevova, jenž mu každodenně vyžíral játra za to, že snesl lidem s nebe oheň. Tyto zkušenosti básník přenáší i na svůj stav: snad i jemu kyne vítězství nad strastmi a boly lásky. Čas unaví i jazyk jeho, aby nelkal, nikdy však srdce; opravdovou lásku nepřemůže ani čas ani místo. (III, 84.)

LXXXIV.

Vůkol rokle vraždně čnící pluji
půtku veda s moře vlnami,
Ty mi kyneš k sobě rukami,
než mrak větry, saně oheň dují;

doufám — zoufám, tonu — vynikuji,
již Tvé s mými plynou slzami,
ruku łapám, chtěje skalami
vzhůru, anť se v propast se mnou sují.

Pohrobte mne tedy, pohrobte mne,
živly krotší mého osudu,
pohrobte mne v hroby země temné!

Úkaz mizí, v duši nechav smutek,
v němžto sotvy mysli nabudu,
zdání-li to bylo čili skutek?

Vidění v podobě snu. Básník líčí živě svůj sen, jak pluje rozbouřenými vlnami mořskými kolem rokle. Vidí, jak Mína kyne mu v tomto nebezpečí rukou. Je tu v hrozném postavení: bouře nese proti němu černý mrak, s druhé strany saně chrlí oheň: Básník hned tone, hned zas nad vlny vyniká, hned doufá, hned zoufá; již blíží se zjevu milenky, sahá po Její ruce; chce po skalách vzhůru, ale ty propadají se s ním do vln. V zoufalosti padá ve hrob, ale ten zdá se mu milosrdnější nežli jeho los — útrap a bolu. Básník se probouzí, zjev (= úkaz) mizí, v duši jeho zanechav jen smutek pro živou upomínku na Ni. (III, 85.)

LXXXV.

Vichru jekem různá skryté moutí
v mraku černém živly obloha,
zpěvců lesních čeleď ubohá
teskno v listném schranu hledá proutí;

oblak hněvný na zem hluché nutí
kázni plémě, snést je nemoha;
tu blesk, hromy, vlny, pro Boha!
koráb strojte proti zahynutí.

Utoulím se vzdoru s bázní spáře
pode lípu v poli stojící,
než tu úkaz množí hrůzu chmury;

duhu spatřím, na níž v bílém šláře
růžťkou kyne Mína sedící,
vystru po Ní náruč — Ona shůry:

Nadoblačné zjevení Míny. Básník připravuje je velikou scenerií přírodní. Předchází bouře. Básník uteče se před ní pod lípu, slovanský to strom. (V tom je reminiscence na skutečnou událost.) Než tu velebný zjev množí ještě hrůzu děsné bouře: Spatří na duze v bílém závoji Mínu, ana kyne mu ratolestí a k němu promlouvá. (III, 88.)

LXXXVI.

„Znáš-li kraj ten, ony ráje věčné,
vlast tu krás a duchů palouky,
kde se ctnost a láska za ruky
vedou, kráčíc v záři ve sluneční?

Tam, kde větry vějí tichořečné,
palmy klenou stinné oblouky,
tam, kde z vonných myrtů souzvuky
v trudnou duši slavík lije vděčné?

Znáš-li kraj ten, kde tma s horkem zajde,
bez trnů se růže červená,
a svou jilmu každý břečtan najde?

Tam, kde mutné vyschnou časů řeky,
kde choť, sestra jedno znamená,
tam jsem tvá a ty můj po vše věky."

Znělka tato připojuje se k předcházející. Zjev Míny odkazuje toužícího milence na říši posmrtnou, kterou líčí jako nebeský ráj všech krás a ctností, radosti, rovnosti, čistého spojení všech bytostí: Tam že bude jeho a on Její věčně. (III, 89.)

LXXXVII.

Plyňte časy, ó plyň k ústí řeka
spíše věku mého mladého,
nezáviď mi zisku blahého,
který na mne v budoucnosti čeká.

Život břímě, smrt je tužbě vděka,
koj zem nízká srdce jiného,
mně ať se rok ve dne krátkého
dobu a den v okamžení stéká:

Mně cíl vetknul osud do výsosti,
avšak Ona vtiskla pečeti
v každý důvod věčné nesmrtnosti.

Jen to chtěl bych ještě věděti,
zda, když Parka jednou vlákno přetne,
sám jen duch tam či i srdce vzletne.

Smutný žal vede básníka k melancholické touze po smrti. Smrtí jen získá; setkáť se s Ní. Proto přeje si, aby věk mu co nejrychleji prchal — rok aby se stékal v den, den v okamžik; jeho veliká tužba prahne jen po smrti. On dosáhne po smrti cíle svého — své milenky, která ho předešla v říši nesmrtelných. (V. 9—12 mohly by míti smysl, že Mína zavdala mu podnět k básnění, čímž on stal se nesmrtelným. Prvý výklad však je podobnější pravdě.) Rád by jen věděl, zda možná se srdcím toužícím kojiti láskou i po smrti (= „když Parka přetne vlákno“,

LXXXVIII.

Osamělý na života hladkém
chlumu stojím, kam již nevěda,
vůkol nohou propast škaredá,
ani k předu ani nelze zpátkem.

Rozloučiv se s nízkým světa zmatkem,
včasně žlaby zvyků probředa,
teď se s nimi zpurné nehledá
srdce novým spřáteliti sňatkem.

Vytrvám-li, octnut v boje věčné
tu sám s sebou, onde se světem
na výsosti této nebezpečné?

Větrů vztek by k pádu mohl vésti,
ruka se však s vroucím podnětem
ještě jedné drží ratolesti.

protože starší domnívali se, že jedna ze tří Park [= Sudiček] člověku při smrti přestřihne nit života, jako nám zhasíná světlo života). (III, 94.)

Pěkným přirovnáním básník vyslovuje se o svém životě. Je povznesen nad obyčejný běh drsné skutečnosti. Rozloučil se zmatkem světa, vyzul se ze zvyků a názorů obyčejných lidí. A tak je osamělý na strmém chlumu života; kolem něho zeje jen propast. Zda bude mu možná vytrvati v tomto nebezpečném postavení, an musí vésti boj s sebou i s nepříznivým osudem. Snad by jej přece smetlo burácení nepříznivého osudu,

LXXXIX.

Černá noc se nad mnou rozkřídlila,
losů hněvy ještě nekrotnou,
šířic bouři strachem těhotnou,
by mi všecky nebes hvězdy skryla:

kde jest ruka, jež by sprovodila
mne skrz cestu tuto mrákotnou,
jež by v mého věku lichotnou
číši nektar ještě jednou lila?

Ó Ty, kterou v tiché tužbě vzývám,
(zemské jméno Ti již nesluší)
dej moc, když boj v pokušení mívám!

Snížíš-li Ty na mne zření krotká,
co mne potom více zasmuší
aneb zlého v širém světě potká?

kdyby ho zde nedržela ještě jedna ratolest — snad míní naději v příznivý obrat osudu vlasti. (III, 102.)

Básník líčí svůj žalostný stav novým obrazem: Nepříznivé losy rozestřely nad ním černou strašlivou bouři. Nesvítí mu ani jedna hvězda vůdčí. Nikde tu ve mrákotách života bezpečného průvodce. Kdo může mu podati ještě útěchy a slasti? Žádá pomoci od své zvěčnělé Míny, aby obstál v boji. Ona-li se k němu skloní, nic ho už nezarmoutí, dovede pak každému zlu vzdorovati. (III, 103.)

XC.

Ó by s hvězd těch milostkvoucích sletěl
anděl jeden ke mně se zprávou,
zdali někdy ještě s laskavou
tváří na mne sklání dolů zřetel?

Ten by řekl, zda i v říši netěl
láska duši hřeje plesavou,
zda i tam Ji písně zábavou
slavík a noc stříbrem kojí světel?

Zdali na mne myslí ještě časem
i tam, kde se Seraf pobožný
kráse Její plným diví hlasem?

Tudíž by slast i mé zdvihla týmě
k vám, ó kraje, kde prst všemožný
světy seje jako rolník símě.

Básník je přesvědčen, že milenka mešká ve vlastech nadhvězdných, v říši duchů (= netěl). Přál by si zvěsti od anděla, zda láska má i tam svůj stánek; vyptával by se, zda Ona naň myslí, co Ji baví, jak je předmětem obdivu nebešťanů. Pak by s radostí ubíral se v nadpozemskou říš, kde Bůh tvoří světy v hojné míře. (III, 93.)

XCI.

Lampa bledne, oknem tichá leje
luna světlo v plné proměně,
stolík nechám, patřím zmateně,
lampa bledne a šum kýsi věje:

Kyna rukou proti mně se chvěje
stín — co anděl s křídly — na stěně.
„Kdo to?“ ptám se s okna schýleně,
původ stínu v zahrádce být mněje.

Ticho v sadě, ticho v chýži bylo,
oko zase patří k úkazu,
potom blíže k němu přistoupilo;

omráčí mne strach, než opět vzkřísí
radost velká z toho zárazu:
„Kdo to?“ dím, „ha, Ty jsi, Míno, Ty jsi?“ —

Básník líčí zjevení Míny. Vylíčení zjevu romanticky zbarvené: Světlo lampy jeho se tlumí, luna osvěcuje zjev, slyšeti jakýsi šum. Na stěně objeví se stín, jehož skutečného původce básník hledá v zahradě. Ale úžas a radost pojmou zaraženého milence, když ve zjevu pozná svou Mínu. (III, 96.)

XCII.

Od té doby, v kterou do mne vyšší
život zřením svojím vdechnula,
duše vazby těla vyzula,
jsoucí Bohu nežli lidem bližší;

vnitřek můj i hluk je světa tišší,
země s kouzly svými usnula,
ba i láska láskou minula,
jako sluncem hasne hvězda nižší.

Pakli přece válku strojí zrádný
Milek proti srdce tichosti,
činím jako Moskvan nepřevládný:

nepříteli svému ku posměchu,
abych ještě chránil volnosti,
hlavně házím na svou vlastní střechu.

Básník charakterisuje sebe, jak změnil se od té doby, co Ona se mu zjevila: vdechla mu vyšší záměry, učinila jej ideálnějším, že neustále duší svou zalétá v kraje nadpozemské. Nitro jeho je klidnější, vášeň lásky vyrovnána povznášející, čistou láskou. A když přece pokouší se o klid jeho srdce žár vášně, brání se proti němu vlastní trýzní za příkladem nepřemožitelných Rusů, kteří na obranu proti nepříteli zapálili raději Moskvu (hlaveň, sloven. = oharek, opálené poleno). (III, 97.)

XCIII.

Často snad jen nářkem zníš a lkáním,
ty mé novostrunné varyto,
ač se, ce v mých ňádřích ukryto,
pilně jiným vytajiti chráním;

nebo srdce dlouhých roků dbáním
od ran starých není obmyto,
i když jizva mizí tudyto,
zas tam vzniká s větším sužováním:

Kvěltež tedy, hlaholové mladí,
byť svět i lál vaší žalobě,
co jsem ztratil, on mi nenahradí;

potom když Ji, zbaven všeho trudu,
v ohvězděné uzřím podobě,
slast a rozkoš věčně pěti budu.

Básník je si vědom nářku a lkání svých sonettů (odtud snad „novostrunné varyto" = forma znělky u nás nová), ač tolik ještě nevyjadřuje z nich, kolik nese ve svém nitru; rány jeho srdce ještě se nazacelily a již nové zase se rozjizvují. Vytýkají mu žalostný tón jeho básní; ale on bude kvíleti dále, dokud se mu nedostane údělu, jíti za Ní do nadpozemských vlastí, kdež o Ní chce pak věčně pěti jen radostné chvalozpěvy. (III, 100)

XCIV.

Pojď, ó smrti, těcho osiřalých,
sprosť mne strastí těchto žaláře!
Proč dlím ještě, klamu nezmaře?
Zem již nemá pro mne bytů stálých.

Tam Ji uzřím v oněch jasných vzdálích,
kde Ji slaví jaro po jaře,
kde Jí hvězdy pějí žaltáře,
kde z ruk božích pije slastí kalich.

Ó tu rozkoš! ó cit beze hlasu!
když tam i já, aspoň z daleka,
vzývat budu Její ctnost a krásu.

Bratří, komu dáno žíti snáze,
ten nech při mém hrobě počeká
a rce: „Ten žil jen, by zemřel blaze!“

Ohlas středověké mystiky. Básník volá smrt, aby ho zbavila strastného života pozemského. Touží spatřiti milenku svou ve vzdálených krajích rajských, kde tak celými světy oslavována i Bohem vyznamenávána. Přeje si Ji tam vzývat alespoň z daleka. Bude mu útěchou, když přátelé, jimž život není obtíží jako jemu, pronesou u hrobu jeho úsudek o něm, že žil jen proto, aby našel ukojení v smrti. (III, 118.)

XCV.

K jakémuže ústí na sirotčím
člunku tom můj život přijechá?
Nikde pokoj, nikde útěcha,
břeh se trhá se mnou, kam jen kročím:

Národ můj jest zarputilý otčím,
a vlast nepříznivá macecha;
proto jako syn, jenž zanechá
rodičů dům, po světě se točím.

Za obě ty ztráty hledati šel
aspoň v lásce jsem si náhradu,
ale z deště pode žlab jsem přišel.

A v těch bídách duše starostlivost
žádný jiný lék a poradu
nenalézá, jenom trpělivost.

Básník rozhlíží se po svém minulém životě. Jaký konec vezme jeho opuštěný život (v. 1—2)? Připomíná si své sklamání v každém směru: nepříznivé poměry svého národa milovaného; srovnáním pak naráží na skutečné poměry své rodinné (v. 7—8). Za ztracenou lásku rodinnou a v zoufalosti nad vlastním národem hodlal najíti náhradu v lásce milostné. Ale pochodil ještě hůře. Avšak po všech těch útrapách a osudech přichází k duševnímu klidu: *Záchranu* vidí jen v trpělivosti. (II, 144.)

XCVI.

Ne, by zpěv můj, třebas rozepnutá
  bral by k nebi křídla orlice,
  Tebe slavil, krásná světice,
  od Cherubů božích okleknutá;

Tvoje jméno hvězdoharfa dutá
  hlásá na věčnosti hranice,
  kde se do soustavných směsice
  valí plesů, zvukem jeho tknutá.

Písně moje nejsou ve sirobě
  lásky této více písněmi,
  jen ta prosba, nebešťanko, k Tobě:

„Oroduj tam v oné Slávě věčné
  za Slávie slávu na zemi
  jako dítě za svou matku vděčné.“

Básník pojímá milenku středověkým způsobem, zejména u Danteho, jako oslavenkyni po smrti. Cherubové klečí kolem Ní, mísíce tak nadhvězdnými harfami Její slávu v harmonii pravidelných plesů ke chvále boží. Při takové Její oslavě písně jeho nechtějí býti ničím nežli prosbou k Ní, aby orodovala na věčnosti za slávu Slavie, své matky. (III, 105.)

XCVII.

Nikdy bych jsem nebyl věřil tomu,
jakým láska divům naučí,
ona hvězdám státi poručí,
duchy křísí, tupí střely hromu;

řeč dá němým ratolestem stromu,
skalin svazky tuhé rozloučí,
tigry krotí její náručí,
smíchy k pláči, a pláč vede k Momu.

I mne láska mnoho naučila,
ach, že dvojno o tom souditi,
zda i díky za to zasloužila;

život štěstím v žalost vrhla mělkým,
ducha naučila básniti,
srdce lkáti nad národem velkým.

Písmo sv. podalo asi básníkovi motiv k této znělce. Jako tam vykládá se o víře, že přenáší hory, podobné divy básník připisuje lásce. Láska učí chápati dění v přírodě; změní úplně člověka a každého jiného tvora. (Momus = bůh smíchu, žertu a satiry; pak přenesením věci tyto samy.) Pak básník přechází na sebe a pronáší svůj názor filosofický a ethický, čerpaný z vlastních zkušeností: Krátké štěstí lásky přivedlo mu dlouhý žal, ale naučilo ho básniti a cítiti s národem. (III, 39.)

XCVIII.

Láska, totiž pravá, ne ta bájná,
nikdy sama jedna nechodí,
jako z matky se z ní narodí
hned i pravda a ctnost nebedajná;

kam se pohne, nevinnost ji hájná,
nauka, čest i síla sprovodí,
a co náboženstvu lahodí
více nežli lkání její tajná?

Naděje a radost v tváři její
jako ranní rosa u růže
jarokvětné spanile se skvějí.

Láska jest všech velkých skutků zárod,
a kdo nemiloval, nemůže
ani znáti, co je vlast a národ.

Básník podává v této znělce výsledek své zkušenosti a názoru, jak na člověka působí pravá láska. Povznáší a zušlechťuje po každé stránce: z ní rodí se pravda, ctnost, nevinnost; pobádá ku vědě, cti, nábožnosti; přivádí naději a radost. Láska je podnětem všech velikých skutků; učí chápati a milovati i vlast a národ. (I, 25.)

XCIX.

Již se s tebou, Muso, rozžehnávám,
spolkyně mých zpěvů truchlivých,
již ti lýru z rukou loučivých
vracím a dík za tvou půjčku vzdávám.

Co jsem začal, sice neskonávám,
plamen hoří v prsích ohnivých,
aniž časů více příznivých
k ukojení jeho očekávám:

Skrý však ty svou uslzenou roušku,
já chci dále tvrdou potřebu,
já chci sám již nésti nebe zkoušku.

Zpusť jen brzo struny stroje svého
ještě níže k mému pohřebu,
pak jej polož na vrch hrobu mého.

Básník po způsobu antickém loučí se s Musou, která vnukala mu jen truchlivé zpěvy. Bol lásky, který ho nutil sáhnouti k lýře, svírá sice jeho srdce dále a nebude mu asi léku. Avšak básník nechce na dále ulevovati bolu svému zpěvem, chce v srdci svém úděl svůj nésti jakožto zkoušku nebe. Vyzývá pak Musu ještě ke zpěvu před smrtí, pak má složiti lýru na jeho hrob. (III, 122.)

C.

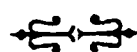
Nenemilý někdy Musám zpěvným
žil jsem básníř mladost bývalou,
nyní mlčí lýra s píšťalou,
hřebem k stěně přivěšená pevným:

stydí se již lásky hlasem zjevným
aneb krásy zníti pochvalou,
a vždy víc i strunu ostalou
život prstem dotrhává hněvným:

Komu svět a lehká přeje Hebe,
nechať růžemi se ověnčí,
lilie mně usoudilo nebe.

Ty, co kráčíš zpěvnějšími kraji,
proměň nástroj po hře mládenčí
v harfu a veď z Pindu na Sinai.

Básník oceňuje dosavadní svou činnost básnickou (nenemilý Musám), když již míní lýru odložit. Zpěv jeho platil lásce a Její kráse. Teď však nechce pěti o těchto předmětech; vždyť celý jeho život nešťastný odporuje takovému zpěvu. Žil jen nevinné lásce. Obrací se pak k nebešťance Míně, aby zpěv jeho milostný obrátila ve vážný duchovní a vlastenecký (lýra znakem zpěvu milostného; píšťala zvláště pastýřské lásky; harfa starožidovský nástroj, jímž provázeli žalmy; Pindus, hora posvátná Apollonovi a Musám, oblíbená u starých básníků jako místo, kde šťastní pastýři a pastýřky se milují; Sinai, známá hora biblická.) (III, 123.)

Oprava hrubších omylů.

Na str. 17. v. 7. m. pomstěna *čti:* pomštěna.
„ „ 25. v pozn. m. I. 71 *čti:* 70.
„ „ 52. v. 1. m. zniká *čti:* vzniká.
„ „ 55. v. 9. m. skroť můj svými kouzly, osud krutý *čti:* skroť můj svými kouzly osud krutý.
„ „ 57. v. 3. m. kráčejí, domy *čti:* kráčejí domy.
„ „ 58. v. 16. m. už *čti:* již.
„ „ 60. v. 14. m. a má kde chce, *čti:* a má, kde chce.

Omyly tiskové: Áneb (m. Aneb str. 6. v. 1.), ce (m. co str. 95. v. 3.) a pod. jsou patrny samy sebou.

OBSAH.

Strana
Úvod III

I.

V onom kraji, kde se květorouchá 1
Sláva krásou libé řeči Polku, ... 2
Stojí lípa na zeleném luze, ... 3
Nejkrásnější nade všecky ctnosti 4
Jíti-li mám světem nejšiřejším? 5
Aneb zhořte, ňádra, v plápol stlete 6
Chtěl jsem pěti králů českých trůny, ... 7
Z jara nech tě světí, libý chládku, ... 8
Krásný je zvuk, který vychovaly 9
Není to zem ani nebe zcela, ... 10
Těžko zříti ovšem, když se v krásy 11
Snadno bylo volit Parisovi 12
Maluj obraz, jenž se září hravou 13
Růži rovně, když se na úsvitě 14
Nezná srdce, kdy a kde a jací 15
Hodiny jsou, a to nejšťastnější, ... 16
Divil jsem se někdy, jakby k boji 17
O půl noci, když zem celou skrývá 18
Dvanácte rtů někdy holubice 19
Mne již berla náměstníků chánských 20
Co jest slunce jitru spanilému, ... 21
Nikdy takým záře šarlatová 22
Jakby všecky ctnosti vůkol stály, ... 23
Sotvy že se smělší opováží 24
Vy, kdo vyšších ke svým uměleckým 25
Ten by vtipu zradil ochabělost, ... 26
Ještě spí! Ó ticho, srdce hlasné; 27

Strana

Nejen ona růžokvětná líčka, ... 28
Oči, oči modré, milostivé! 29
Neuctí Tě žádná v světě jména, ... 30
Vy pstré louky, a vy hustým nízká 31
Nejen že je kmene slovanského 32
Mnoho tisíc roků různé boje 33
Při pohledě, jehož vážnou vzpouru 34
Na rtech těchto, srdce Tvého prahu, ... 35
Tak teď prostě a tak jemně stojí, ... 36
„Ode Babigory v tomto rouše stínu 37
Měj se dobře, Míno! Ach, již kyne 38
Kam jste zmizli, ušlechtilí snové, ... 39
Doba bije: člun již stojí v brodu, ... 40
Žehnám vás již, lásky kraje zlaté, ... 41
Ještě ční ten domek! Políbení 42

II.

Ozvěteż se nářkem hory, doly, ... 45
Srdce, co chceš? „Tam, tam v onu moře 46
Pakli nové rady nebe nedá, ... 47
Lásko! lásko! Ó ty sladký klame, ... 48
Oni rtové, jejichž vůně plynná 49
Pohleď, oko, na ty jasné strany 50
Věku chudý, léta nebe sytá, ... 51
Jaro vzniká, sněhy plaší slunce, ... 52
Žaluj, srdce, pustým těmto hradům, ... 53
Cestu konám, měst a silnic hluky 54
Blízek nebe nechci více lkáti 55
Čekej tamto nad Šumavou málo, ... 56
Ony kraje, kde jsem s neprospěchem 57
Hory, hory, slyšte, hory skalné, ... 58
Ani údol Tater těchto tichá 59
Tu jsem někdy prvou cítil radost 60
Rcete, ženci, co tam se srpečky 61
Ó, co by tě, srdce, této hnětné 62
Jaké barvy, jaké spanilosti 63
Sem tam bloudě v želi přehlubokém, ... 64
V tužby chvatu křídla k letům beru 65
Ó kýž aspoň, jako někdy v štěstí, ... 66

Strana

Přítomna jsou vždy mi všecka milá 67
Ona lípa, kde jsem mnohé ráno,. 68
Záře zlatá stkví se nad východem,............. 69
Hrůzou tužby puzen nezkrocenou.............. 70
Ó by aspoň spíše zapomnělo 71
Neste Jí tam tyto city vřelé,. 72
Jak se jitro oknem tímto vkrádá,............. 73
Ó vy drahé zbytky mého pádu,............... 74
Táhni, kam tě hvězdy zovou, bratře!........... 75
Patři vůkol, jako žlutnou hole,............... 76
Jako smutně lesní holub upí 77
Ó ty, v kterém každodenně klekám, ... 78
Na Tě myslím, když tmy šeré hynou,......... 79
Ó bych mohl tajmo na se vzíti 80
Zbrané ztupiv, ostrá zlámav kopí, ... 81
Zdlouha lezou hoře mého kroky,.............. 82
Spolkům ujda v tichu bolest kořím, ... 83
Tam již se mnou přišlo, že se střehu 84
Vrchy planí, moře pije do dna 85
Vůkol rokle vraždné čnící pluji.............. 86
Vichru jekem různá skryté moutí............. 87
„Znáš-li kraj ten, ony ráje věčné, ... 88
Plyňte časy, ó plyň k ústí řeka............. 89
Osamělý na života hladkém 90
Černá noc se nad mnou rozkřídlila,... 91
Ó by s hvězd těch milostkvoucích sletěl........ 92
Lampa bledne, oknem tichá leje..... 93
Od té doby, v kterou do mne vyšší 94
Často snad jen nářkem zníš a lkáním,......... 95
Pojď, ó smrti, těcho osiřalých, ... 96
K jakémuže ústí na sirotčím 97
Ne, by zpěv můj, třebas rozepnutá............ 98
Nikdy bych jsem nebyl věřil tomu, ... 99
Láska, totiž pravá, ne ta bájná, ...100
Již se s tebou, Museo, rozžehnávám,............101
Nenemilý někdy Musám zpěvným..............102
Oprava hrubších omylů....................103

Jan Kollár

VÝBOR
Z KOLLÁROVÝCH BÁSNÍ.

II.

BÁSNĚ VLASTENECKÉ.

ÚVODEM A POZNÁMKAMI OPATŘIL

JAN JAKUBEC.

(S PODOBIZNOU BÁSNÍKOVOU.)

V PRAZE 1894.
NÁKLADEM DRA FRANT. BAČKOVSKÉHO.
TISKEM F. ŠIMÁČKA.

Úvod.

Účel tohoto výboru odůvodnil jsem v I. díle. Potřeba jeho uznávala se i jinde. Budiž mi dovoleno na doklad uvésti hlas obzvláště povolaný. Právě když dotištěn byl I. díl tohoto výboru, Jar. Vrchlický vyslovil toto přání (ve sborníku »Jan Kollár«, str. 144): »Ale jedno jest jisto, kdo by chtěl podati výbor z Kollára, tresť jeho poetickou, krátce to, co po něm zbude potomstvu nejen po Slovanu, nýbrž hlavně po básníkovi, že musí sáhnouti pro základ k výboru Gollovu, který jak v hlavní myšlence: rozdělení celku ve dvě skupiny, vlasteneckou a erotickou, tak v jednotlivostech bude základní. A k výboru takovému z Kollára dojíti musí; nemáť naše doba času více hledati zlatá zrnka z celé šachty, která filologům, archaeologům a jiným vědcům podá vždy ještě dosti i tam, kde básník a esthetik docela s prázdnou odcházejí.«

II. díl, »Básně vlastenecké«, podává vlastně jádro toho, čím v naší literatuře vytčena básnická fysiognomie Kollárova — Kollár jako vroucí vlastenec, neohrožený křisitel svého národa, horlitel pro jednotu všech kmenů slovanských, jimž — i v minulosti zahynulým — při-

náší svou horoucí lásku a nadšení. Z nich má vysvitnouti Kollárova idea slovanská, kterou opírá nejen podkladem historickým, ethickým a filosofickým, nýbrž i potřebami politickými, národohospodářskými a jinými vztahy. Jeť Kollár až do Havlíčka skoro jediný básník, který chápe současné hnutí politické a jemu zasvěcuje též svou lýru. Odtud i jeho úspěch. Tuto ideu má znázorňovati II. díl výboru.

Má snaha nesla se k tomu, abych jí v přítomném výboru dal proniknouti co možná nejjasněji, aby se jí odloučením toho, co ji zastiňuje — zejména básní čistě milostných — dostalo lepší a srozumitelnější jednoty, nežli připouští celek, básníkem tolikrát pozměňovaný a doplňovaný. Proto básně milostné podány samostatně v I. díle (do druhého přejaty některé, které obsahují zároveň motiv vlastenecký a jsou důležity pro komposici celku), proto vypuštěna některá čísla, která jsou výsledkem Kollárových studií archaeologických a historických z jeho let pozdějších a často nejsou nic jiného než veršované zprávy kronikářské.

Podrženy hlavně ty básně, které zachycují jistou mohutnou fasi dějin slovanských, kterými vychází na jevo utrpení a sláva, povaha a působení našich předků nebo jejich nepřátel, jejich důležitost v rozvoji lidstva. Při některých číslech této idei — a tou hlavně Kollár nejmocněji působí — musely požadavky esthetické ustoupiti do pozadí. Bylať to intence básníkova, to vypozoroval jako spojující nit v jejich dějinách, a proto bylo třeba ji zachovati.

Jinak v I. oddíle (v »Slávy Dceři«) hleděl jsem vystihnouti plán básníkův, přidržuje se jediného zjevného komposičního pojítka — postupné souvislosti místa.

Zpěv I. »Sála« podán v kostře velmi zjednodušené. Ovšem podle principu mnou voleného — odloučiti znělky milostné od vlasteneckých — nedala se podoba jeho jinak zachytiti. Vždyť původně zpěv tento obsahoval vylíčení básníkova slastného života milostného, k němuž znenáhla přidružovaly se prvky citu, vedle onoho v srdci se probouzejícího, citu to horoucí lásky vlastenecké, jež nad citem výhradně erotickým nabývá u básníka vrchu, až později úplně přikázán ke službě lásce vlastenecké. Ale i v tomto poměrně skrovném výboru hlavní myšlenka básníkova — jak totiž z lásky vyrůstá jeho idea, jak láskou dostává život i jeho snaha — myslím, že dost jasně proráží.

Stopujme postup základní myšlenky Kollárovy. Básník zdůvodňuje, proč volil formu znělky (I.). Podav ideál mladíka a povýšiv ideálnost odsouzením opaku jejího — pachtění se po hmotném životě — chce zachytiti i obraz sebe, jaksi na omluvu a na vysvětlenou své veliké, vznešené idey (II., III.). Pak vyličuje vyšší určení své milenky — Slávy Dcery — ku probuzení Slovanů (IV., podobně jako I. zn. I. dílu). Zanícen milostí k Míně otvírá své srdce též vroucí lásce k vlasti a ke všemu Slovanstvu a cítí v sobě vyšší povolání, jímž Slovanstvu chce se státi užitečný. Slávy Dcera živí v něm sílu a nadšení pro vyšší úkol (V.). Pěvec žádá si posvěcení na slovanského básníka (VI.). Vytknuv svou lásku a nadšení pro veškeré Slovanstvo, básník pozdržuje se především v nejbližším okolí svého pobytu — v Posálí, kde truchlí nad troskami slavných památek dřívějších Slovanů, a odtud rozhlíží se po zemích polabských Slovanů, stižených týmž osudem (VII.). Svůj život duševní, své city a snahy za svého pobytu v Jeně

básník dokresluje několika velikými rysy povšechnými. Svému národu staví na oči vzor muže a ženy, jaké povahy třeba u obou, aby přispívali k povznesení a rozvoji lidstva (VIII.). Znovu pak uvažuje, kterak za své ušlechtilé snahy, za své vlastenecké city a veliké ideály povinen jest své lásce. Ta mu dala poznati pravou nehynoucí krásu (IX.), v ní našel jediný svůj ideál splněný (X.), jí poznal i neskonalou cenu ctnosti, spojené s láskou (XI.). Konečně shrnuje všecky dojmy, jaké v něm vyvolal pobyt v cizině, uvažuje, zač je mu povinen a jaké boly způsobil si živým procitnutím k vlasteneckému vědomí v této krajině (XII.).

Kdežto z I. zpěvu bylo možná ve výboru podati jen význačné rysy, zpěv II. (Labe, Rýn, Vltava) a III. (Dunaj) objevuje se nejen naskizzován, nýbrž i dosti podrobně vystiňován. [Odhaliv boly svého srdce, (1—5)]*), básník bere se od místa svého dalšího pobytu, Jeny, krajinami zněmčilými na sever, vyličuje svůj stav citový, jejž v něm vyvolávají tato místa (XIII.). Přichází k Labi, u něhož přehlíží dějiny zničeného tam obyvatelstva slovanského; vidí v nich samé křivdy, ale vysoké povznešené stanovisko lidské u něho vítězí (XIV.). Nad touto řekou uvažuje o účelu života a žádá na nás, abychom každý vytkli si záhy určitý cíl, čehož platnost básník zajisté především vztahoval na sebe (XV.). [Tu dostává Milka za průvodce. Rozpakovav se pak, neměl-li by přece upustiti od svého záměru, vylíčiti totiž utrpení starých Slovanů, protože pravda nerada se slyší, dostane od svého průvodce

*) Závorkou [ ] označené části nejsou do II. dílu výboru pojaty; číslice arabské udávají znělky v úplném vydání.

povzbuzení ke svému podniku a počíná (9—12).] Příběhy jednotlivými charakterisuje křivdy a utrpení zde způsobené. Tak v Geronovi znázorněna lest a bestiální krutost, jimiž nepřátelé hubili Slovany polabské (XVI.). [Mnohými doklady jinými básník ještě podává povahu Slovanů i Němců (14—17).] Pěvec vyličuje povšechně své putování za památkami slovanskými a vyslovuje své rozhořčení nad barbarským ničením jich (XVII.). [Vylíčiv řadu bolestných událostí a nelidských křivd, předved vynikající postavy tichých Slovanů i jejich ničitelů a vyšší úkol Slávy Dcery (19—31)], Kollár stane po své pouti v krajích středního Německa na severu, aby svůj žal nad zuboženými krajinami a utrpením vyhynulých bratří vylil v slzách na starých oltářích pohanských Slovanů (XVIII.). [Zase zde prochází místy, která hlásají samé strádání Slovanů, až přirazí k Baltickému moři (33—36).] V pěkném, živém obrázku kreslí mírumilovnost a milou povahu prvotních slovanských obyvatel (XIX.). [I těchto zemí dějiny podávají zase jen černé obrazy nelidského násilnictví se strany nepřátel, zejména Dánů; za to vypravují o překrásném, mírumilovném, rolnickém a zbožném životě Slovanů (38—41).] Avšak tyto dějiny vypravují též o nedostižné slávě a velkoleposti těchto krajin, zejména velikých obchodních měst přímořských. Básníkovi vydírá se tu bolný povzdech zvláště nad nejslavnějším jejich městem Vinetou (XX.). [V dalších několika znělkách Kollár věnuje zmizelým Slovanům své úvahy po mnoha stránkách: národohospodářské, politické, zejména o nátlaku Němců; ukazuje velikou úctu i k jejich obřadům pohanským. Při tom neustále vrací se vzpomínkou ke své milence, až vytrhuje se

z citů vlasteneckých, aby se oddal na delší chvíli strastným i slastným citům lásky. Ale i zde probleskuje u básníka naděje, že snad ještě znovu probudí se poněmčilí Slované k svému přirozenému životu, a spřádá si sen o tom, jak zaříditi pak slovanskou obec (43—56). Podav obraz tichého života starých Slovanů (57),] ukazuje u nich (modlitbou jejich) pravé pochopení lidskosti (XXI.). [Za to jejich odpůrci utlačují v sobě všechnu stopu lidskosti, páchajíce na nich jen násilí a loupeže, zvláště na jejich jazyku, jak hlásají jednotlivé události (59—62).] Básník shrnuje pak úvahy své o příčinách smutného skonu starých Slovanů pobaltských; hlavně byla to jejich poloha mezi dvěma nepřátelskými kmeny (XXIII.). [Z příčin jiných vidí některé i na straně Slovanů; jako že knížata slovanská brala si za manželky Němky, které pomáhaly pak poněmčovat; jiné v jednání odpůrců, kteří pod rouškou rozšiřování křesťanství podmaňují Slovany; vysoké duchovenstvo v lupu dává jiným příklad; tak kazili i Slovany (64—67).] Básník touží nad zříceninami Retry (XXIII.). Nad oživlými bůžky slovanskými uvažuje o možné odplatě Němcům od Slovanů, ale v zájmu lidskosti nežádá pomsty (XXIV.). [Příkladem vystihnuv rozdíl mezi povahou Němce a Slovana (70)] v Meklenburce apostrofuje panující rodinu z krve slovanské (XXV.). [Několika příběhy vyličuje zase povahu dávných Slovanů, vzdává chválu jejich pohostinnosti, ukazuje na přísnou ctnost žen jejich (72—75).] Někteří z knížat slovanských prohlíželi záměry německých věrozvěstů křesťanských a obratně je odrážejí, ukazujíce je v pravé podobě (XXVI.). [Vedle lupů ve smyslu národohospodářském (78)] Sasové dopouštěli se tu ukrutností do

nebe volajících; celé hory z kostí pobitých Slovanů mluví o nich (XXVII.). [Vnukové těchto ukrutníků rádi by zastřeli vyděračství a násilnosti svých předků náboženskou rouškou, ale marně; činy jejich budou mluviti o nich všem příštím věkům (80—81).] V zájmu lidskosti přál by si proto básník, aby z dějin Němců bylo smazáno 400 let, jež jsou k hanbě všeho lidstva (XXVIII.). [Básník uznává i jistou vinu u Slovanů, proč upadli v záhubu; ale přece jaký to rozdíl proti vinám Němců (83)!] Po všech těch bolech a hrůzách, se kterými se potkával v dějinách svých zaniklých bratří, básník povzbuzuje vyšším povznesením náboženským: vidí v tom úradu boží — prostředek k nápravě (XXIX.). [Zalétnuv bezděky vzpomínkou k Míně, opouští Pomoří, zahýbá do Lemgova k příteli Clemenovi; až tam vedou jej stopy po Slovanech (85—86).] Všeobecného povzbuzení, abychom ctili památku velikých slavných Slovanů (XXX.), básník především chce užiti o sobě; a proto dává se unášeti do Nardenu ke hrobu Komenského (XXXI.). Zvláštní úkazy vedou jej dále k hranici kostnické, kde klaní se památce velikého mučenníka Husa (XXXII.). [Od Kostnice zahýbá přes Řezno, kdež vyvolává stín knížete Moravského Rostislava a dovídá se jeho strádání se strany Němců. ze žalostného »Slávotrapska«, »kostnice Slávů« k Vltavě. Jde přes Bavory, jež slovanskými jmény osad zvěstují o někdejších obyvatelích, až přichází ke hranicím Čech. Pozoruje tu zosobnění odvěké snahy Němců — podmaniti si Čechy — v podobě boha Tuiska, spolu hněv Němců a odpor Čechů (92—98).] Octnuv se na české půdě, básník vroucně pozdravuje svou vlast, s hněvem a bolem patří na smutný obrat, který na-

stal v potupné přítomnosti se slavnou minulostí českou (XXXIII.); ale při tom zmocňuje se ho přece přeblahý pocit, jaký v nás působí jen pobyt ve vlasti (XXXIV.). Do vlasti pudila jej především vřelá touha po drahé řeči, ve které vidí všecky přednosti, ale za to nevážnost u vlastních synů (XXXV.). [I na české půdě při různých příležitostech vzpomíná své Míny a žaluje nad svou nešťastnou láskou (103—105).] Jdouce od hranic, ocítají se na hoře Řipu, kde Milek vyvolává ducha praotce Čecha; z jeho chování básník chápe smutný stav v Čechách (XXXVI.). [Odtud rozhlíží se po nejpamátnějších místech české země; pak ubírá se směrem ku Praze; cestou má příležitost pozorovati s bolem, jak se Čechové pachtí po cizích zvycích, nevážíce si svých (107—108).] Blíží se Praze; tu spatřuje Bílou Horu, jejíž smutný význam v dějinách českých hledí velikými rysy vystihnouti (XXXVII.). [Vzpomenuv zbabělého chování maďarské jízdy při bitvě bělohorské (110),] uzří Prahu a nadšeně ji pozdravuje (XXXVIII.). [Úmluva s Milkem, aby mu zde nepřekážel, protože chce se oddat jiným citům. Prochází Prahou; prohlíží četné památky její; vzpomíná historických událostí a pověstí; jednu z nich (o zlatorohém jelenu) applikuje na nynější stav Čechů; pronáší i naději o lepší budoucnosti (112—116).] Oslavuje Jungmanna jako nejvýznamnějšího zástupce z buditelů (XXXIX.). [I tu při příležitosti vzpomíná na Mínu, zvláště mohutně při památném Vyšehradu (118—119),] při němž povzdychá a uvažuje též nad minulou slávou českou (XL.). V srdci Čech, Praze, probouzí k lásce vlastenecké vyššími pravdami ethickými: ukazuje, jaká mrzkost je nevděk k vlastnímu národu (XLI.); jak po-

vznáší ušlechtilá snaha vlastenecká (XLII.); probouzí každého jednotlivce ku plodné, tiché práci na prospěch vlasti (XLIII.); konečně lásku k vlasti povznáší na vyšší stanovisko mravní (XLIV.). Z událostí historických zejména mohutně vzpomíná popravy českých pánů po bitvě bělohorské (XLV.). [Vznešené místo, kde mešká, vyvolává v něm některé úvahy o dějinách Čechů; odsuzuje neblahé boje náboženské; zase oddává se bolům lásky. Z ostatních míst v Čechách přál by si navštíviti zvláště ta, kde meškají prosluli čeští vlastenci; mimo to chtěl by poznati místa historicky památná. Avšak uchyluje se na Moravu, na horu Radhošť. Tam věnuje pozornost nejpamátnějším místům: Olomouci, proslavenému vítězstvím nad Tatary; Brnu, že tam odpočívá Dobrovský; městu Králicím, sídlu Českých Bratří, kde vznikla bible bratrská. Pak uvádí některé příhody, jimiž přispěti má se k charakteristice Slovanů nebo jejich nepřátel (125—135).] Odtud rozhlíží se i po vzdálených slovanských zemích východních, aby v nich zachytil nejvýznamnější události; tak pád Polsky (XLVI.); požár Moskvy, jež obětována na záchranu vlasti; chce tak ukázati světu sílu Slovanstva (XLVII.). Dále obírá se v několika znělkách celou Slavií: roztkliví se nad ní, objímaje ji svým horoucím zápalem a předpovídaje jí slavnou budoucnost pro minulá utrpení (XLVIII.). [Vymezuje jí široké hranice (130).] Připojuje úvahu o Slovanech, i jejich nedostatky, nesvornost a malou osvětu (XLIX.), příkladem vybízí k svornosti (L.), povzbuzuje k práci vlastenecké, aby Slované tak odčinili to, co jim posud schází: totiž nedostatek osvěty; ukazuje velikou zásluhu takovéto práce (LI.). S rozhořčením básník kárá nestateč-

nost současníků, uváděje slavné příklady knížat slovanských, proslulých statečností (LII.); uvažuje pak o podmínkách politického života všech Slovanů (LIII.). [Ohlídka po strastiplném jeho životě. Pak přeletí ještě chvatem po všech krajinách slovanských. Pozastaviv se ještě u Velehradu, umíní si odebrati se k Dunaji (144—146).]

[Na cestě pozastavuje se u Vídně, aby jí uvedl na pamět, že děkuje za své zachránění — a s ní i celá Evropa — Slovanu Sobieskému; pozdravuje Děvín, sídlo Rostislava. Zastavuje se v Prešpurce, kde jako nejvýznamnější zjev poutá ho československá stolice; vzpomíná též na svůj pobyt za dob studií. Odtud zahýbá do Nitry, kde s úctou upomíná si obřady pohanských Slovanů (III., zn. 1—4).] Pak básník pronáší svůj názor o dějinném vývoji Slovanů, ukazuje na jejich požehnanou působnost (LIII.) [Vykládá však zároveň, jaké práce nás ještě čekají (6).] Poučuje, jaká velebnost a síla kynula by Slovanům v jednotě (LIV.). [Pak oddává se upomínkám své lásky, pociťuje mnohonásobně žel a bol (8—14).] Navštěvuje své rodiště, jehož polohu líčí a v němž vzpomíná si na své mládí; líčí povahu turčanských panen (15—17).] Odtud s Milkem vydává se do míst pro Slovany památných: v Ďarmotech vzdává úctu kolébce Dobrovského (LV.). [Historie utrpení Slovanů i zde (18). V Ostřihomě připomíná Maďarům, aby byli Čechoslovanům vděčni za své křesťanství (LVI.). [Navazuje tu několik vzpomínek historických, věnovaných zároveň Slovanům (20—23).] Polemisuje proti běžnému raisonu státníků uherských, kteří chtějí utiskování Slovanů omluviti nutností státní (LVII.). Utrpení sourodáků nutí jej k zoufalému povzdechu nad křivdou,

jež děje se Slovanům (LVIII.). [Věnovav vzpomínku slovanské říši v Uhrách, letem projíždí památná místa jihoslovanská; chválí zejména zvyk při volbě krále v Korutanech (25—26).] Zastavuje se u Bělehradu a prorokuje Srbům osvobození ode jha tureckého (LIX.). [Ukázka charakteristická z dějin bojů srbských s Turky; vidí důležitost Athosu pro slovanskou literaturu a loučí se konečně s Milkem; při tom zase pociťuje bol své lásky, jejž připíná i k pádu říše Velkomoravské. Napomenutí nejbližším krajanům Slovákům stran jejich pokusů v řeči spisovné. Zas upadá ve stesky nad osudem své lásky a pohružuje se v milostné upomínky (28—53).] Jako při pobytu v Čechách i doma pozoruje netečnost; lásku ke Slovanstvu staví pod vyšší ethická naučení: probouzí bratry, poukazuje na veliké muže Slovany, kteří byli světlem Evropě (LX.); nabádá k činnosti, povznášeje ideál pravdy (LXI.); zatracuje nečinnost (LXII.); charakterisuje pessimisticky současnou dobu, hněvaje se na její netečnost (LXIII.); odsuzuje vytáčky pohodlných bratří, kteří nechtějí nic přinésti ideálním snahám v oběť (LXIV.); svým příkladem, svým utrpením za své přesvědčení chce buditi lásku k Slovanstvu (LXV.); zoufá skoro nad osudem Slovanů, protože znevažují sami svých buditelů (LXVI.); bolí ho, že Slované sami nemají touhy po životě slavném a svobodném (LXVII.); napomíná Slovany horoucně k jednotě (LXIX.). [Vyrušiv se z vlasteneckého horování vzpomínkou na svou lásku (63),] povzbuzuje k veselí, sám maje radost z radosti cizí (LXX.). [Obírá se plně jen svým srdcem, milostí k Míně rozjizveným a na delší dobu oddává se tomuto citu (65—91).] Z minulosti všech národů slovanských nejvíce dojímá jej

pád tří říší slovanských, k nimž přirovnává bol svůj nad ztrátou milenky (LXXI.). [V dalších znělkách znebešťuje se Slávy Dcera (93—105).] Avšak básník povznáší se z osobního utrpení, baží již jen po vyšších vlastech (LXXII.); v životě tomto nenalezl klidu; k snášení strastí pozemských nachází lék jen v trpělivosti (LXXIII.). Od Slávy Dcery dostav napomenutí pro Slovany, co může je učiniti velikými (LXXIV.), básník chápe sám své vyšší poslání ve službách velebné, sjednocené Slavie (LXXV.). Po té prorokuje Slovanům velkou budoucnost za sto let (LXXV.). [Upadnuv zase na chvíli ve strastný stav svého osudu milostného, aby mohl ukázati povznášející moc lásky (111—113),] básník snahy své pozvédá na dokonalejší stupeň: ušlechtilá vůle způsobí jen dobro, tak i jeho snahy (LXXVII.). [Požalovav nad svou opuštěností (115—116),] povšechně blahoslaví toho, kdo vyvolil si jeden, ale vznešený cíl; tím nepřímo vyslovuje naději, že snahy jeho přece ponesou ovoce (LXXVIII.). Upomíná na své utrpení: dal by se i umučiti, jen aby bratří Slované pochopili jeho myšlenky (LXXIX.). [Nešťastná láska nutí jej vzpomínati na smrt; loučí se s Musou; vidí jiný svůj úděl, nežli byl pěti o lásce; poslání básní (118—124).]

Ze zpěvu IV. (Léthé) a V. (Acheron) podáno jen několik hraničních kamenů. Stůjž zde stručný náčrt těchto zpěvů: [Slávy Dcera, vstoupivši na nebesa, v podobě dopisů líčí básníkovi slasti ve slovanském nebi i strasti v pekle. Nebe to neleží v žádné ze známých soustav slunečních, Sláva sama je středem všehomíra, kolem ní jdou milliony soustav světových. Na hranicích slovanského nebe je řeka Léthé, z které jak se kdo napije, ztrácí hned vše, co na něm zemského

(1—3).] Vylíčena brána k ráji, jejíž nápis zvěstuje život blaženců za ní (LXXX.). Ve středu nebe slovanského je velebná postava Matky Slávy, v níž symbolisována síla a rozsáhlost slovanská (LXXXI.). [Slávy Dcera Matkou byvši uvítána a jí vyzvána, aby pozemšťanům podala zprávu o tom, co uzří (6),] rozhlíží se nejdříve v nejbližším okolí Slávy; tam vidí nesčíslné roje budoucích dušiček slovanských (LXXXII.). [Pak nastupuje svou pouť po nebi: vidí na prvním místě slovanské světce a světice bez rozdílu jednotlivých vyznání náboženských; nejvíce vážnosti požívají ti, kteří přispěli k samostatné kultuře slovanské (8—14). V dalším oddělení všímá si proslulých reků a vítězů slovanských, odsuzuje však činy, jež nebyly vykonány ze ctnosti a šlechetnosti; vedle nich jsou tu i ženy hrdinské, které umíraly za čest aneb dobro vlasti své (15—22). K nim druží se vynikající Slované, zbavení nevinně svého života (23). Pak přichází mezi slovanské básníky nejrůznějších dob a stavů; nad jiné oslavuje tu dva hlasatele slovanské vzájemnosti: Rusa Chomjakova a Hrvata Utěšenoviče (24—31). Vedle nich jsou pak slavní vědci, hlavně Koperník, slovanští zpytatelé přírody (32—33). Za nimi malíři, z nichž zejména uvozuje ty, kteří jsou z básníkova okolí nebo měli vliv na jeho vzdělání (34—36). Pod zlatým krovem přebývají slovanští mecenáši (37). Pak přechází ke slovanským knížatům. Největší vážnosti požívají ti z nich, kteří osvědčovali pravou lidskost: hájili slávu slovanskou a předcházeli jiným národům ve svobodomyslném zřízení státním, přispěli ke shodě mezi slovanskými národy nebo podporovali literaturu slovanskou (38—42). Objevují se tu dále zákonodárci a právníci

slovanští (43), i ženy vládkyně spravedlivé k zásluhám Slovanů; nepovšimnuty jsou tu ty panovnice, které, ač meškaly mezi slovanským lidem, nenaučily se jeho řeči; za to chválen opak (44—46). Odměna kyne tu příznivcům a příznivkyním slovanských snah; naopak kárání ti, kteří, ač mohli, neposkytli ani při smrti podpory hmotné podnikům vlasteneckým (47—49). Slovanským nebem oblaženi i panovníci čínský a japonský, že uctívali báseň, slovanským básníkem složenou (50). Pak básník věnuje pozornost své bližší vlasti, všelikým historickým vzpomínkám, jež mají styk s Uhrami, i přítomným poměrům národnostním (51—55). Dále přivádí historické podporovatele staroslovenského jazyka u Srbů (56), ukazuje vzor slovanského pohostinství (57). V novém na to oddělení Slávy Dcera spatřuje slovanské ctnosti, jež před světem zůstaly neznámy a skryty (58); tam docházejí patřičné odměny i chudí, nepovšimnutí Slované (59). Tu prostírá se zvláštní město Lidomilsko, v němž uctíváni jsou blažení ochráncové životů lidských; očím posluchačovým objevují se i jednotlivé vynikající příklady obětovnosti a lásky k bližnímu (60—62); oslavují se tu heroické ctnosti Slovanů, úcta před zákony (63), zavádění ctnostného života (64). V krásném háji sešli se nejproslulejší slovanští jazykozpytci a dějepisci (65); při tom kárají se tu ti spisovatelé slovanští, kteří psali nerodným jazykem (66). Zvláštní pozornost věnována buditelům Lužičanů (67—68). V nebi zatracují se pak separatistické snahy Bernolákovy (69), odsuzují se i přehnané snahy přivlastňovat Slovanům velikány (Homéra), kteří patří jiným národům (70); při té příležitosti posuzují se překlady Homéra ve slovanských jazycích (71). Slavná památka

věnována tu významným vlasteneckým podnikům, Matici srbské i české (72). Pečlivě ošetřují se tu nadějné vzrůstající talenty slovanské (73), vzpomíná se zásluh Vinařického, jichž dobyl si překlady (74). V jiném oddělení poctíváni jsou slovanští archaeologové (75), jsou tu i slavné archivy (76), knihovny (77). Oslavováni tu cizinci, zasloužilí o slovanskou řeč (78). Pak zase obrácena pozornost k bližšímu okolí básníkovu, zejména k přátelům jeho (79—83). Velebí se tu zřízení slovanských republik (84). Tam vytčeno je místo i lidem, již dočkali se vysokého věku (85), jakož i Slovanům, kteří vynikli již v dětství pěknými skutky (86); zvláště odměněny krásné vzory lásky dětinské (87), cudnosti panické (88). Pojata sem i děcka, násilně utracená zlobou nepřátelskou (89—90). Slávy Dcera pozdravuje tu zemřelé dítky básníkova přítele Šafaříka (91). V nebi došli místa i věrní sluhové slovanští (92), mezi nimi i dlouholetá chůva Schmidtových (93). Dále spatřují se ženy, které, ač provdaly se za Němce, zůstávají přece Slovankami (94). Pak zastavuje se u těch Slovanů, kteří na prospěch vlasti všelikým způsobem přinášeli oběti a jí pomáhali k rozkvětu (95—97).] Na široké roli poletují hejna holubic, duše to českých vyhnanců (LXXXIII.). [Slávy Dcera vykládá, proč nechce líčiti budoucí slasti básníkových současníků (99). Tu docházejí skvělého uhoštění i cizinci, spisovatelé, kteří příznivi byli Slovanům, zvláště tři papeži (100—101). Odstrčeni jsou ti, kteří důvěrou Slovanů povoláni, neplnili tam své úlohy, nebo kteří nespravedlivě psali o Slovanech, nebo kteří v bojích stáli ke Slovanům jen z nekalých pohnutek (102—104). Kaší odměňováni, kdo z Byzantinců psali Slovanům dějiny, chválíce jejich prostý život (105); ústraní zde došli

i turečtí sultánové, kteří přáli řeči a písmu slovanskému (106). Sem uvedeni i celí národové, již dobrovolně připojili se k slovanskému jazyku (107). Židovkou Esterou, která vyhnána z nebe, že oslepila Kazimíra, krále Polského (108), končí se řada těchto hostů slovanských. Odtud přichází k Sibylle, kteráž určuje básníkovi, aby cestoval po Italii, jež prý bývala slovanská (109). Poznavše utracenou na zemi hraběnku Potockou, přicházejí k paní, která poslední mluvila na Rujaně slovansky (110—111). Nacházíme tu dále první folkloristy slovanské, kteří tím přispívali k vzájemnosti slovanské (112). Sem uvedeni čtyři prostí lidé, kteří trpěli za svou řeč od Maďarů (113). V několika znělkách pozorován společenský život nebešťanů, jejich zábavy, hry atd. (114—120). Líčí se tu vnější podoba měst, bohatství zemí (121). Celým nebem proniká harmonie hudební a vůně (122). Výklad o rajské obcovací řeči slovanské, jak si ji básník představoval v této době (123—124), způsob titulatury mezi nebešťany (125). Vylíčeny překrásné zahrady, jezera, ostrovy se svými vynikajícími pěstiteli (126), kouzlo nebeské přírody (127). Při své pouti spatřuje Slávy Dcera, že v ústraní nebe je kmen Bodrců, který držel více s cizinci než se svými (128). Na konec přichází na místa ještě prázdná: jsou určena hlavně neprobuzeným ještě Slovincům a Slezanům (129). U plotu sedí cikáně, jež předříkávalo Puchmírovi slova k cikánské mluvnici (130). V pozadí nebe pozoruje v plundrách zněmčence Přemysla Otakara (131). Na pomezí objevují se zástupy, jež nahlížejí skulinami plotů do slovanského nebe; jsou to spisovatelé rodilí Slované, ale psali jen jazykem cizím (132). Před odchodem spatřují na

ohnivém voze vznášeti se do nebe superintendenta Jozefiho (133).]

Odtud na křídlech cherubových Slávy Dcera snáší se do pekla, kde se jí dostává průvodce v Milotovi z Dědic (LXXXIII.). [Na širokém prostranství napřed nacházejí se duše Slovanů, odnárodněných lstí a násilím cizích národů (2). Odtud přicházejí do předpeklí, druhu to očistce, kde meškají vlažní Slované (3). Průvodce Milota vypravuje o své vině (4). V podobě různých ptáků jsou tu dále ti, kteří hašteřili se o maličkosti mluvnické, přivádějíce tak národ ve zmatek (5). Odrodilí Slované odsouzeni k tomu, aby si sami svá hnízda znečišťovali (6). Do očistce na čas odsouzen i Srb, jenž surovostí překonal nepřítele (7). Sem dostali se i Slované, kteří přetvořovali svá jména slovanská v cizí (8); rovněž i ti, kteří své odkazy učinili cizím národům, bravše dříve svým (9). Vidí tu i kajicnici, protože se zapomněla s Němcem (10). Zvláštní přísný trest stihl slovanské makaronce (11), posměvače Slovanů i jejich jazyků (12—15); při tom básník vede polemiku s maďarskými novináři, kteří rozkřičeli Slávy Dceru (16); sem odsouzena i ruka sv. Bonifáce za to, že tupil Vendy (17). Na stole v knize vidí jména všech provinilců i jejich tresty, a některé z nich jmenovitě pak uvádí (18—22). Spatřivše ještě Maďarku, manželku posledního krále Hrvatského, jež připravila Hrvaty o samostatnost (23), přicházejí k peklu. Jest obehnáno trojnásobnou, vysokou hradbou a čtyřmi řekami pekelnými (24).] Před branou čtou nápis, který líčí povšechně hrůzy pekelné a strasti zatracenců (LXXXV.). [U vchodu hned přibit za jazyk anonymní zasílatel Libušina soudu (26); dále vidí ve veliké

trýzni zrádce na národech a říších slovanských, zejména v nejstarších dobách (27—33). Za nimi krutý tyran a nelida Lazar (34); opodál trestáni ti, kteří bažili po panství (35). Po nich pořadem přehlížejí ty, kteří falšovali listiny, ničili knihy, lživě psali (36—40). Horší muka uchystána jsou odrodilcům, kteří svým sourodákům a vlastní řeči chtěli ustrojiti záhubu (41—42), domácím kazitelům řeči slovanské (43), a hlavně Slovanům, kteří proti vlastním bratřím vedli vojnu (44). V prostřed pekla ve vřelém moři jsou největší katani Slovanů (45). V dalších některých znělkách potkáváme se s odpůrci snah slovanských, proti kterým básník sám bojoval (46—47). Na zvláštním ostrově trýzněni zlí králové a královny slovanské (48), dále chlípníci na stolci knížecím (49). V ledě zamrzlý je zpupný Napoleon (50), za ním násilníci na Slovanech z Tatarů. Turků (51—52). Nejpověstnější hubitel Slovanů Gero visí jako střed mezi dvěma pekly, slovanským a německým, a řetězy jsa přivázán, nese tíži obou (53). Přecházejí přes moře, kde různými smečkami trháni jsou Frankové, již podobně nakládali s dítkami slovanskými (54). V pekelné zbrojnici spatří kord, jímž byl zabit Puškin v souboji (55). Dále mučeni jsou trýzniči Slovanů Pomořských (56—57). Na rovině spatřují zkamenělá obchodní města německá s lidmi, že vylučovali Vendy z cechů (58). K nim připojují se Němci, odpůrci a posměvači Slováků (59—62). Dále nepřátelé národních snah slovenských mezi Maďarony, odrodilci slovenští mezi Maďary (63—64). Trestáni tu i uchvatitelé zemí slovanských: Švédové a Sasové (65), Otta Braniborský (66). Dvě hory pochovávají v sobě radu Olomouce, protože poslala psaní Žerotínovi po

německu (67). Sem zatraceni jsou i zbojníci slovanští (68—69). I ti, kteří chtěli pomaďarštět Slováky, uvrženi sem (70). Krutě trestáni jsou vrahové sv. Lidmily a trýzničové sv. Borise a Gljeba (72). V dalších znělkách zase obrací se k poměrům užší vlasti: trýzeň Maďara, který našel heslo Tót nem ember (73), jinde za různé ukrutnosti Maďarů (74—75); pak následují utrhači a háncové Slovanů přítomní i minulí, polemiky proti nim (76—86). Těžkým trestem stižen císař Basilius, že dal oslepiti 15.000 zajatých Bulharů (87). Dále objevuje se zrakům jejich známý dobrodruh a všeuměl Casanova (88); v téže poušti zasloužilým trestem trestán Durink, vrah nevinného dítěte (89). Tupitelé jiných kmenů slovanských pykají zde; dále i utrhač lužických Vendů (90), poněmčilí Krajinci (91); jinde trestán dramatik maďarský, že křivdil Slovanům (92); v podobu nejhoršího býlí obráceni Křižáci proti Slovanům (93); na nich pasou se v podobě nečistých zvířat necudné sekty rozkolníků (94); dále obyvatelky domu Benátek, jenž má v historii pověst nekalou (95); zde poletuje i necudná jedna česká báseň (96). Z žen slovanských málo zatraceno do pekla: záštita pohanů Drahomíra (97), za ní jistá polská nelidská zbojnice (98), pomořská kněžna, nevěrná manželka Krukova (99), dvě srbské ženy vysokého rodu, jejichž svárem Turkům otevřena cesta k Slovanům (100); z cizích žen strašnými mukami stižena jistá urozená Maďarka proto, že dala povraždit množství dívek slovenských (101); za ní jistý Francouz, svůdce ruské dívky (102); jinde odměněni peklem Jakobini za to, že uloupili slovanské evangelium Remešské (103). Pak následují tresty slovanských chyb: slavistů, kteří nemají srdce pro svůj národ (104); jinde

pykají za politickou a krevní mstu (105), za nimi všeliké pověry, lži a zlé vlastnosti (106), jimž připravují hostinu Zoufanlivost a Bída a končí ji Hanba (107); na konec pekla vyje v podobě Cerbera bídný Hrvat Dugonič (108). Posléze Slávy Dcera povšechně shrnuje dojem svůj z pekla, vykládajíc účel, za kterým vstoupila do pekla (109). Před branou pekelnou naskytá se jim ještě provinilec, jehož pobyt v pekle již ukončen (110); dále zástup odpůrců domnělého panslavismu (111).] Slávy Dcera ukončuje své poslání poznáním, že většinu Slovanů do pekla přivedli Němci, a krátkou povšechnou charakteristikou Slovanů (LXXXVI.). Napomenutím k žijícím a budoucím Slovanům končí se toto vylíčení slovanského pekla (LXXXVII.). —

Vedle »Slávy Dcery« učinil jsem výbor dosti bohatý z »Menších básní«. Některé z nich mají pro charakteristiku básníkovu zvláště z první doby jeho tvoření básnického veliký význam. »Slávy Dcera« skoro výhradně vždy na sebe upoutávala pozornost čtenářů i literárních historiků.*) Vedle ní ztrácely se tyto projevy smýšlení básníkova za doby mladší, ač obsahují tolik důležitého pro jeho charakteristiku. Vidím v nich zejména nejživěji ohlas idejí, jež Kollár poznal v Jeně. Epigramy uspořádal jsem podle jisté příbuznosti obsahové.

Co se týká textu básní i mých poznámek, zachovávám totéž stanovisko při II. díle, jež měl jsem již při I. Tím vykládá se i ten zjev, že čtenář najde na př. v jedné znělce »Slované«, »slovanský«, ve druhé

*) Smělý ráz »Vlastence« a důležitost epigramů správně vycítil J. Voborník (v dotčeném sborníku Kollárově, str. 145).

pak »Slavjané«, »slavjanský«. Uváděl jsem znění co možná původní; a původní bylo v dřívějších prvé, z r. 1832 a pozdějších druhé.

* * *

Účel knížky, která chce přispěti ku popularisování idejí Kollárových, vyžaduje stručného nástinu života a působení básníkova.

Jan Kollár narodil se 29. července 1793 v městečku Mošovcích v Turčanské stolici na Slovensku. Otci jeho Matěji připadala v této obci, která vyznačovala se ode dávna duchem literním, přední úloha: býval tu hned rychtářem, hned notářem. Živému a vnímavému chlapci dostávalo se tak již záhy v mládí mnoho podnětů k pozorování života i ku vzdělání. Pečovalť otec jeho, sám jsa na okolí své dosti vzdělán a jako evangelík horlivým čtenářem zejména bible, o to, aby jeho synovi dostalo se vzdělání. Proto posílal jej pilně do školy domácí, naváděl jej k četbě knih a obzvláště k nábožnosti. Již v dětství svém Kollár býval neustále činný, stále zaměstnán ať knihou, ať ručními pracemi, v nichž nabyl neobyčejné dovednosti, ať konečně bujnou neposedností dětskou, která často uváděla jej v nebezpečenství života.

Ve škole mošovské Kollár nabyl za pečlivého vedení výborného učitele Jana Šulka a později Ad. Buriana prvních základů vzdělání; seznámil se tam poněkud i s latinou. Na 13 letech odebral se na další učení do báňského města Kremnice. Tam oddává se pod vedením Št. Komaryho, jehož později velmi vděčně

vzpomíná, horlivě studiu, zejména obliboval si spisy latinské. Přilnul i k malířství a později i k německému jazyku, kteréžto náklonnosti podporovaly jednak všeobecná záliba jeho okolí, jednak zvláštní příhody jeho života. V červenci r. 1809 Kollár opouštěl Kremnici, netuše ještě, jaké útrapy čekají ho doma.

Otec jeho nehledě totiž k nepřekonatelné touze po vědění a k nevšedním úspěchům jeho na studiích, předsevzal si, že syna vezme ze studií, aby mu byl nápomocen doma při hospodářství. Nic nebyly platny slzy synovy, ani prosby matčiny; tvrdý, prchlivý otec stál zatvrzele na svém. Tu však se šestnáctiletý chlapec po dlouhých útrapách a vnitřních bojích odhodlal sám si pomoci. Rozešel se se sobeckým otcem a vlastním přičiněním hleděl domoci se svého cíle. Od učitele Buriana přijat byl za pomocníka na škole mošovské.

Po roce strádání a duševních útrap, které hleděli mu jeho představený a zejména útlocitná jeho manželka co možná zmírniti, Kollár dostal se na další studie, aby dodělal se vyššího vzdělání. Burian sám zavedl jej do Báňské Bystřice, kde měl dosti rozsáhlé známosti, protože manželka jeho byla odtud rodilá. Tam vyhledal mu hodiny soukromé, které snaživému mladíku poskytovaly nejnutnějších potřeb životních. Vyznamenávaje se pílí a získav ochranu a přízeň učitele Magdy, v němž po celý život ctil ideál pravého učitele, Kollár prospíval tu jako za dřívějších let svého studia.

Po dvou letech Kollár chystá se na další studie theologické do Prešpurka. O prázdninách podnikl delší cestu, jako již dříve rád konal vycházky do blízkého okolí, Dolnozemskem, při čemž poprvé již kázal.

V Prešpurce mladému studentovi nekynuly ovšem veselé chvíle bezstarostného mládí. V prvním roce citelně strádal. Po delší dobu chléb a voda bývaly jeho každodenní večeří. V zimě studuje pilně při matném světle a v nevytopeném pokoji. Ale více nežli tato hmotná tíseň tlačí studenta tolik po vědění prahnoucího duch škol prešpurských. Nenachází tam nic než pouhé papouškování nezáživných nauk. Nedostatkům těm hledí odpomoci soukromým studiem.

Po roce svého pobytu v Prešpurce Kollár stal se učitelem a správcem soukromého sirotčího ústavu, který přivedl brzy k rozkvětu. Ale i pro sebe snaží se nabýti vzdělání co možná nejširšího. Hledí se tu zdokonaliti i pro život společenský. K tomu i vnější události přispívají mu platně rozšířiti názor o světě a o člověku. Prešpurk byl totiž svědkem dozvuku z veliké pohnuté doby Napoleonské. Tam zajíždějí si z kongressu ve Vídni vítězové u Lipska. Kollár vidí nejpřednější panovníky, vojevůdce i státníky soudobé.

Roku 1815 po odbytých zkouškách Kollár vrací se z Prešpurku na půldruhého roku nazpět do Bystřice, aby tam přijal místo pěstouna. Rozšiřuje i tam své vědění, zejména čítáním moderních spisovatelů francouzských. Pobyt tento důležit je pro Kollára tím, že tam nabývá živějšího uvědomění národního. Až do té doby totiž vlastenectví probouzelo se v něm jen více méně neuvědoměle. V Bystřici vede jej v tomto směru hlavně slovenský vlastenec a spisovatel Rožnay. S ním Kollár čítá knihy české i jiné slovanské. Tu obírá se i bedlivěji studiem mateřštiny. Tam činí i první pokusy literární.

Neúmorná snaha po vzdělání pudila Kollára, aby vlastním přičiněním nabyl i vzdělání akademického. Odbyv kandidátskou zkoušku, aby dosáhl stipendia, na podzim r. 1817 vydal se na cestu do durinského města Jeny. Jsa věkem — bylo mu 24 let — a zkušenostmi již dosti dospělý, hned v prvních dnech po svém příchodu nabývá dojmů velice bohatých a nových. Poznává život studentský neobyčejně volný, jenž má v městě znatelnou převahu. Pozoruje nadšení studentů i jejich výstřednosti. K tomu chystala se právě v tuto dobu velkolepá oslava třístaleté památky reformace; vůdčí úloha připadla studentstvu. Kollár účastnil se průvodu na památný hrad Wartburg, útočiště to kdysi Lutherovo. Tam vidí zápal náboženský, slyší i nové ideje, mladistvý hněv proti vší tyranii a zpátečnictví; nová hesla: svoboda! národ! němectví! zaznívají v jeho uši. Slyší i nové myšlenky, žádající velmi energicky sjednocení všeho Německa, jednoho národa německého. Je tu i svědkem nemalého rozrušení politického, jež slavnost wartburská měla v zápětí. V akademických síních slyší vykládati nejrůznější nauky se svrchovanou volností v badání. Tu oddává se zvláště studiu esthetiky a básnictví.

K tomu asi přispěla též událost, jež byla v Kollárově životě nová. Oblíbil si totiž Bedřišku Schmidtovu, dceru pastora z blízké osady Lobedy, když za nemoci tohoto míval tam kázání. Z obliby častějším stykem vyvinul se skutečný poměr milostný, který byl básnění velice přízniv. Kromě toho dostává k básnění i vnější popudy. Žijeť v místech, kde básnili Schiller, Wieland, Herder; Goethemu má příležitost projeviti svou úctu i osobně. Sem spadají již jeho pokusy bás-

nické, zejména skládá básně milostné, psané nejvíce v podobě znělky. Ale i vědomí vlastenecké, posílené již dříve pobytem jeho v Praze u Jungmanna a jiných vlastenců, v tomto cizím ústředí nemálo se sesiluje. Přispěl k němu hlavně Slovák Jan Benedikti. Kollár počíná tu studovati prameny slovanských dějin, poznává velikou tu křivdu dějin na Slovanech; z pangermanismu nabývá tu i podnětu pro živé sjednocení Slovanstva, při čemž spojuje živé ideje a intence národní se zvláštním slovanstvím archaeologickým.

Koncem března r. 1819 Kollár vracel se z Jeny, ač mu v Lobedě bylo nabízeno výhodné místo pastora. Při té příležitosti prošel část středního Německa, krajin to, jež kdysi byly slovanské. Na hrobě dávných svých pokrevenců mladý básník živil v sobě znovu vroucí city vlastenecké. Ale nejvíce utvrdil se ve svém smýšlení vlasteneckém asi čtyřnedělním pobytem v Praze po boku hlavně Jungmannově. Odtud bral se přes Vídeň do Prešpurka. Tam vyhledal přítele z dob studií prešpurských, Fr. Palackého; jemu odhalil své nitro, v němž od prvních styků jeho s Palackým stala se vážná změna. Brzy po té odcházel do hor ke svému bratranci Janu Kollárovi do Slovenského Pravna.

Byv v Báňské Bystřici vysvěcen na kněze, Kollár ubíral se do Pešti, kde na podzim r. 1819 přijat byl od kazatele Jana Molnára za pomocníka. Odtud počíná se nová fase v životě Kollárově. Život jeho až do té doby byl neutěšený, pln strádání a bolů. Nyní, kdy by byl býval hmotně alespoň trochu těchto svízelů prost, čekaly jej nové strasti a utrpení. Dříve musel trpěti proto, že přes vůli otcovu chtěl se domoci vyššího vzdělání, nyní čekaly naň nové útrapy a příkoří pro

jeho neúmornou lásku ke zbědovanému národu a k bratřím pokrevným přes zjevné nepřátelství násilné většiny a rozhodující moci.

Mladý kazatel dostával svému úřadu se vzornou horlivostí. Rozšířilť svůj úkol přes obor svůj náboženský; povznášel lid svůj ethicky a byl mu buditelem národním. Slovenský lid našel, jak sám doznává, zanedbaný v každém ohledu: nevzdělaný, lhostejný nábožensky i národně a při tom i chudý. A přece horlivý kněz pevně umínil si nejen vyrovnati tyto nedostatky, nýbrž vésti svůj utlačený lid k vítězství nad mocným odpůrcem, na jehož straně byly všecky výhody. Slováci žádají za české bohoslužby a českého učitele evangelického. Kollár je vůdcem a životní silou utiskovaných Slováků. Na druhé straně Němci vším úsilím vynasnažují se, aby se udrželi u výhradní nadvládě.

Vedle této neúmorné činnosti a stálých bojů Kollár prázdných chvil chce užiti k tomu, aby oddával se poesii, aby i vyššími snahami povznášel nejen své okolí, nýbrž i celý národ.

Již na konci svého pobytu v Jeně Kollár skládal své milostné znělky. Za svého návratu a hlavně asi, když meškal v Pravně, doplňují se v malou sbírku. Básník odesílá je již r. 1820 do Prahy Jungmannovi, aby je dal vytisknouti. Tento horlivý povzbuzovatel mladých literátů přijal zásilku s nadšením. Ale mnoho ze zaslaných básní nemohlo býti uveřejněno; svíralať tehdy censura všechen literární ruch úzkostlivými pouty. Tak vyšla tedy sbírka roku 1821 s názvem »Básně Jana Kollára«. Měla 86 znělek a některé drobné verše. Obsah jejich byl většinou milostný. Ale

mezi úzkým kruhem českých vlastenců kolovaly v opisech Kollárovy básně, které Jungmann ani neodvážil se censuře předložiti. A ty hlavně uváděly všecky v nadšení a budily největší naděje. A zajisté správný je o něm úsudek Čelakovského z této doby: »Nový básník, Slovák, jménem Kollár, zdá se mi vše převyšovati, co posud v básnictví u nás vykonáno.«

Kollár zatím doma vedl boj za práva svého lidu dále. Odpůrcové všechen hněv seskupili naň jakožto vůdce a živou mocí chtějí jej odtud vytisknouti. Spory se přiostřují. Slováci stojí však i proti vyšším úřadům církevním a vládním pevně na svém. Některé vynikající osobnosti vřelého smýšlení vlasteneckého, jako Alex. Pronay a Alex. Rudnay z Rudna, jsou jim mocnou záštitou.

Hlavní příčinou odporu spojených Němců a Maďarů proti Kollárovi bylo jeho přesvědčení a uvědomění národní. Bojují také těmito důvody ve svých protestech proti němu. Mluví prý ve svých kázáních směle proti samému monarchovi a nejvyšší vládě i představeným, dokládaje, jak křivdí Slovanům. Jest prý nerozvážným horlitelem pro slovanskou řeč a národ, který pokládá za první na světě. Osvědčil prý to zejména ve své »Slávy Dceři« a ve svých kázáních.

»Slávy Dcera« totiž objevila se nedávno (r. 1824). Vyrostla z ideí, jež byl slyšel již dříve, z jeho osobních citů milostných, z jeho skutečných poměrů a bojů. Byla tištěna v Pešti, protože v Praze byl by ji censor jistě nepropustil.

Slávy Dcerou stala se tu básníkova milenka Mína z první jeho sbírky. Byla sice rodem Němka, ale v rodině její udržuje se povědomí o původu slovan-

ském. Básník přizpůsobil ji totiž svým převládajícím citům a smýšlení vlasteneckému. Pozvedl tak Mínu na zvláštního chránícího a mocného genia slovanského, jako básníci středověcí činili se svými milenkami. V ní chce slovanskému básnictví stvořiti vzor milenky, jaké mají i jiné literatury. Znělky milostné z »Básní« vesměs přejaty i sem. Ve vydání z r. 1824 rozmnoženy jednak novými erotickými, ale hlavně smělými vlasteneckými. A tyto druhé byly to právě, jež uchvacovaly a dodávaly síly celým generacím.

Též idea základní zcela pozměněna. Básník tu podniká pouť krajinami, které buď byly slovanské nebo jimi dosud jsou, a navazuje na dějiny a místa jejich své hluboké plamenné reflexe. Vedle velebného Předzpěvu, který velkolepě shrnuje v sobě hlavní motivy celé knihy, sbírka rozdělena na tři zpěvy: I. Sála (zn. 1—48): II. Labe (49—100); III. Dunaj (101—150): poslání.

V pozdějších svých vydáních, zejména roku 1832 (jiná vydání jsou z roků 1845, 1852; od Kollára poslední), tuto myšlenku základní doplňuje novými doklady. Kromě toho však přibylo tu o dva delší zpěvy: IV. Léthé (slovanské nebe); V. Acheron (slovanské peklo). Co do komposice v prvních třech zpěvích básník vzal popud hlavně od Byronova Childa Harolda; v druhých dvou od Danteho. K vydání z r. 1832 přidal i obšírný, velmi učený a pracný »Výklad«.

Jaký to bohatý obor myšlenek a působnosti v této jediné knize! Láska k Míně, ze které, jak sám doznává, vzešlo mu poznání vyšší lásky — lásky k vlasti; žalostná historie slovanská vedle událostí nejslavnějších; láska k Slovanstvu úchvatně hlásaná; hluboké pravdy ethické vedle pokynů, jak zajistiti existenci

národního života, života slavného a vznešeného — vše to střídá i proniká se navzájem a v duši čtenářově zůstavuje hluboký dojem. Ozývají se tu neunavné zápasy tehdejších vlastenců o svobodu jazyka a národa českého a smělé snahy po sjednocení všeho Slovanstva. Ve zpěvu IV. a V. Kollár zasedl za stolec soudcovský nad osobami i národy jednotlivými, které v dějinách Slovanstva prosluly buď záslužně svým blahodárným působením, buď neblaze svým nepřátelstvím. Ve znělkách z pozdějších let básník pomalu přechází v činnost prosaickou, vědeckou. K té přivádí jej usilovné studium staré historie slovanské, lpí více na historických faktech, a odtud duch jeho je čím dále, tím abstraktnější a činnost víc a více prosaická. Tak Kollár znenáhla stává se archaeologem a filologem.

K této činnosti, jak sám Kollár doznává, odvracejí jej i jeho poměry životní. Dvanáct let bylo mu zápasiti, nežli na rozhodnutí císařské spravedlivým požadavkům Slováků bylo vyhověno. Dána jim škola česká, povoleny i bohoslužby, konané jazykem mateřským. Při tom Kollár sám býval těžce nemocen, chrlil krev a musel se delší dobu na horách slovenských léčiti. Ale vše to mu nevadilo, aby nebyl neustále činný v literatuře. Sbírá a pomáhá uveřejňovati písně prostonárodní, spolu se Šafaříkem a Benediktem. Později zahájil tu samostatně (již ve vydání z r. 1827) rozsáhlou činnost, vydav dva veliké svazky písní slovenských (Národnié zpiewanky) r. 1834 a 1835. Stará se o školu a vydává pro školy slovenské »Čítanku« r. 1825 a 1826 »Slabikář«. Vedle toho obírá se studiemi filologickými a archaeologickými. Již v »Kroku« (I., 3) vydal rozpravu o libozvučnosti českého jazyka, později

»Jmenoslov« (slovník osobních jmen), »Rozpravy o jménech, počátkách a starožitnostech národa slavského« (r. 1830). V týž obor činnosti literární spadá i jeho spis »Sláva bohyně a původ jména Slávův« (v Pešti r. 1839).

Ale všecka tato činnost Kollárova daleko nedostihovala jeho činnosti básnické. To cítili dobře již i jeho současníci. Ač v odborných kruzích budila dosti ruchu, často i nadšeného uznání, přece do širších kruhů nevnikla a rovněž věda z nich málo mohla těžiti. —

Byl-li úspěch »Slávy Dcery« obmezen více na užší kruhy národa československého, jiný spis nabyl rychle rozšíření a slávy po všem Slovanstvu. Byl to spisek jednající o vzájemnosti slovanské. Myšlénky o vzájemnosti Kollár uveřejňoval dříve již v časopise »Hronce«. Tyto své myšlénky později sebral a rozhojnil v samostatnou publikaci německou »Über die litterarische Wechselseitigkeit der Slaven« (v Pešti 1837).

Spisovatel byl nucen napsati spis po německu, faktum to, které nejvýmluvněji svědčí o tom, jak včasná a naléhavá byla myšlénka Kollárem zde provedená. Kollár klade tu požadavek, aby každý Slovan svému bratru slovanskému alespoň rozuměl, aby byl s to čísti knihy ve čtyřech spisovných jazycích slovanských, za které spisovatel uznával ruský, polský, československý a srbohrvatský. Každý má požívati plně kmenové samostatnosti jazykové. Každý má dlíti nohama na půdě buď ruské, polské, české, srbské, hlavou pak procházeti ovzduším čistě slovanským před pohledem všeho Slovanstva. Spisovatel kárá pachtění se Slovanů po cizí kultuře, odráží útoky nepřátel proti myšlénce vzájemnosti, vyslovuje naději o veliké samo-

statné kultuře slovanské. K tomu podává i některé praktické prostředky.

Myšlénky své Kollár hledí především uskutečňovati ve svém nejbližším okolí. Nic není s to, aby jej odvrátilo od jeho záměru životního. Vykládá důležité události místní v příležitostných spisech, ale hlavně s kazatelny povzbuzuje živým slovem k povinnostem, jaké ukládá nám láska k národu. Kázání svých básník později vydal dva objemné svazky. Z nich mluví celá duše básníkova. Je tu skutečným vychovatelem svého lidu. Vyznávát sám v úvodě ke svým »Kázáním«: »Náboženství bez milování a napomáhání nejdražších důležitostí člověčenstva jest toliko nábožnůstkářství a svatáčkování.« Vydává sbírku kázání, »která by na ducha času a potřeby národu ohled brala«.

Touto činností Kollárovou nepřátelství odpůrců jeho se jen stupňovalo. Hledí ho odstraniti různými prostředky, i nejkrutším násilím. Jeho utrpení dostoupilo vrchu zvláště za revolučního hnutí v Uhrách, proti kterému Kollár vší mocí se opíral. Nejednou hrozilo mu tu i nebezpečí smrti. Ale básník veliké utrpení své nesl s klidem pravého mučenníka. Šlot z hloubi duše jeho přesvědčení, že jen utrpením osobním může býti spasen národ.

V těchto útrapách a žalech Kollár nacházíval ukojení ve vědomí, že plní povinnosti národní, a v práci. O neunavné činnosti svědčí veliké folianty knih, které napsal. Jak ohromná to píle, co tu potu a práce v těch pozdějších učených spisech! V nich viděti skutečné nadšení pro povznesení Slovanstva.

V životě Kollárově málo je slastnějších okamžiků. Roku 1835 nastala změna i v jeho životě rodinném.

Ani sedmnáctiletá oddálenost nebyla s to, aby mu dala zapomenouti na Mínu v daleké cizině. Dověděv se náhodou o ní, že není mrtva, jak se domníval na základě mylné zprávy, dopsal jí, a brzy odvážel si opěvanou Mínu jako manželku z Němec. Po dvou letech manželka obdařila jej jedinou dcerou Ludmilou, která po smrti otcově vrátila se do matčiny vlasti do Weimaru, kde se později provdala.

Roku 1841 a 1844 Kollár podnikl cestu do Italie přes jižní rakouské země slovanské, přes Tyroly a Bavory, druhou přes Švýcary, kteréžto obě cesty popsal. Při druhé cestě měl na mysli určitější záměr: chtěl studovati stopy Slovanů, bydlivších podle jeho názoru v dávné době v Italii. Proto na své cestě sbíral staré nápisy, které později hleděl opříti novými doklady a důvody, až z toho vznikla velmi objemná kniha »Staroitalia slavjanská«, jež vyšla až po smrti spisovatelově (r. 1853).

Poslední léta pobytu Kollárova v Pešti ztrpčována mu nejen od urputných nepřátel, nýbrž i částečně od vlastních krajanů. Dávné snahy mezi některými Slováky, odloučiti zvláštní spisovnou slovenštinu od jazyka českého, dozrály hlavně L. Štúrem, J. L. Hurbanem a M. Hodžou ve skutek. Od r. 1844 rozpoutává se nevraživý boj mezi stoupenci Štúrovými a zastanci jednoty spisovného jazyka. Kollár, jenž tolik horoval pro jednotu Slovanstva a tolik se nanaříkal na drobivost Slovanů, nemohl schvalovati počínání mladší generace. Spolu se Šafaříkem postavil se v čelo těch, kteří podobné snahy se vším úsilím hleděli potříti. Společně s mnohými spisovateli ozval se ostře proti nim ve spise »Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka

pro Čechy, Moravany a Slováky« (r. 1846). Odtud rozpřádalo se i nepřátelství v širší vlasti i v užším okolí Kollárově. Neustálé boje s nepřítelem vnějším, rozepře mezi vlastními bratry a konečná revoluce v Uhrách činily mu pobyt v Uhrách čím dále, tím nesnesitelnějším. Mnozí, kteří stavěli se revolučnímu hnutí na odpor — a mezi nimi byli zejména vůdcové Slováků — vězněni, ba ocítali se i v nebezpečenství smrti. Tu i Kollárovo utrpení dostoupilo vrcholu. Ale brzy dočkal se vysvobození jeho.

Roku 1849 Kollár povolán již v březnu do Vídně a brzy (30. dubna) jmenován mimořádným professorem slovanské archaeologie na universitě vídeňské. Kollár se vším úsilím podjal se tu nové činnosti vědecké. Ale ani zde nezapomínal na svou slovenskou obec v Pešti, které nyní hrozily nové útisky.

Roku 1850 Kollár povolán byl velkoknížetem Meklenbursko-střelickým do jeho země, aby prozkoumal domnělé modly pohanského chrámu slovanského v Retře a je kriticky obhájil. Když se vrátil, jal se pracovati se vším úsilím na tomto díle, které mělo vyjíti nákladem meklenburské vlády s názvem »Die Götter Rhetras«. Proti všem náhledům opačným byl přesvědčen o jejich pravosti. Ale mezi prací zastihla jej smrt.

Kollár zemřel 24. ledna 1852 u věku 59 let. Pochován je na hřbitově Marxském ve Vídni, kde má i pomník, ozdobený kovovou deskou. Krásně tlumočí význam jeho nápis na jeho náhrobku:

Živ jsa v srdci celý národ nosil:
zemřev žije v srdci národa celého.

I.

SLÁVY DCERA.

Předzpěv.

Aj, zde leží zem ta před okem mým slzy ronícím,
  někdy kolébka, nyní národa mého rakev.
Stůj, noho! posvátná místa jsou, kamkoli kráčíš;
  k obloze, Tatry synu, vznes se vyvýše pohled,
neb raději k velikému přichyl tomu tam se dubisku,
  jež vzdoruje zhoubným až dosaváde časům.
Však času ten horší je člověk, jenž berlu železnou
  v těchto krajích na tvou, Slávie, šíji chopil.
Horší nežli divé války, hromu, ohně divější,
  zaslepenec na své když zlobu plémě kydá.
Ó věkové dávní, jako noc vůkol mne ležící,
  ó krajino, všeliké slávy i hanby obraz!
Od Labe zrádného k rovinám až Visly nevěrné,
  od Dunaje k hltavým Baltu celého pěnám:
krásnohlasý zmužilých Slovanů kde se někdy ozýval,
  aj, oněměl již, byv k úrazu zášti, jazyk.
A kdo se loupeže té, volající vzhůru, dopustil?
  Kdo zhanobil v jednom národu lidstvo celé?

Zardi se, závistná Teutonie, sousedo Slávy,
tvé vin těchto počet spáchaly někdy ruky.
Neb krve nikde tolik nevylil černidlaže žádný
nepřítel, co vylil k záhubě Slávy Němec.
Sám svobody kdo hoden, svobodu zná vážiti každou,
ten, kdo do pout jímá otroky, sám je otrok.
Nechť ruky, nechť by jazyk v okovy své vázal otrocké,
jedno to, neb nezná šetřiti práva jiných.
Ten, kdo trůny bořil, lidskou krev darmo vyléval,
po světě nešťastnou války pochodni nosil:
ten porobu slušnou, buď Goth, buď Skýta, zasloužil,
ne kdo divé chválil příkladem ordě pokoj.
Kde jste se octly, milé zde bydlivších národy Slávů,
národy, jež Pomoří tam, tuto Sálu pily?
Sorbů větve tiché, obodritské říše potomci,
kde kmenové Vilců, kde vnukové jste Ukrů?
Na pravo šíře hledím, na levo zrak bystře otáčím,
než mé darmo oko v Slávii Slávu hledá.
Rci, strome, chráme jejich rostlý, pode nímž se obětné
dávnověkým tehdáž pálily žertvy bohům:
kde jsou národové ti, jejich kde knížata, města,
již první v severu vzkřísili tomto život?
Jedni učíce chudou Evrópu plachty i vesla
chystati a k bohatým přes moře vésti břehům.
Kov tu jiní ze hlubin stkvoucí vykopávali rudných
více ku poctě bohům nežli ku zisku lidem.

Tam ti neúrodné rolníku ukázali rádlem,
by klas neslo zlatý, brázditi lůno země.
Lípy tito, svěcený Slávě strom, vedle pokojných
cest sadili, chládek by stlaly vůkol i čich.
Muž syny města učil stavěti, v nich vésti kupectví,
a mláď svou učily tkávati plátno ženy.
Národe mistrovský, jakové pak máš za to díky?
Roztrhaný hnusné zpotvořenosti věnec.
Jak včely med zavoníc kradné se do úle cizího
stádně hrnou a v něm matku i dítky bijí:
tak tu domu vlastní podroben pán, chytře mu vlezlý
soused ovil těžký smutně o hrdlo řetěz.
Kde spanilá v zelených hájech pěla písně Slovanka,
již hlaholem zpěvná ústa umlkla němým.
Kde z mramoru stály hromného paláce Peruna,
z troskotaných sloupů teď psota chlévy dělá.
Kde k nebi své věžila staroslavná Arkona týmě,
zlomky drobí zpupná hostě cizího noha.
Rozbořené želejí zdi chrámů Retry pověstné,
kde čněly, již ryje tam hnízdo si peštěr a had.
Slávy syna k bratrům přišlého v ty kraje nezná
brat vlastní, aniže vděčně mu tiskne ruky.
Řeč ho cizí zarazí ze rtů a tváře slovanské,
zrak mu lže Slovana, sluch klamy bolně kazí.
Neb tak přehluboko vtlačila znaky Sláva synům svým,
místo že jich vymazat nikdo nemůže ni čas.

Jak dvě řeky, spojilo když i jich vody jedno řečiště,
předse i po drahné cestě je barva dělí:
rovně tyto zmatené násilnou národy vojnou
až posavád loučí dvůj očividně život.
Odrodilí synové však své sami matce začasto,
bič macechy hříšné oblizujíce, lají.
Nejsou ni Slované životem, nejsou ani Němci,
půl toho, půl toho jen jak netopýři mají.
Tak peleší v krajinách osmanské plémě helenských,
koňský na vznešené vstrkna Olympy ocas.
Tak porušil zištný Europčan dva světy Indů,
za vzdělanost vzav jim ctnost, zemi, barvu i řeč.
Národ i čest zmizely, s jazykem bohové zde zanikli,
jen sama zůstává příroda nezměněna.
Les, řeky, města a ves změniti své jméno slovanské
nechtěly, než tělo jen v nich, ducha Slávy není.
O, kdo přijde tyto vzbuditi hroby ze sna živého?
Kým přiveden slušný k své bude vlasti dědic?
Kdo rce to nám místo, kde cedil svou někdy za národ
krev Miliduch, kdo na něm sloup mu památky složí?
Kde hněvivý novotám, otcovskou prostotu bráně,
válčícím Slovanům Kruk po slovansku velel?
Neb kudy vítězný máchal meč v půtce Bojislav
a v pokoji šťastnou zákony řídil obec?
Již jich více není! S rachotem surového rekovské
články jejich zhoubný láme oráče lemeš.

Stíny jejich na dvou se časů hněvajíce ničemnost,
ve mhle sivé těchto zřícenin upně vyjí.
Upně vyjí, že osud posavád se smířiti váhá,
a vnuka krev lecjak tam hnije, tam se mění.
Jak muselo v tom by studené být k národu srdce,
jenž by tu slz jako nad kostmi milenky nelil.
Avšak umlkni, tichá, na budoucnost patři, žalosti,
osluněným rozptyl mráčky myšlének okem.
Největší je neřest v neštěstí láti neřestem,
ten, kdo kojí skutkem hněv nebe, lépe činí.
Ne z mutného oka, z ruky pilné náděje kvitne,
tak jen může i zlé státi se ještě dobrým.
Cesta křivá lidi jen, člověčenstvo svésti nemůže,
a zmatenost jedněch často celosti hoví.
Čas vše mění, i časy, k vítězství on vede pravdu,
co sto věků bludných hodlalo, zvrtne doba.

O Kollárově Předzpěvu ke Slávy Dceři snad od prvního jeho objevení u nás je již ustáleno mínění: vykládá se za nejmohutnější výtvor ducha básníkova. Proto chceme mu věnovati bližší pozornost.

Jaká idea vedla tu básníka? Je to táž snaha, která byla vůdčí hvězdou nejpřednějším bojovníkům za svůj národ již před Kollárem, která v něm dosáhla pak svého vrcholu. Je to idea národnostní, pojatá na širším základě příbuznosti kmenové. Kollár pozdvihuje ji ještě na vyšší stupeň — na stupeň veškerého lidstva, všeobecné humanity. V názorech těchto ukazuje se povaha básníkova i celé jeho vychování. Zejména je tu zřejmý vliv učení českobratrského, jak se později obléklo v systém filosofický, zvláště u J. F. Friesa, pod nímž Kollár v Jeně studoval a s nímž byl i ve-

styku přátelském. Kollár tu vpravuje rys dějin Slovanstva, zejména zápas s Německem, v širší rámec celého lidstva, ale na druhé straně s tohoto vyššího hlediska rozvíjí užší ideu národnostní. Cítil s naším životem, jenž usiloval právě o to, aby vybojoval svobodu českému jazyku. Vychází ze zásady: ztratí-li národ svůj jazyk, pozbývá tím své individuality. V krutém zápase o jazyk bojovníci napřed museli se obraceti proti hojným jednotlivcům ve vlastním táboře, ať kletbou a zatracováním odpadlých nebo nadšeným povzbuzováním vlažných a nerozhodných. A v dobách takových plamenná slova básníkova jsou pak velitelským heslem podřízeným bojovníkům, dokud boj není dobojován.

Stopujme blíže postup myšlének Kollárovy elegie. Báseň je výsledek bedlivého studia o minulých osudech vlastí slovanských, provázeného hlubokými city, žalem a radostí. Duch básníkův prodlévá v minulosti Slovanstva ne u světlých, slavných dob, nýbrž vyhledává z ní právě utrpení a bezpráví, spáchané na Slovanech. Básník mnoho se těšil velikosti a minulou slávou rodné své vlasti, mnoho truchlil nad žalostným osudem přítomným Pouhým kontrastem „někdy kolébka, nyní národu mého rakev“ vystihl drasticky ohromnou tu bídu a strast své vlasti, která mu vynutila tolik žalných slz. Obraz zubožené Slavie pěvce provází všude a neustále; všechno jeho myšlení točí se jen kolem ní; osudy milé vlasti, poutají jeho rozum i cit. Země ztýraná ranami osudu vynucuje mu bolestný povzdech. Mysl jeho obrací se k spravedlivému nebi. Duch přelétá rozsáhlé říše Slovanstva, zda by přece nenašel někde zelenou ratolest, věštící konec svízelů a útrap národu těžce zkoušenému. Naději svou zakotvuje u mohutného kmene ruského — dubu mezi ostatními stromy — který ani zhoubné časy dosud nebyly s to podvrátiti.

Při tolikeré bídě básník hledá pravého původce této bídy, násilného porobitele, jenž horší nežli nepříznivé osudy. Duchem svým změří dějiny Slovanstva a se spravedlivým, trpkým rozhorčením kárá nespravedlivé ty útrapy a příkoří. Hlavně proti odrodilcům stupňuje svůj hněv (v. 1—10).

Snaží se usilovně vniknouti v nejdávnější minulost slovanskou, obrací se i ke krajině v bolu nad změnou mezi stavem někdejším a nynějším. Oceňuje ztrátu, která stihla Slovanstvo historicky i prostorně (čtyřmi hranicemi podle stran světových). Oloupení o jazyk mateřský! Zajisté těžké to provinění, jež volá

k nebesům o pomstu. Přísným slovem rozhorleného soudce hledá pak vinníka. Nachází ho v závistivé sousedce Slávy, Germanii (v. 10—20). (Tu Kollár později přidal verše 21—22, po stránce esthetické nejslabší v celém Předzpěvu.)

Své pozorování o křivdách učiněných Slovanstvu pronáší hlubokými sentencemi ve zdrcujícím soudu. Ve vznešených těchto názorech ethických opouští úzký kruh národů jednotlivých a hled svůj upírá na celé lidstvo; křivda spáchaná na jednom národě poskvrňuje celé lidstvo; oloupiti národ o jazyk je totéž, jako uvrci jej v okovy. Poroby zasloužil by jen národ, jenž jiným připravoval porobu; ale Slované byli vždy příkladem míru a pokojné práce (v. 23—30).

Básník rozhlédnuv se po krajinách, pro Slovany již ztracených, obrací se k dějinám jejich. Jsou to dějiny nejstarších temných dob pobaltických Slovanů, zaniklých v živlu germanském (v. 31—36). Básník ke kmenům těmto přilnul tím vroucněji, čím hloub se za svých studií v Jeně zahloubával ve staré kroniky, jednající o těchto národech a čím více rozrýval jeho srdce pobyt v krajině někdy slovanské, nyní již poněmčilé (v. 30—36). Obrací se pak ku přírodě neživé, ve které žily tyto větve, uschlé již na stromu Slovanstva. Zejména apostrofuje lípu jakožto strom Slovanům posvátný, pod nímž prý — místo ve chrámu — v nejdávnějších dobách obětovali

Se zvláštní pietou a úctou básník prodlévá při vyličování povahy a života nejdávnějších Slovanů. K tomu vedla jej jednak vrozená jeho náklonnost, kterou podporuje i duch doby současné. Kollár na př. rád oddává se čítání Ossianových básní, jejichž ponurý ráz přenáší ho v mlhavé dávné doby; podobně současná romantická škola básnická je nakloněna ke starým dobám. Na Kollára působí týmž duchem i názory vyšlé od Montesquieua a Rousseaua, zejména jak ustálily se v dalším vývoji u Herdera. Rovněž směr historického badání napomáhá této snaze. Odtud šíří se veliký básnický sen o prvotním stavu člověčenstva ještě neporušeného. Takoví jsou i Kollárovi Slované, pokud k nim nezasáhl ještě neblahý vliv sousedstva.

Básník vidí národ nejvýtečnějších vlastností, jenž rozvinul ve své domovině nad míru požehnaný život práce a míru. S jakou pietou shledává básník jejich přednosti! Je to národ zmužilý, ale při tom pokojný, tichý, nezištný, pohostinný, pracovitý, zbožný;

miluje přírodu, otcovskou prostotu, dává rád život za dědictví svých otců; je nad míru zbožný, je rolnický a v práci kulturní je vynalézavý. Při tom je spokojen, má krásný jazyk; o jeho dobrém srdci svědčí pěkné písně spanilých jeho dcer.

Národ s takovými vlastnostmi zajisté zasluhuje dokonalého ráje na tomto světě. Básník mu jej také vybudoval. Hledá ho v minulosti daleké, kde v temném šeru můžeme rozeznati nejasně jen jednotlivé předměty. Náš pěvec dovede si je osvětliti jiskrou své fantasie. Z několika neotesaných kvadrů — suchých zpráv kronikářských — vystavěl jim skvělý pomník minulosti. Jak krásný to pohled na jejich krajinu! Všude prostírají se lány rolí, na nichž vlní se zlaté klasy. Od dědiny k dědině táhnou se upravené cesty, jež vroubí posvátný strom slovanský, lípa. Sázeli je, aby vůkol stlaly chládek i vůni. Stavějí si rozsáhlá města, ve kterých vedou klidné živnosti; ženy pak obstarávají pečlivě domácnost; jejich denní zaměstnání je uměle tkávati plátno. Vedou obchody se vzdálenými bohatými kraji zámořskými; plavbu sami si vynalezli a zdokonalili. Vnikají už v lůno země, aby z bohatství, které v ně uložili bohové, ozdobili chrámy jejich. Bohům ku poctě vyvádějí také díla nádherná nad pomyšlení lidské. Velebně prostírá se tu mramorový palác Perunův na nádherných sloupech. V Arkoně věž vedle věže ční pyšně k nebesům; stejnou úctu hlásají prostranné nádherné chrámy v pověstné Retře. — Všude v těchto krajích vládne spokojenost a štěstí. Hlásají je krásné písně spanilých Slovanek. O blahobyt, mír, zachování posvátných zvyků otcovských starají se vzorná knížata. Šťastným obcím dávají pokojné zákony. A to vše bylo ještě v dobách, kdy jiní národové shánějí se po sveřepých výpravách a válkách! Ale již vtírají se sousedé v tento jejich ráj. Co platno, že knížata nasazují ochotně za své poddané svá hrdla, co platna Slovanům všechna jejich zmužilost! Museli podlehnouti.

Pěvec táže se pak, jaké odměny dostalo se za to těmto učitelům „chudé Evropy“. Bohužel má na to trpkou a bolestnou odpověď. Připadá mu děsný kontrast, jaký nastal za násilného a úskočného porobitele někdejších pánů mezi stavem přítomným a bývalou slávou a nádherou ve hlavních městech (jako v Arkoně a Retře), mezi dávnou, zbožnou úctou k bohům a nynější spustlou nešetrností, mezi dávným štěstím národa a přítomnou jeho bídou. (v. 51—61). (V původním sepsání, když báseň kolovala ještě

v opisech mezi českými vlastenci, byl obraz ten ještě rozšířen dvěma verši; po v. 60. následovalo totiž ještě toto distichon:

Kde v poli klas Živa, neb v květné chvěla zahradě vůně,
tam s tovarem smradným čpí na tržišti rybář).

Navštěvovatel poznává tu neshladitelný slovanský ráz obyvatelstva, ale řeč jeho je cizí (zrak poznává Slovana, slyšené pak slovo cizí ukazuje, že to jen bolestný klam). Vedou tu vlastně dvojí smíšený život. (Přirovnání v. 71—74, antickým způsobem provedené jako ve v. 53—56, připojeno teprve později (v. 65—74).

Jako napřed (v. 9—10) básník všeobecně se vyslovil o odrodilcích, tak i zde při této vzpomínce proniká oprávněná rozhořčenost jeho nejvyšší měrou nad zaslepenci, kteří vystupují proti své vlastní matce. Nemůže nalézti pro ně vlastního názvu. Míní, že tito neuvědoměle poněmčení Slované jsou polovičatí jako netopýři. Přirovnává takový život k nejsmutnějším a nejsveřepějším zjevům v dějinách lidstva: zničení kultury řecké od Turků, hubení Indianů zištnými Evropany. Volí tu také nejtrpčejší výrazy, aby vystihl veliké bezpráví učiněné Slovanům (v. 75—82). Událost tato tak bolí pěvce, že opět a opět se k ní vrací, aby litoval ztráty tolika bratří pokrevných, o jejichž původu svědčí tolik jmen osad a jiných předmětů (v. 83—86).

Otázkou, ze které vře opravdový cit a oddanost věci slovanské, pro niž posud ještě nevzdává se úplně naděje, Kollár přechází k podrobným vzpomínkám historickým. I dějiny zachovaly se nevděčně k Slovanstvu, i ty vyvolávají v básníkovi neméně žalostný obraz. V zapomenutí úplné klesli nejpřednější knížata jejich, kteří daleko předstihli svůj věk: chránili mír svému národu, bojovali za jeho práva a jazyk. A co hlásá jejich slávu za tyto ohromné zásluhy? Nikdo nedovede říci, kde cedil krev svou za svůj národ, Srby to polabské, panovník jejich Miliduch; kde kníže Bodrcův, Kruk; kde statečný kníže baltických Slovanů, Bojislav. Není po nich stopy! Nešetrné rádlo drtí tu zbytky jejich kostí. Neusmířeni žalně bědují duchové jejich na lhostejnost a nevděk svých současníků i na ničemnou netečnost svých vnuků, kteří neváhají měniti svůj jazyk a svou bytost. A vzpomínkou tou básník naposledy rozjizvuje své srdce (v. 87—102).

Náhlým obratem oderve básník sebe i čtenáře od krutého toho žalu, jejž zavinily osudy krutou minulostí a bolestnou pří-

tomností, a obrací zavlhlý pohled k jasnější budoucnosti. Bolestnými vzpomínkami, ohnivou fantasií a citem, bezohlednou klatbou nad surovým bezprávím, odsouzením vlastní netečnosti a zvrhlosti slabých Slovanů připravil básník naše srdce, — teď působí filosofickými úvahami na náš rozum. Tam mluvil nadšený věštec kazatel, nyní přechází ve filosofa, učitele národa svého. Hluboká sentence vypřádá se jedna za druhou. Ne stesk, ale skutek, ne slzy, nýbrž pilná práce může přivésti nápravu. Člověčenstvo nemůže blouditi; čas mění vše; pravda musí zvítěziti (v. 103—112)

(O Předzpěvu vyloženo podrobněji v mé rozpravě „Předzpěv ke Slávi Dceři“ v programu vyšší dívčí školy na r. 1892 a 1893, ze které podán tuto výtah.)

I.

Mnohý jazyk, znělky milé, laje
vám jak upýpavým hříšnicem,
že jste jeho útlým žvanicem
košík daly, k tanci s vámi maje.

Ale nač se, skřehlost údů znaje,
starec k hebkým vtírá mladicem
aneb blázen k sněžným hranicem
béře roucho pálčivého kraje?

Vy jste, kdo vás bez předsudku cení,
básně, kterým smysl nemizí,
při tom libých milovnice znění;

buďtež tedy volné tomu zvuku,
který k slovanskému pobízí
plesu vaši, Hesperidky, ruku.

Kollár obraňuje svou volbu znělky. Mnozí básníci a esthetikové — autor uvádí ve „Výkladu" řadu dokladů — odsuzují formu znělky jako strojenou. Ale ti činí tak proto, že nestačuje na ně jejich obratnost veršovnická i jazyk jejich nevybroušený; nejsou s to, aby se lehce mohli přizpůsobiti obratné, ale nesnadné této formě. V takovém jazyku je to ovšem tak nepřirozené, jako když stařec chtěl by se vyrovnati křepkým dívkám, nebo kdyby někdo do severních krajin přicházel v rouchu jižního podnebí. Znělky jsou opravdu forma pěkná („smysl" = vkus), líbezného zvuku pro četné rýmy. Básník volí právě tuto nesnadnou formu, aby dokázal ohebnost a libozvučnost české řeči a svou obratnost veršovnickou. (Hesperidky = znělky, t. j. rozenky Hesperie, jak Řekové nazývali Italii, kde znělka vznikla.) (I, 2).

II.

I když bloudí, ještě bývá milý
onen vyšších letův mládenec,
jenž si skutky svými na věnec
trhá každý kvítek ušlechtilý.

A jest pravdy přítel, krásy čilý,
v lásce čisté vroucí milenec,
při tom hoří i jak vlastenec,
i jak člověk dobře zasloužilý.

Byť i těkal myšlénkami svými
někdy v říšech asnad nemožných,
nechať mlčí nade řečmi zlými;

nenadá mu proto kvapným šklebem
nikdo vrtochů a bezbožných,
leč ti, co jsou živi samým chlebem.

Básník pronáší svůj soud o mládenci ideálním („vyšších letův“), za jakého pokládá i sebe. Je nám milý, i když bloudí. Ten si svými činy ukládá krásnou, trvalou pamět. Pro vše pravdivé, krásné zahoří; vyznačuje se čistou vroucí láskou k milence, k vlasti i k lidstvu vůbec. Byť i jeho ideály zabíhaly často do říše nemožností, nepotřebuje si všímati škodolibých úsměšků; za to nebude jej nikdo zváti blouznivcem a bezbožným, leč jen přílišní materialisté. (I, 10.)

III.

Tři mne věci, když je spatřím, k smíchu
s hněvem spojenému nukají:
první, neznám jak jí říkají,
zvíře, které hlavu nosí v břichu;

pak jsou kovy, které křídel pýchu
k letu vzavše s nebe padají;
a květ, v němž se oči kochají,
ano smrdí přiložený k čichu:

Ale hněv se blíží k zuřivosti,
vida lidi, v kterých nebije
ani k hříchu srdce ani k ctnosti.

To jsou, v kterých duše hnije živá
hnusné bez balsamu mumie:
Bratře! kdo chce žíti, nech se kývá.

Trojí druh lidí u básníka, po vyšších cílech se snažícího, vzbuzuje pohrdání: 1. materialisté, honící se po zisku, kteří svého rozumu užívají jen k tělesnému pohodlí, zejména požitkářství („zvíře, které hlavu nosí v břichu"), ne k vyšším snahám; 2. lidé domýšliví, sebe přeceňující, kteří na mnoho se kasají, ale málo vykonají (v. 5—6); 3. pokrytci a lichotníci (v. 7—8), jak je Kollár slovy Písma charakterisuje „hrobové zbílení, zevnitř krásní, vnitř plní kostí umrlčích a vší nečistoty." Ale nad tento druh lidí daleko více popuzují jej lidé vlažní, netečni, kteří nedovedou se nadchnouti ani pro ctnost, ani oddati se hříchu. Život vyžaduje činnosti. Básník má zde zajisté na mysli především netečnost ve smyslu vlasteneckém Těmito zásadami chce dostáti úkolu svému vychovacímu v národě. (I, 11.)

IV.

Pahorek jest, na němž rozvaliny
hradu tráví času kolečko,
pod pahorkem hezké městečko,
v městečku dům stojí lípostinný;

na ten domek s nebes klenutiny
nejkrásněji svítí sluněčko,
neb tam bydlí ono srděčko,
jež Bůh Slávě určil dobročinný.

V hradě tom se strašné v dlouhém čase
stonání a pláče slýchaly,
nyní ale vše jest ticho zase;

neb už zhojil křivd a ran těch hory
Milek Slávě, jež jí zdělali
Medvěd, Lev a jiné dravé tvory.

Obratem napodobeným podle národních písní Kollár převádí svou lásku ke Slovanstvu na Slávy Dceru: Pahorek (Lobdaburg u osady Lobedy, bydliště to jeho milenky) jest, na němž zub času znenáhla ztravuje trosky hradu; pod pahorkem městečko a v městečku dům lipami zastíněný. Na ten svítí zvláště líbezně boží sluněčko, protože tam bydlí ta, již Bůh určil Slávě za náhradu. Od té doby neslýchati v hradě tom strašné sténání a pláč, protože napraveny křivdy, jichž na Slávě dopustila se některá knížata německá, zvláště Albrecht Braniborský, zvaný Medvěd a Jindřich VI., zvaný Lev, kteří prosluli svou snahou vyhubiti tyto Slovany. (I, 16.)

V.

Jedna matka měla nebohatý
statek, na něm roli s úrodou;
soused zloděj, bydle za vodou,
přišel a vzal všecko, nestydatý;

slala syna aspoň na požatý
lán ten klasy sbírat za škodou,
a aj! na strništi náhodou
našel ještě klas on ryzozlatý

Totě bájka, asnad někdo zvolá,
plná šumilebých pověrek!
Neníť, bratře, nýbrž pravda holá;

Sláva totiž jest ta hospodyně,
klasník já, a zlatý paběrek
zašlých Srbů jest má přítelkyně.

Znělkou touto Kollár podává jaksi své poslání básnické. Podává je pěknou parabolou o matce hospodyni, které zlodějský soused urval roli s úrodou (t. j. zemi i národ). Poslala syna na sběr. Náhodou tam našel ještě plný, neporušený klas. Hospodyní tou je míněna v podobenství tomto („bájka šumilebých pověrek") Sláva, sběrač („klasník") je básník, a klasem tím Mína či Slávy Dcera, která byla původu slovanského, lužicko-srbského. (I, 51.)

VI.

Nechci zlata, nápoje a jídla,
titulů a korun žádati;
chceš-li mi však čeho dopřáti,
Slávo, matko milá! dej mi křídla,

na nichžto bych všudy, kde jsou sídla
bratrů Slávů, mohl létati,
Čechové k vám, Srbi, Chorvati,
potom kde jsou Visly, Volgy zřídla:

Tak jak motýl s květu na květ létá,
podnebím bych létal v krajinách
veškerého slavenského světa.

Tou bych pastvou věčně oči bavil,
a všem kmenům, po všech rodinách
zpěvem Matku jako Dceru slavil.

Básník vyslovuje svou bezměrnou lásku ke svým bratřím Slovanům. Netouží po bohatství, rozkoších, slávě a moci; přál by si jen křídel od matky Slávy, aby mohl prolétati v modravých výšinách („podnebím" = pod nebem) širokým světem slovanským, sídla všech bratří Slovanů. Pohled na ně skýtal by mu nejvyšší slast. Všem kmenům příbuzným hlásal by lásku k Slovanstvu („Matku") a oslavoval by u nich zpěvem svou Mínu, Slávy Dceru. (I, 67.)

VII.

Jako chodí opuštěná máti,
 když jí pomrou dcery, synové,
 každodenně v rouše smutkové
 k miláčků svých hrobům naříkati:

tak já k ní se mohu přirovnati
 chodě k vám, ó Srbů hradové,
 Kunice, Krain, Lobdy rumové,
 nad vašimi předky plakávati.

Od vás nesu ke Sloupsku a Míšni
 svaté horkých slzí obětě,
 kde rty Němec slávskými se pyšní;

sotva že zde city poustydly,
 vedou k Retře mne a k Vinetě
 Dervan, Mík a Bělbog zlatokřídlý.

Četné zříceniny starých slovanských hradů kolem Jeny a v nejbližším okolí poutají k sobě našeho básníka, aby opět a opět k nim chodil vyplakat svůj žal nad smutnou změnou dějinnou. Pěkně srovnává se s matkou, jež v rouchu smutečním („roucha“ fem.) chodí naříkat na hrob svých miláčků. Bylyť hrady založeny od slovanských předků, Srbů, jak posud svědčí četná jména slovanská dědin okolních. Historie zaniklých Slovanů, s kterou se tu podrobně seznámil, vede jej dále k Míšni (Sloupsko, Stolpen, zřícenina hradu u města téhož jména v Míšensku) a odtud přes širá sídla Slovanů do nejslavnějších míst při moři Baltickém, aby truchlil nad minulou jejich velikostí za dob slovanských. (Dervan, kníže Sorabů, žil v 7. stol.; „Mík“, kněz modly jedné v Stargradě (Oldenburg); Bělbog, bílý, dobrý bůh, proti Černobogu.) (I, 17.)

VIII.

V živobytí lidském žádná změna
 horší není jako v pohlaví,
 když se ona útlá rozpraví
 povah v něm a charakterů stěna;

ženský muž se tak jak mužská žena
 cti a štěstí svého pozbaví;
 toho tam se málem zohaví,
 této mnohem člověčenství cena:

Muži vůle, čin a smělost sluší,
 ženě prosba, cit a mlčení;
 ten buď více duchem, tato duší;

muž ať táhne nebe k ctnostem dolů,
 žena zemi vzhůru k blažení;
 jen tak přijdou krásně k cíli spolu.

Básník vyslovuje zde svůj názor o člověku: jakých vlastností žádá po muži, jakých po ženě. Oboje předvádí jakožto typ. Oběma je vrozena jistá povaha a vlastnosti, a zle je, když se při nich zvrátí: muž ženské povahy a žena mužských vlastností nejsou ani lidstvu ke cti ani sobě ke štěstí („toho tam se málem zohaví člověčenství cena" t. j. nedostatkem vůle, činů a smělosti, jako u ženy, když těchto vlastností má více, nežli se na ni sluší („mnohem"). Pak vypočítává vlastnosti, které zdobí muže a které příslušejí ženě. Onen má všude osvědčovati ducha — t. j. smělost, ráznost, činy a pevnou vůli; v této má především převládati duše, t. j. cit a něha. Kollárův názor o muži odpovídá více ideálu antických národů, kteří konají nadlidské skutky (v. 12.); ideál ženy kryje se asi s ideálem středověkým, žena jako anděl, jenž nás povznáší. (I, 75.)

IX.

Pravdivé jest ono přísnotvárné
starých věků i dnes vyrčení,
že je krása, zboží, umění,
ba že vše jest pode sluncem marné.

Však bych jedno z nauky té kárné
vyňal vedle mého cítění.
Tak jest božské jeho vzezření,
tak jest milé, vděčné, čisté, švárné.

Krásu míním, tuto dceru boží,
když si, nebe na čas nechavši,
zemské roucho jako panna složí.

Nemůž tato — jak ty — zpráchnivěti,
nýbrž bytů zdejších poznavši
zpátkem zase, odkud přišla, letí.

Básník navazuje na známý výrok Šalomounův, že vše ve světě je marnost. Zanícen jsa láskou k své Míně, béře i proti přísnému pramenu posvátnému, jako je bible, v ochranu krásu, když se jeví v podobě panenské. Ta je mu božského původu a zanechá-li nebe, činí tak jen na čas, aby se pozemšťanům dala vnímati. Proto nemůže přijíti na zmar, nýbrž vrací se zase nazpět ve své prvotné sídlo. (I, 87.)

X.

Dlouho konám již, ne bez bolesti,
onu Sisyfovskou robotu,
abych vidiny mé k životu
aneb tento k oněm mohl vznésti.

Ale posud nelze bylo splésti
ve svornou je oba jednotu,
trou, ba lámají se oba v třeskotu
jako různých stromů ratolesti.

O svobodě, vlasti, národnosti
obrazy mé dávno zmizely
v nepříjemném prachu skutečnosti;

jen vzor jeden jediný mi časy
splnit na té zemi věděly,
totiž lidské nejpěknější krásy.

Básník vykládá svou snahu, aby dodělal se jednotného názoru životního. Marně namáhal prý se přivésti ve shodu své ideály („vidiny“) se životem skutečným; jsou si opáčné a potírají se. Jeho snahy po svobodě, zvelebení vlasti a národnosti nesou se vysoko a nepříznivá střízlivá skutečnost dovede je utlumiti. Jen v jedné věci shodl se jeho ideál se skutečností — ideál totiž lidské krásy, jejž našel splněný ve Slávy Dceři. (I, 69.)

XI.

Pěkná bývá ctnost i v rouchu sprostém,
kde tvář s duší stojí v odporu,
avšak třikrát hodna pozoru,
kde se krása přisestřila k ctnostem;

žádné tato, ona proti zlostem
sama v sobě již má podporu,
ona k jedné, tato pokoru
k dvěma musí nésti vysokostem.

Zde Bůh spolu zbroj i zbraň i kluzké
v srdce jedno vložil bojiště:
dlí-li boj — ó, mlčte, prsy úzké!

Váhá-li ta, tím již zahasila
svaté nevinnosti ohniště,
tato tím již téměř zvítězila.

Básník pronáší povšechnou myšlenkou naučnou svůj názor o poměru ctnosti a krásy. Krásná duše bývá pěkná i v nesličném těle, avšak daleko více poutá naši pozornost, kde je krása duševní ve svorné shodě s krásou tělesnou. Ctnost v sličném rouchu jest vydána všelikému pokušení, kdežto ctnost, je-li v odporu se zevnějškem, snáze ujde zlobám Proto tato druhá ctnost povznáší jen jednou stránkou; prvá však dvojím způsobem: ctností samou o sobě a pak vítězstvím nad zlobami a pokušeními světa. Při této Bůh vložil v jedno srdce zároveň zbraň, t. j. útok světských žádostí a zbroj, která záleží v ctnosti, i kluzké bojiště (t. j. krásu tělesnou). Tu musí býti mezi oběma stálý boj. Je-li zbroj (t. j. ctnost) na váhách, již tím utlumuje se nevinnost, a zbraň (světské žádosti) vítězí. Dikce tu dosti nejasná. (I, 85.)

XII.

Nerad jsem zde, přece přichází mi
těžko místa tato nechati,
ne, že v lásce se tu kochati
lze a obchod míti s učenými,

ale že zde s kraji těmi zlými
přivyknul jsem se již hádati,
naříkati na ně, žádati
počet z jejich vraždy nad bratřími.

Ach, zem tato krev mých bratrů pila
lítou rukou lestných zločinů,
takovou krev, jež nic nezvinila;

a co nejvíc hodno litování,
ani potomci těch Kainů
nedali se ještě na pokání.

Básník líčí svůj stav duševní, když měl opouštěti kraje posálské. Pobyt tam je mu bolestný, protože mu krajina neustále připomíná křivdu a loupež spáchanou na Slovanstvu, ale přece zase na druhé straně jej poutá několikerým poutem, jednak poutem lásky, jednak poutem vědy, kterou tam čerpal z bohatého zdroje. Básník mísí tu živě vzpomínku na minulost, vybudovanou z různých kronik, s bolestnou přítomností. Tam vidí vraždy, násilí, lest na nevinných bratřích slovanských, což živě jej dojímá; ale ještě více jej bolí pomyšlení, že se potomci týchž násilných vrahů, současní Němci, proti Slovanům dopouštějí stále týchž křivd a příkoří. (I, 121.)

XIII.

Není bolest zrádné lásky pouhá,
co mé nářky smutné žalují,
dvě mne střely spolu sužují,
a to jedna horší nežli druhá;

kam jdou nohy, na století dlouhá
neštěstí a hanby vstupují
toho lidu, s nímž mne spojují
krev a řeč a zvyků vazba tuhá:

Srdce Milek, cesta trápí oko,
stíny zmařeného národu
lézti vida šíře, přeširoko,

ani k nebi obracejí prosbu,
bratrům mimojdoucím nehodu
a těm, co je do ní vrhli, hrozbu.

Básník odkrývá své nitro, v němž sloučena láska k vlasti a k Míně, jak i v jiných znělkách několikráte doznal. Z Durink odnáší si ránu v srdci Milkem zasazenou, druhou rozdírá mu pohled na místa, kudy se ubírá. Představuje si v krajinách těchto, druhdy slovanských, všecko bezpráví a potupu, páchané po mnoho století na bratřích pokrevných. Živá jeho fantasie před sebou vidí duše zmařeného národa, jak nebe prosí za odplatu a své soukmenovce žalobou svých utrpení hledí povzbuditi k pomstě na násilných porobitelích. (II, 6)

XIV.

Aj, ty, Labe, proč tak slzou mutnou
měníš zlaté slzy v kaliště?
Zdaž jsi pilo někde z bojiště
čili zpláklo z kořen Horu Kutnou?

„Ne, já skrývám vinu v sobě smutnou,
záštně Slávy synů roztříště,
ach, snad více než mé řečiště
písku nosí, vraždou přeukrutnou.

Břehy oba, k ústí od studnice,
věky ode časů pohanských
na mne lkají světu žalujíce.“

Hřích to ovšem, avšak utři líce,
budiž jménem bratrů slovanských
milost tobě, ale nehřeš více!

Obratem, vypůjčeným z domnělé staré památky RZ, básník apostrofuje Labe, jehož zkalené vlny, jindy jasné, zdají se mu jako slzy. Připadá mu, jakoby bylo smylo krev z bojiště nebo spláklo kyprou půdu Kutné Hory z dolů nanesenou (Kutná Hora neleží na Labi). Labe přiznává lítostně svou vinu, jaké dopustilo se na Slovanstvu, počínajíc od pramenů (tedy i v Čechách) až k ústí. Básník má tu na mysli hlavně veliké kmeny Slovanů polabských, kteří pod rouškou šíření křesťanství byli buď vyhubeni nebo poněmčeni. Ale zapomněl by na tyto křivdy a násilí, kdyby se jen již neopakovaly v naší době činy podobné (II, 7.)

XV.

Život jestiť rovný řece dravé,
licho před člověkem tekoucí,
běda tomu, kdo jí v horoucí
šalbě svěří nohy nedočkavé.

Postůj trochu, protři oko tmavé,
sedni na břeh, patře na jdoucí,
bys tak zmudřel k cestě budoucí,
prve než tě shltnou vlny dravé:

Dáš-li slepým losům člunek hebký,
bys i víc než Kolumb proploval,
ani kroku nešel's od kolébky;

hra to větru jen a mrtvá nůše,
s níž jsi darmo světem střečkoval,
život má být dílo vlastní duše.

Pěvec podává názor životní. Člověk má mít určitý cíl před očima; má si být plně vědom, proč tu je, co chce vykonati; má od jiných bráti si příklad, svědomitě se pro svůj úkol životní připravuje. (Zajímavo je, co Kollár o sobě v Pamětech vypravuje, že již jako chlapec umínil si býti slovanským spisovatelem.) Život náš má být odleskem naší duše, naše jednání zcela má odpovídati našemu vnitřnímu přesvědčení. Pozoruje řeku Labe, připadá na pěkný obraz. Přirovnává život člověka, jenž žije bez pevných záměrů, bez povědomého určitého cíle, s loďkou puštěnou bez vesla v rozpěněné proudy. Život společný všech lidí, vývoj dějinný, přirovnán je k dravé řece, jež před námi nerovně (= „licho") běží (II, 8.)

XVI.

Pozdravení neste, poslů čtvero,
pánům vůkol po všech vesnicech,
řkouce: že je zítra v Lužicech
k slavným hodům čeká hrabě Gero;

zovte i těch Slávů třicatero,
kteří žijí nyní v různicech,
bysme při smířlivých sklenicech
hrali, pokud přijde noci šero.

Jitro svitne: hrad se celý hostmi,
hned i turnaj ořmi namnožil,
ztrávil se den rytířskými ctnostmi.

Večer, když se dokonaly kvasy,
zrádce hostům svojim předložil
hlavy našich knížat na pospasy.

Tímto příkladem, čerpaným ze smutných dějin slovanského utrpení, Kollár chtěl znázorniti hanebné úklady, jakými Němci hleděli se zbaviti svých odpůrců, Slovanů polabských. Mnozí staří kronikáři vypravují o hraběti Geronovi, jejž Jindřich učinil r. 931 markrabětem Lužickým, mezi jinými podlými činy i tento Kollárem vylíčený. (II, 13.)

XVII.

Jako dobrý křesťan v zemi Páně
cestami když sem tam putuje,
všudy vzácné věci spatřuje,
v Betlehemě, v Nazaretě, v Káně;

z Bethanie k Naimské jde bráně,
Tábor, Jerusalem zpytuje,
Golgata, kříž i hrob celuje,
navštíviv poušť a břeh při Jordáně:

Tak mne všecko jímá v těchto krajech,
hrady, bojiště i mohyly,
města, řeky, chrámy, stromy v hájech.

Bohužel! že tam ty od pohanů
více šanoby jsou zkusily
památky, než ty od křesťanů.

Svůj hluboký dojem, jímž působí na básníka minulost vyhubeného rozsáhlého kmene slovanského, Slovanů polabských, hledí objasniti přirovnáním s vroucím křesťanem Jako ten se zbožnou pietou navštěvuje každé místečko v Palestýně, zasvěcené nějakou upomínkou na Krista, s podobnými city bloudí i náš pěvec v mysli za všemi památkami po zmizelých bratřích Slovanech. Ale jak musí jej při tomto srovnání dojímati myšlenka, že pohané k památkám křesťanů osvědčili více šetrnosti („šanoby“), nežli přáli pomníkům kultury slovanské křesťané! (II, 18.)

XVIII.

S pahorku se na pahorky klátím,
po vsech, po dolinách zelených;
po městech a řekách pramenných
už tak dlouho bolest darmo tratím.

Než teď vím, jak cestu sobě zkrátím!
Na oltářích těchto kamenných,
obětnicech Slávů zmařených,
nebi žertvy utáhnuté splatím:

»Ó, vy, skály staré, hvězdonosné,
svaté pyramidy Severu,
oběť má jsou tyto slzy rosné!

Neste je tam, tu je všecky složím
lité pro Matku i pro Dceru,
aby byly perly v trůnu božím.«

Touto vroucně cítěnou znělkou básník odkrývá nám bolest, kterou v něm vzbuzuje cesta po krajích někdy slovanských. Životem starých Slovanů je tak proniknut, že věnuje vroucí vzpomínku a úctu i jejich pohanským obřadům náboženským. Chce přinésti po způsobu slovanském na kamenných oltářích, po nichž v severním Německu posud jsou zbytky, jako oni činívali, oběť, o kterou zde násilím pokořitelů nebe bylo připraveno. Oběť ta jsou jeho slzy, které mu vyloudila láska ke slovanství i láska k Míně. Slzy ty prýští se z tak vroucího citu, že mají zdobiti jako perly trůn boží. (II, 82.)

XIX.

Ku barbarům rodu avarského
přišli jednou trojí poslové,
citary se k hudbě hotové
chvěly s jejich plece vysokého.

‚Kdo jste?‘ chán k nim pyšně s trůnu svého,
‚kde jsou vaše vojska, mečové?‘
»Pane,« řeknou, »my jsme Slávové
ode krajin moře Baltického;

vojnu sotvy podle jména známe,
darmo žádáš od nás pomoci,
my jen hru a zpěvy doma máme.«

Hrali před ním, hrali přelíbezně,
tyran na odměnu: ‚Otroci,
vlecte do zajetí tyto vězně!‘

Příkladem, vzatým ze starých kronikářů byzantských, básník chtěl zobraziti pokojnou, tichou povahu starých Slovanů pobaltických Neuměli prý zacházeti se zbraní, za to pěstovali zpěv a hudbu. Chan, poněvadž mu nepřiváděli žádané čety vojenské, dal je uvězniti. Výjev ten básník vylíčil s dramatickou živostí a stručností. (II, 37.)

XX.

Krajem břehů u Pomoří chodě
v rumích Slávie a rozmetu
nad Vinetou, hledám Vinetu
v různobarvé moře toho vodě.

Město, jehož někdy čest a lodě
kryly celou zemskou planetu,
vyviň třízubému klepetu
Neptuna se ještě ke svobodě!

Století jsi vzdorovalo Dánům,
a jen bohové tě stačili
přemoci, ty mořské Herkulánum!

Nešťastné jsi dvakrát, město Slávy:
předně, že tě vlny zničily,
pak že i vtip chce to křivohlavý.

Básník na myšlené své pouti přichází až do Pomoří, dávné to země Slovanstva, po němž nyní jen v rozmetaných troskách ukazují se stopy. S bolným nářkem a silou starozákonných proroků zastavuje se nad troskami slavného kdysi střediska slovanské kultury, námořního rozsáhlého města Vinety. Polohu jeho jedni určují na ostrově při ústí řeky Odry, jiní při Pené, asi čtyři míle od Štětína, na ostrově Usedomu. Vzpomíná jeho slavné minulosti, jak ji vyličují mnozí kronikáři staří, kdy s celým prý tehdejším známým světem byla ve stycích obchodních. Dle jedněch zpráv zničeno prý od Dánů asi počátkem 12. stol, dle jiných — a těch přidržuje se Kollár — ubránilo se jim, ale v téže době propadlo se při živelní pohromě do moře (odtud „jen bohové tě stačili přemoci“). Osud podobný, jako stihl italské město Herkulánum. Ně-

XXI.

»Svantovíte, bože čtverohlavý!«
  byla slova toho šedivce,
  »přijmi dík z úst tvého horlivce
  za rok štědrý i den tento hravý:

chraň i dále, dárce požehnavý,
  pole, města, dítky, příznivce,
  dej nám štěstí, počas rozsívce,
  Němcům srdce lidské, rozum zdravý,

aby pode pláštěm náboženstva
  nepáchali v našem národu
  porobu, lest, křivdy, ukrutenstva!

Uslyš nás, ty, jenž jsi světla pramen!«
  Tu vstal, do chrámu jda v průvodu
  kněz ten, a lid všecken volal: »Amen!«

kteří plavci v pozdějších dobách vypravovali, kterak prý v těchto místech viděli za jasného, klidného moře v trojbarevné vodě (v. 4), pocházející z různých zálivů, dole město s věžemi, domy a ulicemi. Někteří popírají, že by byla Vineta vůbec kdy existovala (k tomu vztahuje se v. 14.). (II, 42.)

Znělka tato je modlitba žrece Svantovítova, kterou pronáší při slavnosti ožinek za ohromným koláčem (zn. II, 57). Šedivý kněz pohanský díky čině vzývá Svantovíta, jehož socha byla v ohromné velikosti, o čtyřech hlavách zobrazena v nádherném chrámě v Arkoně, mohutném to opevněném městě slovanském na poloostrovním výběžku rujanském, zvaném Vítov. Prosí za jeho zdar a příznivé počasí (= „počas“, „rozsívka“ = setba) a zejména za ochranu jeho

XXII.

Mezi dvěma ohni pálícími
stáli tuto naši předkové,
s jedné strany vedli Dánové,
s druhé Němci boje s ubohými:

oba tiskli daněmi je svými
jako plémě peněz hladové,
Herkul padne v půtce takové,
kde se musí práti se mnohými.

Přes moře si ruky podávali
oba kmenové ti germanští,
jakby národ nám a řeč tu vzali.

Učte, z toho příkladu co plyne
pro vás, kmenové se slavjanští:
»Vrána vráně oko nevykline!«

proti násilným Němcům, kteří nejhoršími prostředky jim činí příkoří, jak dosvědčuje historie. (II, 58.)

Básník podává tu povšechnými rysy smutné dějiny Slovanů pobaltických. Se dvou stran doléhali na ně mocní a krutí nepřátelé, jež oboje vedla stejná pohnutka: vyděračství. Hleděli tak vyhubiti národ slovanský. (Básník pro to má ve „Výkladě“ sebráno mnoho dokladů dějinných) Z toho měli by se i Slované mezi sebou naučiti svornosti. (II, 63.)

XXIII.

Zbořeniště pusté Retry slavné!
v jehožto zde sedím chrastinách
jako na truchlivých svalinách
Marius tam Karthaginy dávné.

Devět bran, most, ostrov, pleso plavné,
Radohost tvůj, řezby v kontinách,
aj, jak živě se mi v hlubinách
malují mé obraznosti bavné!

Kýž jsem nyní thébským Amfiónem,
hned by skákali ti rumové
stavitelským ve zdi pod zákonem!

Kýž jsem nyní Deukaliónem,
ze všech kamenů těch Slávové,
Slavenkyže staly by se honem!

Básník srovnává se s Mariem, jenž vypuzen byv z Říma nad zříceninami („svalinách") Karthaginy kvílíval. Podobně on pozastavuje se s bolem nad troskami proslaveného druhdy slovanského města Retry. Podle kronikářů město toto, sídlo to mocného kmene slovanského, Retarů, sídlivších asi v nynějším Meklenbursku, vystavěno bylo na 9 ostrovech a r. 955 spáleno Ottou I.; pak obnoveno na třech ostrovech a zbořeno Jindřichem Lvem r. 1150. Básník sestrojuje si ve své obraznosti jeho minulou podobu („pleso plavné" = jezero plavby schopné, protože mezi částmi města museli se plaviti; „kontiny" byly prý budovy, ve kterých konaly se schůze, slavily svátky a p.). Bylo proslulé zejména nádherným chrámem slovanského boha Radegasta (Radohost) Básník přál by si býti Amfiónem, jenž líbeznou hrou pohnul i kameny s místa, že se

XXIV.

Ale jedna modla, jak ty mříti
nechtěvši, nám strachu nahnala,
nebo nejen živá zůstala,
než i takto počne hovořiti:

»Už čas přišel! už ven musím jíti!
už jsem dosti dlouho čekala!«
A pak skla i dvéře lámala,
když jsme ji zde chtěli zatvořiti.

Posléz přece, však jen s prací snažnou,
poštěstilo se nám uspati
bohyni tu velkou, přísnou, vážnou.

Vyšedše hned: ‚Kdo to? či ji pozná?‘
jdu se chtivě Milka zeptati,
a on: »Ach! to Nemesis je hrozná.«

samy jako nejvyšším uměním stavitelským skládaly v pevnou zeď. Chtěl by míti moc udělenou kdysi Diem Deukaliónovi, který po potopě házel s chotí svou Pyrrhou kameny za sebe a tak dal vznik novému pokolení. Básník vzkřísil by tak dávný kmen slovanský. (II, 65.)

Básník na své pouti po zemích druhdy slovanských přichází s průvodcem svým Milkem do musea novostřelického. Tam spatří sochy slovanských bůžků, jež byly v 17. stol. v Přilvicích, blíže staré Retry vykopány (archaeologové slovanští neuznávají je za pravé). Milek dotkl se jich a oživil je. Bůžkové pak vykládají jim o starých časech. Pak zase dechl a opět proměnili se v kovy (zn. II, 68). Jen jedna, Nemesis, nechtěla se vrátiti ve dřívější

XXV.

Navštívení krátké dovolte mi
i vy, Přibyslava synové,
ač pak pro vás oni zvukové,
jimiž mluvím, dávno jsou už němi;

ale města tato s jejich vsemi,
pyšní Meklenburku domové,
jsou, jak Vendů starých zbytkové,
posud ještě na Slavie zemi.

Přijmětež mne tedy; ej, však vy jste
nejstarší a sama knížata
pošlá ještě z krve slávské, čisté.

A zas mohou, jako Němci z Vilců,
tak, by rovná byla odplata,
Slavové se státi z poněmčilců.

stav smrti. — I při této příležitosti Kollár osvědčuje své vyšší křesťanské pojímání dějin. Utrpení a křivdy Slovanů zasloužily by pomsty na původcích, ale pomsta i na úhlavním nepříteli Slovanům má býti cizí. Proto dává bohyni její, Nemesis, zase uspati. (II, 69.)

Kollár věnuje v těchto krajích vzpomínku panujícímu rodu knížat Meklenburských, kteří patří k nejstarším evropským rodům panovnickým a jsou původu slovanského. Odvozují rod svůj od Přibyslava, který r. 1170 vyhlášen za německého říšského knížete. Bohužel, již neznají původní své řeči slovanské (v. 3—4). Bydlí jen na zemi Slovany zalidněné a zvelebené. Básník při tom oddává se důvěřivé naději, že by mohli tito poněmčilí kmenové

XXVI.

»Pane! slova tva jsou opravdivá,
  než proč sami na ně nedbáte?
  Hle, nám cestu pravou hlásáte,
  anť jest ovec vašich cesta křivá;

porQučíte srdce milostivá,
  a náš národ z kůže zdíráte,
  loupeže a vraždy pácháte,
  díla o nás spisujete lživá;

posíláte vojska, drábů, dvorských,
  kteří tak nás lítě lotrují,
  že nám lépe do vln jíti morských;

od Traveny až kde Peny lože,
  knížata nás vlasti zbavují
  a cti lid váš — polituj se, Bože!«

jednou zase se poslovanštiti, aby dějinné spravedlnosti učinilo se zadost. (II, 71.)

Výjev tento básník klade ku městu Lubeku, dříve slovanskému. Tam biskup Gerold, mnich Helmold a jiní Němci káží Slovanům, aby opustili modly a přidrželi se křesťanství (zn. II, 76). Důvody jejich poráží Přibyslav, vnuk to mocného knížete Bodrcův Gotšalka, odpovědí zpracovanou básníkem v této znělce. Vyčítá Němcům různé jejich nekřesťanské činy, kterých se, ač jsou křesťané, dopouštějí; činy to, o nichž tolik kroniky vypravují. Usilují zbaviti je vlastí jejich, táhnoucích se při moři od řeky Travny (vlévá se u Travemünde do Baltického moře) až k Peně, jež vlévá se do Haffu naproti ostrovu Usedomu. (II, 77.)

XXVII.

Druhého dne časem ranní doby
cestu k Raniberku konáno,
tak vrch kostí slávských nazváno,
zavražděných rukou saské zloby;

nestačilo totiž, když jen hroby
pro předky tu naše kopáno,
celé hory potom děláno
z nich a tyto jmíno za ozdoby.

Když už syt byl oheň, zem, hlad ptáků,
moře slávskou krví opilé,
hromaděno kosti do oblaků.

A, by zlost svou očím světa skryli,
za vůdce si Slávy zněmčilé
k vykořenění všech vyvolili.

Básník tu vyličuje docela věrně podle zpráv kronikářských ukrutnosti a příkoří zejména Jindřicha či Henrika, syna to Gotšalkova, jenž poněmčiv se stal se vůdcem Sasů. Kosti Ranů, od Sasů pobitých, nahromaděny ve vysokou mohylu, což vrahové vykládali („jmíno“) za ozdobu. Bohužel není příklad tento, kde Slovan byl nejurputnějším nepřítelem a vrahem Slovanů, ojedinělý. Kollár vybral dokladů podobných z různých kronik dlouhou řadu. (II, 79.)

XXVIII.

Kdyby každou žádost, předsevzetí,
aspoň jměné v lepších hodinách,
chtělo v těchto zemských nížinách
nebe splnit k vůli svojich dětí,

ne jak Herodias hlavy stětí,
ani panství v cizích krajinách,
jen bych žádal v Němců dějinách
vymazati jedno čtyrstoletí:

totiž čas ten smutný člověkovi,
v němž se dálo Vendů ničení,
od Karla až ku Jindřichu Lvovi;

ten tam začal, tento dílo skonal,
tak že národ náš v tom mučení
roků téměř půltisíce stonal.

Básník vyslovuje humanní žádost, kterou by si přál, aby mu nebe vyplnilo. Nehledá pomsty, nechce za smrt a zmar bratří svých záhubu vrahovu, nýbrž chtěl by — na prospěch nepřítele — míti vyhlazenu příšernou skvrnu v dějinách lidstva. Žádal by si, aby byla z dějin Němců vymazána čtyři století (800—1200), v nichž usilováno o vyhlazení Vendů. „23 císařů německých," od Karla Velikého až do Jindřicha Lva, soustavně „pracovalo na podmanění, vykořenění a odnárodnění Slávů. Karel narazil, Jindřich dorazil." (II, 82.)

XXIX.

Převelikou škodu způsobilo
ovšem toto Slavů změmčení;
ono Němcům mravné hnětení,
nám pak hmotnou ztrátu učinilo;

avšak přece rouhání by bylo
proti světa toho řízení,
kdyby proto naše kvílení
všetečně se s Bohem právotilo.

Děj ten smutný s jeho časy zlými
má nám sloužiti jen k silnému
podnětu, ne k pomstě nad jinými;

on ať jedním z prostředků těch sluje,
jimiž odrodilé k novému
národy Bůh žití probuzuje.

Básník upřádá si z osudů Slovanstva svou filosofii dějin: Změmčení Slovanů přivedlo nám hmotnou ztrátu, ale i potomci oněch vrahů, Němci, litují činů svých předků (Jsou to hlavně humanní spisovatelé z konce předešlého a počátku tohoto století, jako Herder, Luden, Lützow a j.) Básník však povznáší se tu na vyšší stanovisko náboženské: bylo by hříšné reptati proti řízení Božímu (právotiti se = dobývati práva, souditi se; pravotár slov. = advokát). Ze smutné historie máme čerpati podnět pro své povinnosti národní, ne ku pomstě. Poznáním křivd a násilností mají odrodilí národové probouzeti se k novému lepšímu životu. (II, 84.)

XXX.

U všech nových národů i dávných
chválu měli vážní předkové,
i my, vlastenci a bratrové,
slavme slavně slávu Slávův slavných.

Jméno i prach svojich mužů hlavných
ctí Vlach, Němec, Francouz, Anglové,
i my, vlastenci a bratrové,
slavme slavně slávu Slávův slavných.

Sloupy Řek a Říman obelisky
dědům stavěl, plné mistrovství,
Číňan klade na hrob jejich blysky;

šetři otců i ty, čáko mladá
matky Slávy, v jejímž království
slunce boží nikdy nezapadá.

Pěvec povzbuzuje sourodáky své, aby vážili si slavné památky svých předků slovanských (v. 4. a 8 hra slovná se slovy souznačnými; jméno „Slovan" („Sláv") Kollár vykládal od „slávy"). Ukazuje na příkladech, jak uctívají památku svých předních mužů jiní národové, nejen vzdělaní, než i méně vzdělaní („blysky" = lesklé památníky, protože jsou z porcelánu). Zvláště k úctě této vybízí mládež slovanskou, naději to vlasti; má čerpati posilu z ohromnosti vlastí slovanských, v nichž ani slunce nikdy nezapadá. (II, 88.)

XXXI.

Nyní ani slova nezpomenu,
Milek čte mi to už na čele,
že bych žádal, nechav přítele,
k Amsterdamu jíti, blízko Rénu.

Proto, tuše cíl a jeho cenu,
sehnal hned ty divné chumele
a tak řídil vozík uměle,
že jsme přímo vletli do Nardenu.

Kde já množství kvítí holandského,
zvláště tulipánů harlemských
nakoupiv, jdu k hrobu Komenského.

A hrob nimi ozdobil jsem celý:
»Přijmi čest těch darů pozemských,«
řku, »ty muži boží, přeumělý!«

Básník, proputovav kraje Slovanů pobaltských, zejména Přímoří, a požalostniv tu, dává se Milkem v mlze unésti do Lemgova, města v knížectví Lippe-Detmoldském, aby tam vzdal přátelský hold nejmilejšímu druhu ze svých studií universitních v Jeně Jindř. Clemenovi. Shledává, že město i kraj tamější druhdy byl též slovanský (zn. II, 86). Odtud pudí jej zbožná touha, aby uctil památku Komenského u hrobu jeho v Nardenu, městečku asi tři míle vzdáleném od Amstrdamu. Zdobí jeho hrob kvítím, a to známými holandskými tulipány, jimiž nejvíce proslavilo se přímořské město holandské Harlem. (II, 87.)

XXXII.

Paroloď tu zase Milek skoval,
bysme šli té věci na stopu,
pustil v krvavou tu potopu
ji a z moře Rénem vzhůru ploval.

Nedlouho, aj, plamen vyblkoval
od země až nebes do stropu,
který šíře celou Evropu
jiskrami a bleskem naplňoval.

My jsme pouť k té uspíšili stránce,
uzřevše pak obraz hranice,
víme, že jsme přišli do Konštance.

Oheň ten prý století tu svítí,
a Rén, moře, řeky, studnice
nemohou jej nijakž zahasiti.

Když meškají básník s Milkem v Nardenu, spatří, kterak krvavý popel barví celé Německé moře. Básník v úžase ptá se, co má úkaz ten znamenati. Od jistého rybáře dostane se mu vysvětlení, od čtyř set let, co byl Husův popel vržen do Rýnu, že voda jeho krvavě se zbarvuje a při Kostnici houstne v krev a popel (zn. II, 90). Parolodí jeli proti ruměnným proudům. Za nedlouho uzřeli, jak vyšlehoval (= „vyblkoval“, dial. sloven.) plamen od země a oslňoval celou Evropu bleskem a jiskrami. Oba ubírají se za plamenem, až uzří hranici, z níž vychází plamen, a po té soudí, že jsou v Kostnici. Oheň ten již tu po století svítí, a nic není s to, aby jej uhasilo. Obrazem tím Kollár hluboce vystihl význam Husův a hnutí duševní, jím přivedené, jež po něm stále je živé. (II, 91.)

XXXIII.

Jak tě vítat, slzou čili zpěvem,
 jako matku či jak macechu,
 země, plná cti i posměchů,
 slavná přízní bohů jako hněvem?

Hrady tvé se sov a plazů chlévem,
 kraje pastvou staly Nečechů,
 lev ti silný slouží za věchu,
 smrt a mdloba vězí pod oděvem.

Tecte, mutné slzy, do Vltavy
 jako déšť a blesky z oblaků,
 nesouc heslo toto dítkám Slávy:

»Nechte svár, co hrob již vlasti vyryl,
 slyšte národ, ne křik Feaků,
 váš je Hus i Nepomuk i Cyrill.«

Básník vstupuje po svém pobytu v cizině na území své vlasti, oslovuje ji apostrofou hluboce cítěnou. Před ním rozvíjí se bohatá její minulost, minulost to slávy i hanby, slasti i utrpení. Ukazuje se mu bolestný kontrast mezi někdejší slávou, blahobytem i silou a nynější spustlostí, způsobenou cizími vetřelci, potupou a chabostí („věcha“ = slaměná utěrka). Jak by nad takovou proměnou neměly básníkovi kanouti slzy? Ale nemají to býti slzy malomocného žalu, nýbrž blahodějné slzy hněvu, z nichž vzchází spása. Slzy ty mají napomenouti bratry jeho, aby zanechali sváru, tak zhoubného pro vlast, aby dali se v boj za svatá práva národa, nedbajíce okřikování bázlivých, pohodlných a nečinných sourodáků („Faiakové“ = u Homéra báječný národ, proslulý svým blahobytem a nečinností). Vždyť nejlépe může o neohroženosti v boji za své

XXXIV.

Třebas teplé slzy z očí leji
po těch hájech tu a rovinách,
přece plesám v duše hlubinách
víc a více každém při kročeji.

Všudy dobře, doma nejlépěji,
parom po všech všudy cizinách!
Ach, mně ve slavjanských krajinách
sama zem už voní příjemněji:

Pro mne nejsou cesty světoběžné,
příchod, kde nás nikdo nečeká,
odchod, při němž nelká srdce něžné,

lidé, s nimiž řeč nás nespojuje,
budoucnost ni dávnost daleká,
taková pouť vyhnanství mi sluje.

přesvědčení poučiti nás naše historie, kde mnozí neváhali za ně položiti svůj život. (II, 99.)

Básník putuje po své vlasti, dává se ovládati vzrušenými svými city, jednak bolnými nad přítomným zuboženým stavem své vlasti, jednak slastnými, jež způsobuje nám návrat do vlasti. („Parom“ slovenské slovo při zakletí, tolik co „hrom“, odvozuje se od slova Perun, slovanského boha.) Jemu cestování po cizích zemích zdá se vyhnanstvím, jednak že příliš miluje svou vlast (v. 7—8), jednak že cítí potřebu důvěrnějšího styku společenského (v. 10—11), jednak že jest upoután k svému národu i dějinami i společnými snahami za lepší budoucnost (v. 12—14). (II, 100.)

XXXV

Jako plavec radostivě tleská
k břehům vůni odtad nesoucím,
kde se Indus rouchem kvetoucím
stkvostně šatí co choť kmentem hezká:

tak mým sladce rozkoš mnohobleská
srdcem proletěla třesoucím,
když jsem hlas tvůj uchem žádoucím
slyšel opět, milá řeči česká!

Třikrát šťastných, již tě mají, vnuků,
dědictví všech jiných dávnější,
plné síly, krás i libozvuků!

Ó, že jedno přece smutně hrozí:
to, že v této zemi krásnější
jazyk mají nežli srdce mnozí.

Básník přirovnává svou nedočkavou, nevýslovnou rozkoš, když po delším pobytu v Němcích uslyšel zase tak drahou mu řeč českou, s radostným dojmem, jaký má plavec, když konečně po dlouhé plavbě blíží se k bohatým břehům východním, cíli to své touhy (v. 3—4 zněl původně „kde se Východ rouchem kvetoucím bájek šatí —“). Blahoslaví pak národ, který má tak starou, výraznou i libozvučnou mluvu. Ale tuto radost kalí mu zkušenosti, že mnozí z krajanů jeho nemilují dost své krásné řeči, ba někdy jí i pohrdají a ji zapírají, pachtíce se po jazyku cizím. (II, 102.)

XXXVI.

Jako koráb Noe po potopě
na Araratě si spočinul,
tak i náš, když na Řip doplynul,
konav cestu dlouho po Evropě.

Zatím kouzly jakovési stropě,
Milek pravou rukou pokynul,
tu se otec Čech k nám přivinul,
slzami ten vrch svůj celý kropě;

potom zalkal, že se třásla země,
a tak smutný, téměř hněvivý,
s chlumu toho zmizel zase němě;

předčily však mnohem tato pustá
mlčelivost a hněv horlivý
výmluvností Ciceronská ústa.

Básník, prošed památnými místy v zemích vyhynulých Slovanů, přichází s Milkem na svém člunu až na Řip. Milek svými kouzly vyvolal ducha praotce Čecha, jenž tam při příchodu do Čech podle pověsti stanul. Tento je smuten nad přítomným stavem svých potomkův, ale zároveň se hněvá, že nedovedou se ze své bídy vyprostiti. (II, 106.)

XXXVII.

Skryl se Řip a Libušina dvora
zlaté sídlo téměř spatřeno,
ano náhle slunce zatměno,
srdce strach a nohy jala vzdora.

»Kde jsem? kam jdu? a co za potvora
tam své kostmi věnčí temeno?
čí krev, hroby?« — a v tom zakleno
hromem z Krkonošů: »Bílá Hora!«

Zpátkem, noho, s hory nade každou
černost tmavých nocí černější,
Médea to česká s dítek vraždou!

Milek slzy s oka mého setře,
k Vltavě pak cestou přímější
neseme se v libě dchnoucím větře.

Umělou invencí básník chce vystihnouti význam bitvy bělohorské, nejosudnější to události v dějinách českých („nade každou černost tmavých nocí černější"). Sestoupiv s Řipu, putuje s Milkem ku Praze. Z pohledu ztratila se jim již tato hora, a na obzoru v nejasných obrysech vystupuje Vyšehrad („Libušin dvůr"). Bílá Hora objevuje se mu v podobě nestvůry („potvor" = masc.), jejíž týmě ověnčeno kostmi. V tom, že básník dává si na otázku svou odpovídati hromovým hlasem s Krkonošů, že nechce se ani k místu tomuto z daleka přiblížiti (což vypravuje se též o Palackém), viděti, jak bolestní nad touto událostí a jaký význam jí přikládá. Vidí v ní výjev, jako když matka vraždí vlastní děti (Médea). (II, 109.)

XXXVIII.

Tožť jest ona veleslavná Praha,
ty zdi, hrady, věže obrovské,
ono město Čechů královské,
krásné jako Slávy Dcera drahá.

Tam ten jest hrob Otakara, Braha,
Vojtěcha a Vlasty rekovské,
tu most, dílo Karla mistrovské,
na němž pěla Múza z Budče nahá.

Už tvé berly zlatolesklé zhasly,
a meč tupne při své štěrbině,
před nímž Tatry, Balt i Řím se třásly.

Přece věčným Slávy budeš chrámem,
pěknobřehá Němců sokyně,
zvítězivši v přemožení samém.

Básník na své cestě přichází ku Praze, na niž tolik se těšil. Především poutá ho vnější její podoba, jež objevuje se při povšechném pohledu zdáli. Při pohledu na jednotlivé památky v mysli jeho vybavují se události historické, které nejvíce poutávaly při četbě jeho mysl. Chrám sv. Víta upomíná jej na Přemysla Otakara II., na sv. Vojtěcha, kterých těla tam dle Hájka přivezena ze vzdálených hrobů: Přemysl ze Znojma (r. 1296), Vojtěch z Hvězdna (r. 1039). Týnský chrám chová v sobě zase ostatky věhlasného dánského hvězdáře Tycho de Brahe (1547—1601), jenž Rudolfem povolán byl do Prahy. Zrak jeho padá na Karlův most, jenž mu připomíná pověst, jak na něm korunovaný básník Šimon Lomnický z Budče (1552—1622) prý žebrával po bitvě bělohorské Naproti dřívější moci („berly zlatolesklé“), slávě a statečnosti, kterou pro-

XXXIX.

Znám sic mnohou ušlechtilou hlavu,
jakých v cizině snad nemnoho,
chlouby pronárodu onoho,
jenž má slávu jména, řeči, mravů;

než kdo jest jim přednost dáti v stavu?
Aniž haňme chválou někoho,
ačť bych já znal přece jednoho,
jenž jest — ale srdce všechněch Slávů.

Ty, všech vděkyň spolu pěstoun, chovan,
buď ti dána, tichý genie,
čest ta, které nám jsi nabyl: Slovan!

Byť i vyschlo lože Vltavino,
tvoje, dokud stane Slávie,
jméno, Jungmann, vděčně bude jmíno.

sluli Čechové po veškerém světě (v Italii za Vladislava krále; v Baltu za Přemysla Otakara II. i za válek husitských; na Slovensku zejména za Jiskry z Brandýsa) objevuje se mu nynější chabost. Ale přes tuto malomoc současnou Praha vždy zůstane v dějinách Slovanstva chloubou a ozdobou a odporovati bude odvěkému nepříteli Němci; vždyť i při pádu jejím přece jest morální vítězství na straně její, protože přemožena byla bezprávím a násilím. (II, 111.)

Kollár vzdává hold své úcty Jungmannovi. V národě českém („pronárod" nemá u Kollára příhanného smyslu) nad mnohé ušlechtilé muže jeden vyniká zvláště — ač nechce chválou jednoho haněti jiné, nepochváliv jich, — jenž je nejvroucnějším Slovanem; je zá-

XL.

K tohoto se hradu vystavení
celé země sběhla podstata:
ruky lid dal, šperky knížata,
jméno Sláva, Sion přirození.

Mistrů věčných dílo již se mění,
barvy schnou i sloupy ze zlata,
jejich zlomky vrhou dítata
v řeku, jež se hněvně vůkol pění.

Časů tvář zde lítě zuří chmurná,
chlum, kde nebe někdy v palácích
bydlelo, jest nyní Čechů urna.

Který anděl čeká rozkázání,
aby troubil jednou v oblacích
takovému prachu z mrtvýchvstání!

roveň ctitelem všeho umění a vědy („pěstoun vděkyň“ = gracií), také oboje se zdarem pěstuje („chovan“ gracií, t j. miláček). Zde poprvé nazván Jungmann „tichým geniem“, což se tak záhy ujalo. (Ve v. 14. Kollár později učinil opravu Mladoň, kterýžto překlad se však neujal; podržel jsem proto Jungmann, ježto ve vydání r. 1824 je J.) (II, 117.)**

Básník, pobývaje v Praze, zastavuje se u Vyšehradu. Při vystavění působili všichni hlavní činitelé české země: lid pracoval, knížata vedla náklad; slovanský jazyk dal mu jméno, pahorek („Sion“ = pahorek v Jerusalemě, na němž byl hrad Davidův) přirozenou polohu. Vzpomíná bolestného kontrastu, jaký podává

XLI.

Hřích je ovšem velký vražda vzteklá,
krádež, zrada, žhářstvo, otravy,
hodny, aby mečem popravy
krev a duše z těla jejich tekla;

lež, pýcha, závist, svod a změklá
chlipnost, číhající na mravy,
a jak slují ony ohavy,
přišlé na zem z horoucího pekla:

však znám draka s tváří černochudou,
proti němuž tyto úlomky
hříchů ještě sněhu bělší budou;

ten sám loupí, repce, učí zlému,
bije sebe, předky, potomky,
a zní: nevděk ku národu svému.

k době minulé přítomný jeho stav. Paláce bývalé staly se urnou (popelnicí, hrobem) Čechů. Otázkou vyslovuje naději v lepší budoucnost. (II, 120.)

Básník vyčítá nejtěžší hříchy, jimiž poskvrňuje se lidstvo: ale nad ně daleko horší a těžší je provinění jedno: nevděk k svému národu. Nevděkem k národu odrodilci nejen v sobě snižují lidskou důstojnost, nýbrž tupí i své předky a potomky. Názor to, kterým básník tak často musel vystupovati proti neuvědomělým současníkům, rovněž jako jiní vlastenci. (II, 121.)

XLII.

Nuže! pokud srdce mladé bije,
hleďme štěstí vlasti laskavé!
Bdící probuzujte dřímavé,
teplí chladné, živí vše, co hnije:

věrní zrádné pošlapejte zmije,
štědří haňte oči šilhavé,
pilní zběř tu, která krvavé
mozole jí a pot bratrů pije:

krásněji se nikdo nehonosí
smělým čelem jako vlastenec,
jenž v svém srdci celý národ nosí,

a to právem, neboť i on složí,
ať se směje tomu třeštěnec,
za své ovce počet ruce boží.

Básník horlivě povzbuzuje k povinnostem vlasteneckým. Každý má hleděti svým způsobem působiti ve svém okolí na prospěch vlasti: probouzeti lidi spící, roznécovati chladné, horlivě bojovati proti zrádcům, povzbuzovati k štědrosti, tlumiti zištnou vypočítavost. V činech je úloha každého vlastence; jeť to úloha vznešená, ke které nás volá sám Bůh a ze které budeme mu jednou skládati účty. (II, 122.)

XLIII.

Pracuj každý s chutí usilovnou
na národu roli dědičné,
cesty mohou býti rozličné,
jenom vůli všickni mějme rovnou;

bláznovství jest chtíti nemistrovnou
rukou měřit běhy měsíčné,
jako k plesu nohy necvičné
pokoušeti pro pochvalu skrovnou:

Lépe činí ten, kdo těží s málem,
stoje věrně na své postati,
velkýť je, buď sluhou nebo králem.

Často tichá pastuchova chyžka
více pro vlast může dělati
nežli tábor, z něhož válčil Zižka.

Jako v předcházející znělce i zde Kollár ukazuje se učitelem národa: roznécuje ku práci v národu. Každý jednotlivec má dle sil svých přispěti k zvelebení svého rodu. Každému k tomu dána jistá schopnost a prostředek. A tak máme míti při různých prostředcích a nadání všichni stejnou snahu: prospěti svému národu. Každý má si vyhledati práci podle svých sil. Pošetilost jest pachtiti se po vynikající, lesklé roli v národě, kterou by se jen ctižádost ukájela (v. 5—8). Každý má těžiti svou hřivnou, jež odpovídá jeho schopnostem a povaze; tím právě člověk je veliký, když dovede vystihnouti úkol svého postavení. Často z nepatrné chudé chaloupky vyjde člověk, který tichou prací vlasti přinese větší prospěch nežli hlučné, oslňující vítězství válečné. (II, 123.)

XLIV

Nepřipisuj svaté jméno vlasti
 kraji tomu, v kterém bydlíme,
 pravou vlast jen v srdci nosíme,
 tuto nelze bíti ani krásti;

dnes neb zítra vraha zemi másti
 a lid v jarmě jeho vidíme,
 přece, když se duchem spojíme,
 vlast je celá v každé svazku části.

Vzácný ovšem citu nevinnému
 jest i háj ten, řeka, chalupa,
 kterou praděd nechal vnuku svému;

ale meze vlasti nerozborné,
 jichž se bojí tknouti potupa,
 jsou jen mravy, řeč a mysli svorné.

Básník hledí Slovanům, nedůvěřivým zejména pro rozptýlenost jednotlivých kmenů, vpraviti vyšší pojem o vlasti. Je si vědom, že bratří prostorně tak rozptýlení nemohou najíti jednotící prostředek v místě, na kterém bydlí, ač i to je nám drahé, protože je posvěceno památkou a prací našich otců. Vždyť i on sám žije v Pešti, na půdě pro Slovany nyní již cizí, nehostinné. Proto vlasti vykazuje jiné sídlo; máme se spojiti duchem, vlast máme založiti v stejných mravech, řeči a svorné mysli; pravou vlast máme nositi ve svém srdci; ta jen odolá každému nepříteli. (II, 124.)

XLV.

Když jsem já sám v sobě toto říkal
v soumrak při Jezerce studnici,
holoubek mne v sejčka kuklici
šustem křídel ze sna toho zmykal.

Strašně, jak by příval z tuče stříkal,
letěl k staroměstské radnici
a tu k rozloučení na špici
dvacet sedmkráte zakuvikal.

Šíře dále ku slyšení byla
ona smutných zvuků písnička,
až i zmatek živlů způsobila:

vichr dul a země v třesu vyla
tak, že ve Vídni tím hlavička
Štěpánské se věže nakřivila.

Básník mešká právě na Vyšehradě u studánky nazvané Jezerka, o níž zmiňují se kronikáři, že u ní za časů pohanských konaly se sněmy a bývala volívána a korunována knížata. Tam uvažuje o tom, co je pravá vlast (zn. II, 124). Zatím Milek, jenž za pobytu Kollárova v Praze proměnil se v holoubka, béře na sebe podobu sejčka jakožto ptáka věštícího smrt a neštěstí, přiletuje za básníkem na Vyšehrad. Byl tak bolestně dojat, že letem svým vzbouřil živly, jako když hrne se z černého mraku („z tuče" sloven.) příval. Usedl na věži staroměstské radnice a tam sedmadvacetkrát zalkal nad smrtí 27 českých pánů, před radnicí po osudné bitvě bělohorské 21. června 1621 popravených. Počínáním jeho, jímž naznačen bolestný výkřik českého národa, rozechvěna

XLVI.

Když tak po všech místech znamenitých
zříme s této hory homolné,
až tam na krajiny okolné,
až tam do vod Visly pramenitých,

na březích té řeky rozložitých
kozlátko se páslo svévolné,
neřády a skoky zápolné
v nezbednostech čině potočitých.

Na to orel s dvěma orlicemi
přiletěvše, slabé zvířátko
rozdrápali na tré s údy všemi.

»Co to,« zhýknu, »za divadlo nové?«
A můj druh dí: »Ono kozlátko
Polsko jest, a orli mocnářové.«

země tak, že otřásala i Vídní, protože odtamtud vyšel rozkaz k této popravě a žalostné persekuci v zemích českých. (II, 125.)

Básník, pomeškav v Praze a navštíviv některá místa v Čechách, dává se Milkem přenésti na Moravu na horu Radhošť. Odtud rozhlíží se po Moravě a zdržuje se u míst památných (zn. II, 130—135). Pak zalétá zrakem svým do krajů vzdálenějších. Především utkvívá na březích řeky Visly, aby zobrazil žalostnou událost, roztržení Polska, jež událo se na třikrát r. 1772, 1793 a 1795. Pád této říše znázorňuje vhodným obrazem: Polsko naznačeno podobou kozlátka („zápolný“ od zápoliti, „potočitý“ = obratný) pro pověstnou politickou lehkomyslnost, vzdor a zvůli, ale při tom též milovnost svobody a vlasti, čímž vyznačovali se Poláci. Uchvatitelé

XLVII.

Aj, jak pyšně tvůj se zlatověžný
Kreml, Moskvo svatá, blyskoce!
Jak stkví dávno se a vysoce
krásou města celý sever sněžný!

Než, hle, Sláva nejprv palác něžný
Roztopčinův ohněm ztroskoce,
potom v celém městě široce
sype jiskry, vatří plamen běžný.

Pověz medle, matko jasnočelá:
jaké příčiny tě musely
k takovému skutku pobízeti?

»Světlo slepcům rozžati jsem chtěla,
by už přece jednou viděli,
kdo jsem já a co jsou moje děti!«

jeho naznačeni dravci, již znázorňují Rusko, Prusko a Rakousko (zároveň znaky těchto říší). (II, 136.)

Kollár oslavuje známou událost z r. 1812, kdy Napoleon v zimě obléhal se svými zástupy Moskvu. Apostrofuje svatou Moskvu, jak ji Rusové nazývají, líče její slavnou minulost i krásnou výstavnost, zejména proslulé sídlo carské Kreml. Pak přechází k pověstnému požáru ruské metropole. Původcem jeho byl prý ruský general a gouverner Moskvy, hrabě F. V. Roztopčin, který zapáliv nejdřív svůj palác, dal šířiti požár po celém městě (vatřiti = zažíci veliký oheň; slovensky vatra = svatoján). V této události historické básník vítá projev síly slovanské, světem do té doby zneuznávané;

XLVIII.

Slávie! ó Slávie! ty jméno
sladkých zvuků hořkých památek,
stokrát rozervané na zmatek,
aby vždycky více bylo ctěno.

Od Uralů Tatrám na temeno,
v pouštěch, kde má rovník počátek,
až kde slunka mizí dostatek,
království jest tvoje rozloženo!

Mnoho's nesla, avšak křivdy činů
nepřátelských všecky přežila,
ba i špatný nevděk vlastních synů.

Tak, když jiní snadno v půdě měkké,
ty jsi trůny sobě tvrdila
na století rumích dlouhověké.

neboť zde Slovany zlomena poprvé moc nepřemožitelného Napoleona. (II, 137)

Pěvec vroucně pozdravuje společnou vlast Slovanů. Jméno Slávie mu přemilé („sladkých zvuků") pro bolestné upomínky („hořkých památek") na její osudy. Tolikráte Slávie byla uvedena násilím a lstí odpůrců jako nesvorností vlastních synů ve zmatek, tolikráte zbytečně ze strachu nepřáteli kaceřováno jméno toto! Ale utrpením a příkořími těmi jen úcta dětí k společné vlasti musí vzrůstati. Jak velkolepá je rozloha slovanských vlastí! Panství její sahá, jak i cizí spisovatelé ve svých spisech svědčí — a Kollár jich hojně ve „Výkladu" uvádí — od rovníka až k točně („kde slunka mizí dostatek"). Dotýká se její strastiplné minulosti,

XLIX.

Všecko máme, věřte, moji drazí
spoluvlastenci a přátelé,
to, co mezi velké, dospělé
v člověčenstvě národy nás sází:

zem i moře pod námi se plazí,
zlato, stříbro, ruky umělé,
řeč i zpěvy máme veselé,
svornost jen a osvěta nám schází!

Dejte nám tu s duchem všeslavosti,
a aj, národ máte viděti,
jaký nebyl ještě v minulosti.

V prostředku se mezi Řekem, Britem
naše jméno bude blyštěti
na sklepení světa hvězdokrytém.

jejího strádání jak od nepřátel způsobeného, tak zvláště od nevděčných vlastních synů. Za to však sláva a trvání její tím pevněji je založena; neboť jiní národové rozvíjeli se bez překážek, ale Slované právě utrpením připravovali a sílili se, aby pojistili si dlouholetou vládu, když jiní národové budou za sebou mít jen minulost („století rumy"). (II, 138.)

Básník nachází u Slovanů všechny podmínky hmotné i vlohy duševní, kterými národ může se státi velkým a dospělým. Jen dvou věcí prý se nám k tomu nedostává: svornosti a osvěty. Nedostatek osvěty čili „vědecké kultury" uznamenal u Slovanů před sto lety Herder; dnes ovšem nedostatek tento z větší části je již odstraněn. Až i těchto vlastností Slované dosáhnou, stanou se takovým ná-

L.

Slávové! vy ducha nesvorného,
živí v rozbrojích a hryzotě,
jděte všickni spolu jednotě
od uhlí se učit řeřavého;

ve hromadě svazku společného
dokud to jest, hoří v teplotě,
hasne každý uhel v samotě,
odervaný ode druha svého.

Učiňte tu radost milé matce,
Rusi, Srbi, Češi, Poláci,
žíte svorně jako jedno stádce!

Tak vám vojna lidožerná vládce,
tak vlast neroztrhnou chytráci,
a váš národ první bude v krátce.

rodem, že mu nebude příkladu v dějinách lidstva. Jejich přirozená povaha a nadání zajistí jim místo uprostřed mezi Řeky citovými, více k ideálu nakloněnými a mezi praktickými, střízlivě rozumnými Angličany. (II, 140.)

Co povšechně básník Slovanům vytkl v předešlé znělce, nedostatek totiž svornosti a osvěty, dovozuje blíže v následujících dvou. Potřebu svornosti osvětluje vhodným podobenstvím se žhavým uhlím. Vyzývá k tomu čtyři přední kmeny slovanské, jak si představoval v názorech o vzájemnosti slovanské. Tato svornost učiní Slovany pak tak mocnými, že nebude ani nejkrutší vojna s to oslabiti nás politicky, ani chytří nepřátelé neroztrhnou vlast, a Slované vzkvetou pak na první národ. (II, 141.)

LI.

Nač by srdce k vlasti proto chladlo,
nač se pohřížilo v truchlotu,
že jsme našli prázdnou pustotu,
kterou netklo žádné ještě rádlo?

Vítězství to nechci, jež by padlo
s nebe dolů na zem bez potu;
volím chudou směs a mrákotu,
aby svět byl, kde nic před tím vládlo.

Arciže jdou jiní cestou hladší,
těžce my a pozdě za nimi,
tím jsme ale a náš národ mladší;

my, co jiní vykonali, známe,
než to skryto přede jinými,
co my v knize lidstva býti máme.

Básník potírá netečnou malomocnost svých soukmenovců, kteří by chtěli ustati v práci a lásce k národu, protože je zanedbán, že nemá osvěty jako jiní národové šťastnější. Práci tuto povznáší na vyšší stanovisko ethické. Nechce vítězství bez boje; je bez ceny, není li zaslouženo úsilnou prací; větší radost plyne z toho, když stvoříme nový svět, nový život tam, kde dříve nebylo nic. Jiní národové nenacházejí překážek ve svém rozvoji osvětovém, za to také rychleji dovršují svůj život kulturní; ale my udržujeme se právě pozvolným vývojem v pružné síle; známe již výsledky cizích vymožeností; nám Slovanům patří budoucnost. A skutečný rozvoj slovanské kultury dává dnes již Kollárovi za pravdu. (II, 142.)

LII.

Stíny Lauritasů, Svatopluků!
  jak vás možno z hrobu vyvésti,
  byste uviděly neřesti
  národu a hanbu svojich vnuků,

netoužících ani střely luků
  ke svobodě vzíti do pěsti,
  ani okovů svých bolestí
  krotiti hrou vlastní řeči zvuků?

Plémě Penna ledva pomstu tutlá,
  skřipně zlatý řetěz trhaje,
  jímž jej víže ruka matky útlá;

nám krev milou cizí žízeň chlastá,
  a syn, slávy otců neznaje,
  ještě svojím otroctvím se chvastá!

Básník apostrofuje duchy nejstatečnějších knížat slovanských, kteří dovedli odolati návalu nejsveřepějších národů, jimž podlehla celá Evropa. Takový byl prý Lauritas, kníže Slovanů podunajských v 6. stol., jenž se zdarem vzdoroval Avarům, a Svatopluk, kníže Velkomoravský. A potomci jejich nejsou s to ani bojovati za svou svobodu; ba nedovedou ani tíseň poddanství politického zmírniti si pěstováním krásné mateřštiny (v. 7—8). Obyvatelé severní Ameriky („plémě Penna", Angličana Williama Penna, původce severoamerické kolonie v 17. stol. — od něho Pennsylvania nazvané) setřásají se sebe i tak volnou poddanost, jakou chtěla si je upoutati vlastní matka jejich Anglie (naráží se na současné pokusy Američanů odtrhnouti se od Anglie); avšak nás vyssává

LIII.

Jestli Slávy rumy ještě vstanou
rukou vaší, příští potomci,
věřte zkušenému vědomci,
jehož ústa tu k vám radu vanou:

»Zřiďte obec, jedním jménem zvanou,
pevnou, ať ji cizí holomci,
svornou, ať ji vlastní lakomci
nezbourají novou zase ranou.

Údy mnohé, hlavu jednu mějte,
vyrostlou však z těla vašeho,
černé s bílým nikdy nemíchejte!

To nás cestou posud vedlo křivou,
vy se chraňte bludu našeho
a vlast stvořte čistou, trvanlivou!«

cizí lakotnost a panstvíchtivost, a dávných slavných otců potomek ještě své otroctví staví na odiv. (II, 143.)

Na troskách někdejších Slovanů básník uvažuje o podmínkách jejich života politického. Vzchopí-li se ještě bývalé síly slovanské k životu, dává jim svou radu: Mají zříditi jednotnou obec, která by mohla vzdorovati cizím útokům, a byla i prosta vnitřních svárů. Obec ta skládej se ze součástí sourodých, řízených však jedinou hlavou, vyvolenou z vlastního národa. Slovanům, jak svědčí dějiny, nejvíce bylo na závadu, že utíkali se z pravidla při volení svých panovníků do ciziny. Nechť příští pokolení vezmou si z dějin naučení a chrání se bludu svých předkův. Pak bude vlast jejich ryzí a trvanlivá. (II, 56.)

LIV.

Slávský národ rovným se mi zdává
  pokojnému býti potoku,
  který ve zdlouhavém pokroku,
  ale silně k cíli svému plává;

jestli hory v běhu nalézává,
  teče rovinami po boku,
  a tu ráje tvoří v homoku,
  městům tiché požehnání dává:

Naproti pak jiní národové
  jsou zas valným proudům podobní,
  třeskem pleskem cesty troucím nové;

než když zmiznou vlny jejich mutné,
  ach, tu po nich lidé chudobní,
  louky — bahna, a vsi — rumy smutné.

Básník hledí Slovany povzbuditi důvody rozumovými, že v dějinách lidstva jest jim přiřčena veliká úloha. Jdou sice pomalu, ale vytrvale a všemu lidstvu ku prospěchu v před jako pokojný potok, přinášející dědinám tiché požehnání („homok“ = drobný písek); naproti tomu jiné národy srovnává s dravými, ničivými proudy. Kollár z toho chce vyvoditi vlastnosti národů slovanských, kteří milují mír a tichou, vytrvalou práci a ne jako jiní národové náhlé výbuchy, revoluce a hlučné boje. (III, 5.)

LV.

Ó, by, dím, když duch můj tak se choulil,
  naši různí slávští kmenové
  byli zlato, stříbro, kovové,
  já bych ze všech jednu sochu ulil!

Rusko bych jsem v její hlavu skulil,
  dřík pak byli by v ní Lechové,
  ramena a ruky Čechové,
  Srbsko bych jsem ve dvě nohy půlil:

menší větve, Vindy, Lužic dvoje,
  Horvatů kmen, Slezů, Slováků
  roztopil bych v odění a zbroje.

Před tou modlou klekati by mohla
  celá Evropa, anť oblaků
  vyšší, krokem svým by zemi pohla.

Básník uvažoval, kolik prací zbývá ještě národu slovanskému vykonati a povzbuzuje k nim:

> **„Neštiťme se však těch Herkulových**
> **skutků, často sama velikost**
> **předsevzetí dodává sil nových.“** (III, 6.)

Nejvydatnější prostředek nachází v jejich sjednocení. V něm mohou se státi nepřemožitelnými. Ve znělce této básnicky zobrazil myšlenku, kterou později rozvedl v prosaickém spise „Über die Wechselseitigkeit (der Slaven)“. I zde již uznává čtyři kmeny hlavní, Rusy, Poláky, Čechy, Srbochorvaty, jimž přiznával právo spisovného jazyka; ostatní větve mají se k oněm přikloniti; jsou jako odění a zbroj na těle. (III, 7.)

LVI.

Kdo ctí národ, všeho si rád všímá,
co mu národ v pamět uvodí,
ves, kde muž se velký narodí,
hrob, jenž drahé kosti v sobě třímá.

Proto i mne od Beskydů přímá
cesta ku Dunaji sprovodí,
na jehož se pravém nachodí
břehu mnoho, co cit Sláva jímá.

Krásným Váhem tedy beze dlení
do Rábských jsme Ďarmot vrazili,
Dobrovského místa narození.

A tu vroucí já i lásky bůže
dík jsme osadě té činili,
že nám dala na svět toho muže.

Básník uvádí všeobecnou sentenci, jakými projevy osvědčuje se úcta k národu. Tato úcta vedla jej z hor slovenských k Dunaji do vsi Ďarmotů, rodiště to našeho Dobrovského. Kollár dává tu na jevo, jak nad jiné své vrstevníky pochopil veliký význam Dobrovského pro nás. Věnuje mu vzpomínku na dvou místech prvních tří zpěvů (což činí jen zřídka ještě). Jak si ho váží, dokazuje v jiné znělce, kde nazývá jej „otcem Slávů učených", jenž má „moře zásluh vznešených"; nejvíce vydobyl českému jazyku,

„an se tři sta roků ztracených
tímto mužem jemu navrátilo;"

při jeho hrobě mají si Slované přísahati lásku. (II, 132). — (III, 17.)

LVII.

Padni na zem, koleno! Hle, brána
  města toho stojí před námi,
  svatými v němž někdy nohami
  Vojtěch kráčel, kázav Krista Pána;

tu křest vylil Sláv ten na Štěpána
  krále biskupskými rukami,
  tu jím pohanská tma s modlami
  maďarského lidu rozehnána.

Ostřihome! aspoň ty uč nyní
  vděčnosti lid tento svedený
  k synům dárců toho dobrodiní,

vzácnějšího, než jsou dyně Matry,
  než jest Taty mramor červený,
  než jest víno, zlato celé Tatry!

Kollár připomíná svým nepokrevným krajanům událost světového významu — pokřestění Maďarů, o které má zásluhu Čech, sv. Vojtěch. Pokřtiv totiž r. 984 prvního krále Uherského Štěpána, přivedl tím novou osvětu a požehnání národu maďarskému, dar to nad hmotné statky vzácnější. (Matra, skupina hor v Hevešské stolici, proslulá ohromnými a výbornými dýněmi; Tata, město i hrad v Komárenské stolici, známá lomy červeného mramoru.) Básník upomíná Maďary na tuto zásluhu sv. Vojtěcha, aby je pohnul ku vděčnosti k nynějším Slovanům za toto dobrodiní. Vždyť sám sv. Štěpán vyhlašoval sv. Vojtěcha za jediného učitele a dárce života i blaha národa maďarského. (III, 19.)

LVIII.

Říkáte mi, že to zákon káže,
by Sláv v Uhřích řeč svou pochoval!
Dobře, než kdože jej ukoval?
Lidé! či to více než Bůh váže?

Zákon boží národům všem záže
mír a spravedlivost zvěstoval,
a to, aby každý miloval
vlastní jazyk nade všecko dráže.

Můž-li lidská božskou, časná věčnou,
konečná, leč s pýchou neslušnou,
proměniti vůli nekonečnou?

A co tvor víc milovat má zkumný,
či vlast malou, mrtvou, bezdušnou,
čili národ velký, živý, umný?

S vroucností zaníceného kazatele Kollár potírá pomaďařování. Maďaři zakrývají své nešlechetné jednání důvodem státního raisonu, že prý zákonem to přikázáno. Ale co platí zákon lidský před zákonem božským? Dříve („záže" od záhy) než zákon lidský přikazoval zákon božský národům mír a spravedlnost, káže též především lásku k vlastnímu jazyku. Jak by mohlo ustanovení lidské býti platnější nad ustanovení boží? Konečně i důvod rozumový odporuje tomu: tvor uvažující („zkumný") přece musí více milovati veliký národ slovanský nežli hmotnou vlast (t. j. Uhry), malou a bezdušnou. (III, 23)

LIX.

Bože! Bože! který dobře mínil
veždy s národy jsi všechněmi,
ach, už nikdo není na zemi,
kdo by Slávům spravedlivost činil!

Kde jsem chodil, nářek bratrů stínil
všudy veselost mé duše mi,
ó Ty, soudce nade soudcemi,
prosím: cože tak můj národ zvinil?

Křivda se mu, velká křivda děje,
žalobám pak se a zármutu
našemu svět rouhá aneb směje;

aspoň v tom nech moudrost Tvá mi svítí:
kdo zde hřeší? či kdo křivdu tu
dělá? či kdo tuto křivdu cítí?

Vroucí láska vlastenecká v básníkovi vyvolala bolestnou modlitbu k nebi. Na zemi nikdo Slovanům nečiní podle spravedlnosti. Kdekoli posud meškal mezi Slovany, slyšel jen nářek svých bratří. Proto volá k Bohu, co zavinil ten jeho národ, že při vší křivdě svět se našim žalobám a zármutku rouhavě vysmívá. Obratem řečnickým chce alespoň zvěděti, kdo je tedy vinen, zda ten, kdo křivdu páše či kdo ji trpí? (III, 24.)

LX.

Jak je vyřknu při spatření tebe,
Bělehrade, město slavenské,
jak je vyřknu tyto vlastenské
city, které matou samy sebe?

Co ti dalo nejdražšího nebe,
národ, řeč, zem, krásy panenské,
to vše Turků plémě vojenské,
jako Dunaj tuto Sávu, střebe;

tuto Sávu, nad níž s jedné strany
já zde stojím, ano na druhé
bič snad plete baša na křesťany.

Ale trp jen švihy toho biče,
přijde Víla a čašy nedlouhé,
přijde Šarac Marka Kraleviče!

Ve znělce této básník předvádí jiného nepřítele Slovanstvá — Turka. Pozdravuje Bělehrad živou apostrofou. Při spatření tohoto města zmocňují se ho city smíšené (v. 4 = láska a soustrast s trpícím národem a hněv nad ukrutnostmi Turků). Nejdražší památky Srbům rve („střebe“ = ssaje, srká) násilný Turek. Na levém břehu Dunaje žijí Slované („já“ jako zástupce Slovanů vůbec) Turkem neujařmení, kteří odsouzeni jsou, aby se dívali na krutosti a týrání Turků na vlastních bratřích jejich. Pěvec tu však věštecky předpovídá konec těchto útrap — a dnes proroctví to je již splněno. (Králevic Marko, bohatýr srbský, ničitel Turků; Šarac jeho kůň zázračný; Víla, dobrá bytost báječná, jež je Markovi při všem nápomocna.) (III, 27.)

LXI.

Bratře, neslyš hlasu závistníka,
k haně předků našich drzího:
i my máme z kmene vlastního
mužů, kterým sluší čest a díka.

Kdo má nade Petra panovníka
aneb Sáma vůdce vyššího?
My jsme dali Uhrům Zriniho,
Němcům Husa, Vlachům Koperníka.

A sto jiných krev jsou z krve naší,
ač pak my jsme sotvy zdědili
jejich jméno, soused částku blažší.

Tak svět činí často jako děti,
do studnice, z níž se napily,
házejíce kamení a smetí.

Básník povzbuzuje své soukmenovce naproti utrhačným odpůrcům, kteří nám nechtějí přiznati zásluh o vývoj vzdělanosti lidské, příklady z dějin čerpanými k vlastenectví. Slované mají své veliké muže, kteří často jiným národům bývali vůdčím světlem. V dějinách politických byli to na př. ruský car Petr Veliký, jejž i cizí vládcové jako Fridrich II., i učenci jako Herder, dávají všem panovníkům za vzor, a Sámo, jenž spojil západní Slovany pod svým žezlem a osvobodil je ode jha cizího. Podobně největší příklad hrdinnosti dal Uhrům Hrvat Mik. Zrini r. 1566 při obhajování Sigethu, čímž prvně podlomil nepřemožitelnou moc Turků. Hus klestil cestu Lutherovi k protestantismu. Ve vědě zejména stkví se Koperník, jehož nové učení o soustavě světové rozvinul a odůvodnil hlavně Vlach Galilei. A podobně i v cizích litera-

LXII.

Nechtěj zoufat, když se proti tobě,
bratře, šklebí závist trkavá,
kdo se, pravdu háje, obává,
ten jí škodí, nejsa věrným sobě.

Pravda nezná ustoupiti zlobě,
kdo jí laje, ten ji zastává,
ke cti jsou jí slova rouhavá,
blud a šalba hlupců ku ozdobě.

Pravda jest co cedry na Libanu,
ti, jenž na ni dují větrové,
jen víc šíří vonnou její manu.

Jazyk její meč jest, ňádra hory,
srdce mramor, ruky sloupové,
paty rokle k pošlapání vzdory.

turách a v umění vyskytují se často jména slovanská — o slovanství bohužel zhusta svědčí jen tato jejich jména. A tak i celí národové slovanští i jednotlivci Slované bývali často učiteli lidstvu A jak se k nim svět zachoval? Bohužel, velmi nevděčně. (III, 54.)

Horlivé povzbuzení vlastenců, aby přes škodolibou závist nepřátel neustávali v boji za pravdu. Řadou hlubokých zkušeností, jež sestavuje v účinná opposita, básník vyvozuje svůj povznešený názor ethický o pravdě, a z toho důsledek, jaké máme proto povinnosti. Pěkně srovnává pravdu s cedrem na Libanu. Větry, které proti němu se opírají, šíří tím víc jeho líbeznou vůni. Na konec básník symbolicky líčí moc pravdy: slova hlásající pravdu působí jako meč; proti útokům nepřátel stojí pevně jako hora; činy na

LXIII.

Pouhý nehřích, bratře, ještě k ctnosti
chrámu nenáleží skvoucímu,
on jen peklu ujde žhoucímu,
ale v nebi nemá účastnosti.

Tu ctnost má i kámen: z lenivosti
též zle nečinívá bližnímu,
má-li ale proto k božímu
blížiti se trůnu práva dosti?

Člověk loupí, jestli nerozdává,
nemluví-li pravdu, zlořečí,
zločincem se nečiněním stává

On jen tolik platí, kolik dělá;
když se tedy hnilost člověčí
ctnosti bojí, proč je k hříchům smělá?

ní založené jsou trvalé jako mramorová socha; v nich má oporu jako v kamenných sloupech; odpor („vzdora“, fem.), který jí klade lež, zdeptá, jako když předmět zasype se v hluboké rokli. (III, 55.)

Znělkou touto blíže doplňuje se názor vyslovený v předešlé básni. I zde básník horlí proti vlažnosti a nerozhodnosti. Člověk má se projevovati činy a jednáním. Opomine-li konati tuto svou povinnost ať v hájení pravdy, ať v konání dobrodiní, napomáhá vlastně opaku. V činech jeho ukazuje se jeho pravá cena. Básníkovi tane na mysli zase především lhostejnost v konání povinností národních. (III, 56.)

XLIV.

Do zlých časů — Bůh to s nebe vidí! —
naše živobytí upadlo,
až se strašné jejich zrcadlo
ruka očím odekrýti stydí;

zmatek točí krajin běh i lidí,
duch má závrať, srdce uvadlo,
ba, — ó nové světa divadlo! —
sám již sebe rozum nenávidí.

Se svobodou válčí nesvoboda,
pravda sluje nyní neštěstí,
a ctnost ředne jako stará moda;

nejhorší pak ta jest chyba věku,
že, ač cítí osten bolesti,
nemoc tají a smích činí z léku.

Básník stýská si na svou současnou dobu, jež prý tak je bídná, že ostýchá se věrně ji vylíčiti: Ve světě samý zmatek, duch potácí se v nejistotě, všude nedostatek citu a ušlechtilého jednání, ba koná se i to, co příčí se zcela rozumu. Snahy po svobodě násilně hledí se utlumiti úplným ujařmením, není smyslu pro pravdu a ctnost. Ale za nejhorší chybu svého věku pěvec pokládá to, že lidé znají všecky tyto nedostatky a zvrácenosti, ale zakrývají je a nechtí dopustiti nápravu. (III, 57.)

LXV.

Sám jsem někdy myslel, že již svému
losu vzdorovati nebudu,
ani odpor klásti osudu,
jenž můj národ tlačí, ohromnému.

Svět se přece nehne k vůli tvému
asnad mámivému přeludu,
a kdo může říci bez studu:
»Toto učiň!« Bohu všemoudrému?

Než jak hada chraň se této hnilé
nízkých mudrlantů podušky
každý, kdo má srdce ušlechtilé;

Bůh, když běhu světa cíle značil,
neproměnil duše na služky,
ale právo dcer jim dáti ráčil.

Básník podává námitky netečných soukmenovců, mudrlantů, jen své blaho hmotné vyhledávajících, kteří, aby omluvili svou línou nečinnost v konání povinností národních, vymýšlejí si různé důvody: Nadarmo prý vzdorovat osudu, jímž stižen národ náš; svět půjde prý dále přes blouznivé snahy vlastenců; co se stalo, je prý určení Boží. Básník sám míval slabé okamžiky, kdy by byl skoro chtěl podobné důvody jednáním svým potvrditi, jsa nad to stíhán svými vlastními osudy, zejména nešťastnou láskou (v. 1—2). Ale dovedl se v čas vzchopiti, aby z vlastních zkušeností k ušlechtilé činnosti tím horlivěji povzbuzoval jiné. Proti oněm nízkým zásadám má povznášející důvod, čerpaný též z náboženství: Bůh ve své úradě, kterou určil budoucí běh světa, stvořil člověka se svobodnou vůlí; člověk tedy sám utváří též své dějiny; a dějiny

LXVI.

Bratře, tobě nechci zamlčeti
v důvěrné to srdce prostotě,
že já mnoho jsem už v životě
pro svůj národ musel vytrpěti;

nechci však to nosit na paměti,
ani láti zlostné holotě,
aniž lituji v té trampotě
nejkrásnější věk můj ztrávivšeti;

životy dva dej mi, srdce volí
oba za Slávii složiti;
ale jedna věc mne velmi bolí:

že jsme hlas jen v poušti volající,
že to lid náš nezná cítiti,
zotročilý jsa a nedbající.

má tvořiti tak, aby se v nich zračil člověk svobodný s vyššími snahami a konáním. (III, 58)

Aby povzbudil krajany svým příkladem, básník vyčítá svá utrpení. Chce však na toto svízelné příkoří zapomenouti; ani toho nelituje, že v těchto útrapách musel ztráviti svůj nejkrásnější věk („ztrávivšeti“ Kollár chtěl utvořiti inf. minulého času od přech. min. ztráviv-, -ši, -še). Za Slávii byl by hotov i dva životy přinésti v oběť. Více však trápí ho neuvědomělost širších vrstev národních. Bolí ho, že lid, jsa stoletým utrpením zotročilý, nedbá úsilí a nabádání svých buditelů. (III, 59.)

LXVII.

Nejedenkrát věru tak se zdálo
mysli mé a srdci bolnému,
jakby ku otroctví věčnému
všechny Slávy nebe odhodlalo;

tak je duší samostatných málo,
tak se chladně mají ke svému,
tak se přilepují k cizému,
jakby vlastních sil jim chybovalo.

Nejvíc pak to rozhorčuje žele,
že lid náš v tom manství ubohém
křižuje sám i své spasitele;

v zoufání jen to zve k víře nové,
kdo dá počet z toho před Bohem,
my či naši zotročitelové?

Stesk v předešlé znělce vyslovený básník doplňuje novou žalobou na svůj lid. Povaha jeho je taková, že se vnucuje zoufalý názor, jakoby nebe národ slovanský bylo určilo k věčnému otroctví. Zejména truchlí nad jejich pachtěním se po cizině a nad znevažováním svého. Nikde není samostatnosti. Nejvíce však bolí ho nevděčnost národa k horlivým buditelům, kteří jej chtějí vytrhnouti z této poroby cizinské. Ale vinu tohoto ponižujícího stavu nachází u dávných našich porobitelů. (III, 60.)

LXVIII.

Kolikráte myslím o tom našem
národu a jeho velkosti,
ale na zlomky a drobnosti
rozervané zhoubným satanášem:

pod knížetem, carem, králem, bašem
žijícím co kaluž v temnosti,
veždy duchem plným žalosti
volám takto za Isaiášem:

»Rozmnožil jsi národ tento, Pane,
ale nezveličil's veselí!«
A v tom slza z oka mého kane;

nebo všeho světa zlořečenství
na velký se národ schumelí,
nepomkne-li dále člověčenství.

Ve znělce této básník povzbuzuje k jednotě, hlavně politické. Vidí národ veliký, rozdrobený ve mnohé zlomky, národ, který slouží tolika různým vrchnostem a většinou je neuznáván a odstrkován. Tu vždy připadají mu slova starozákonního proroka, pronesená o národu israelském v dobách utrpení. Končí pak hlubokou sentencí: Který národ nedovede ku předu pošinouti („pomknouti") lidství, t. j. veškeren vývoj vzdělanosti a mravnosti, na ten snesou se útrapy a kletby zpátečnictví. (III, 61.)

LXIX

Stokráte jsem mluvil, teď už křičím
k vám, ó rozkydaní Slávové!
buďme celek a ne drobtové,
buďme aneb všecko aneb ničím.

Národem vás zovou holubičím,
než, aj, holuby jsou takové,
že milují hejno spolkové,
i vám tedy vlastnost tuto žičím.

Slávové, vy národ zlomkovitý!
síly sjednocené dělají,
než proud mělkne a schne roztočitý.

Slávové, vy národ mnohohlavý!
moudří horší smrti neznají,
než jest život hnilý, prázdný, tmavý.

S rozhorlením a bolným hněvem básník opět a opět povzbuzuje Slovany k svornosti. Jsou roztroušeni a proto bez síly; on však nabádá je k pospolitosti, k celku. Z názvu „národ holubičí" dává jim holuby za vzor; ti drží se jen v jednotě; žádá („žičím") této vlastnosti i Slovanům. Příklady objasňuje, co dokazuje jednota v přírodě. Život nečinný, bez vyšších cílů a snah, horší je smrti. (III, 62.)

LXX.

Veselosti písně prozpěvujte,
sneste k věncům darů májových,
nač by hnila radost v okovích,
stojí ještě Tokaj, péče zujte!

Číše nebi k chvále naplňujte,
hovte údům v stínech stromových,
kde břeh mluví aneb ve křovích
zpěv se ozve, srdcem čilým stůjte!

Dík jest radost čistá bohulibý.
Nechte, bratří, oněch námitek,
že mé radě vlastní příklad chybí;

mne cit blaží, jestli skutek mizí,
na podíl se mění užitek,
radost v radost nad radostí cizí.

Básník po způsobu antickém popěvkem vybízí k veselosti: v přírodě je čas májový, nač máme radosti a veselosti dáti výhost. Nevinná radost i v nebi dochází záliby. Pěvec pak přechází na svůj osud. Nenamítej nikdo, že on sám nejedná podle svého povzbuzení; třeba jeho osudy nedovolovaly mu, aby i on oddával se veselí, jej blaží pouhý cit, on raduje se z radosti cizí. I zde básník povznáší se na vyšší stanovisko ethické. (III, 64.)

LXXI.

Tři dny smutné dávno tiše světím
s pláčem, s postem roku každého:
předně patnáctý den svatého
Víta v červnu, značný Srbska vzetím;

druhý, v kterém k Bílé Hoře letím
v slzách, jest den října osmého,
desátý pak téhož samého
měsíce mi svátkem smutku třetím;

totiž ten den, v němžto, poraněný
padna s koně na zem, zatoužil
»Konec Polsku!« Kosciuszko ctěný.

K počtu těchto tří dnů černošatých
nyní se mi čtvrtý přidružil:
odchod Její odsud na všech svatých.

Z minulosti slovanské básníka nejvíce dojímají tři události, kterých smutnou památku hledí přiměřeně zasvětiti, pád to tří velikých samostatných říší slovanských: konec království Srbskeho (27. června 1389, sv. Víta je však 15. června; Kollár udává datum nesprávným pošinutím podle kalendáře pravoslavného), osudná bitva pro Čechy na Bílé Hoře (8. listopadu 1620; Kollár omylem udává 8. října), a třetí roztržení Polsky (10. října 1794). K nim pak druží se pro jeho osobní osudy ještě jeden den smutku („černošatý“), domnělá smrt jeho Míny na den všech svatých. Ze znělky této vyplývá Kollárův názor politický: přeje politické samostatnosti každého kmene, ale říše jejich mají býti slovanské jazykem i duchem; želí pádu Polsky, ač i stát slovanský, Rusko, roztržením jeho se obohatilo. (III, 92.)

LXXII.

Lítost můžeš nade mnou sic míti
jako nad nešťastným jonákem,
příteli! než proto chudákem
nechtěj ještě zváti mne a mníti;

zajisté já v neštěstí lvem býti
volím nežli v štěstí slimákem,
třebas Bůh mne stvořil Slovákem,
schopným živě svět i radost číti.

Ale ty, jenž tobě asnad chutné,
mně už všecky zemských kvasnice
rozkoší jsou vyčichlé a mutné;

ani není země ta vlast štěstí,
srdce jestiť jeho božnice,
po zemi co cizinec jen cestí.

Básník na základě svých strádání utváří si názor o životě. Je sice nešťasten; tím nešťastnější, že v sobě cítí kus povahy rodové, že je totiž jako Slováci vůbec nakloněn živě vnímati veselí a radosti světské. Než dovede se mužně vzchopiti; je mu milejší, aby v neštěstí osvědčil se statečným, nežli aby se ve štěstí oddával požitkům a nečinnosti („slimák“ = hlemýžď); rozkoše zemské jsou mu jako vyčichlé a kalné kvasnice. Zároveň resignaci svou povznáší na vyšší stupeň ethický, jako Komenský ve své básni „Labyrint světa a ráj srdce“; hmotná země není vlastí štěstí, nýbrž naše srdce jí je; člověk na zemi je jen hostem. (III, 106.)

LXXIII.

K jakémuže ústí na sirotčím
člunku tom můj život přijechá?
Nikde pokoj, nikde útěcha,
břeh se trhá se mnou, kam jen kročím;

národ můj jest zarputilý otčím
a vlast nepříznivá macecha,
proto jako syn, jenž zanechá
rodičů dům, po světě se točím.

Za obě ty ztráty hledati šel
aspoň v lásce jsem si náhradu,
ale z deště pode žlab jsem přišel;

a v těch bídách duše starostlivost
žádný jiný lék a poradu
nenalézá, jenom trpělivost.

Kollár, okamžitě podléhaje nesnesitelné tísni svých poměrů, uvažuje (pěkným obrazem s plavbou na řece) o svém dosavadním životě. Opuštěn jsa neustále v životě („na sirotčím člunku"), nedovede se dohlédnouti jeho konce („ústí"). Kam posud vstoupil, všude nejistota a beznadějnost. Opuštěn byl ve své rodině, jeho slova, hlásaná národu o jeho povinnostech, odrážejí se jako hrách o stěnu; vlast jeho (Uhry) macešsky, ba nepřátelsky se k němu chová, připravujíc mu tolik bojů a strádání. A ne lépe dařilo se mu v lásce jeho. Ale ve všech těchto útrapách a bídách neklesá, nýbrž chce hledati klid trpělivostí, odevzdaností do vůle boží. (II, 144.)

LXXIV.

Včera, když den na obloze mladnul,
a mne Dunaj těšil šedivý,
slyšte — povím příběh pravdivý —
list mi na břeh s nebe dolů padnul.

Ještě vůní rajských krajů sladnul,
pečeť byla obraz ohnivý,
písmo zlaté, papír snĕživý,
obsahem pak tímto v sobě vládnul:

»Pozdravení moje všechněm Slávům!
Zde vám odesílám tajemnost
ku národní velkosti a právům:

zahyň pýcha, sobství, nedověra,
spoj vás všecky láska, vzájemnost;
s tím se dobře mějte! Slávy Dcera.«

Básník, aby zvýšil sílu svých slov, volí umělou illusi; dává si z ráje poslati nebeský list od Slávy Dcery, který napomíná všechny Slovany, aby zanechali vlastností, jež je dosud uváděly v záhubu: pýchy, sobectví a nedůvěry k sobě; za to mají se spojiti láskou vespolnou, vzájemností. Jen tak nabudou svých práv a velikosti. (III, 108.)

LXXV.

Aj, zde pode širým nebem tvojím,
Slávo! s podivem a s velebou,
jednou nade Tatrou stolebou,
druhou nohou nad Uralem stojím;

hvězdy plynou přede zrakem mojím,
zem jak hrudu vidím pod sebou,
skrytý přede nízkou pochlebou,
nedostupný nenávisti zbrojím.

Ani Milek nezbedný už svými
posvátné mé srdce mámiti
jablečkami nesmí těšínskými;

nebo dnes mne, zanechavši meze
ráje, sama přišla změniti
pomazáním vyšším v Slávy kněze.

Pěvec nadšeně vyličuje velebnost Slovanstva spojeného společným duchem a stejnými snahami, vzájemností. Básnickou fantasií povznáší se nad ohromné prostranství zemí slovanských. Nádhera a velebnost Slávie unáší ho v nadzemské kraje, v nichž mizí zemská malichernost. Cítí v sobě vyšší úkol, který je mu určen mezi Slovany; jeť prost traplivé lásky pohlavní; vždyť sama Slávy Dcera pomazala jej k vyšší úloze — na kněze Slávy. (III, 109.)

LXXVI.

Co z nás Slávů bude o sto roků?
  cože bude z celé Evropy?
  Slávský život, na vzor potopy,
  rozšíří svých všudy meze kroků.

A ta, kterou měli za otroků
  jen řeč křivé Němců pochopy,
  ozývati se má pod stropy
  paláců i v ústech samých soků.

Vědy slávským potekou též žlabem,
  kroj, zvyk i zpěv lidu našeho
  bude modným nad Seinou i Labem;

ó kýž i já raděj v tu jsem dobu
  narodil se panství slávského,
  aneb potom vstanu ještě z hrobu!

Nezlomná víra básníkova v lepší, ba nádhernou budoucnost Slovanstva dává mu ve chvílích posvěcení sílu nadšeného proroka. Takový obraz utvořil si též v letech třicátých o Slovanstvu, jaké bude za sto let. Vidí v duchu, jak slovanský způsob života ovládne celou Evropu, jak slovanská řeč běžná bude na dvorech i u nepřátel (v. 5—6 Němci rádi psávali Slovany „Sclaven“ — t. j. otroci; „pochopy“ = pojmy); vědy hojně budou pěstovány, zvyky i obyčeje vyhledávány i v cizině (Paříži), která dnes udává modu. Jak slastno bylo by pro básníka, aby byl účasten tohoto slavného panství slovanského! (III, 110.)

LXXVII.

V tichu skrytém, kde jí nikdo nezná,
vůle ušlechtilá působí,
zřídlu čistému se podobí,
jež svět blaží, do jeskyně vlezna:

jeho vlahou tu se přelíbezná
duha, onde louka ozdobí,
ono plní hroznům nádobí,
v moři zmizí, díků nenalezna.

Nebudou snad i mé pominulé
darmo k hrobu kráčet šlepěje:
skutek bude, co teď jenom vůle,

byť pak v příštím jaře, času dítek,
i jen jedna přešla krůpěje
mého žití v jiné duše kvítek.

Kollár vykládá vlastní názor o svém čistém ušlechtilém snažení. Vhodně srovnává ušlechtilou vůli vůbec s čistým zřídlem, jež vyvěrá z jeskyně a hned blaží svět. Blahodárně působí takový pramen v přírodě, ale na konec mizí beze stop v moři. Pak básník přechází na sebe. Snad jeho život nebude též marný. On měl jen vůli, ale neměl zároveň moci vůli svou provésti ve skutek (t. j. básník dává jen novou myšlenku, popud; provedení její ponecháno širokým vrstvám národa a rozhodující moci). Ale v příští době nového pokolení musí básníkovy snahy a chtění se uskutečniti, byť i jen nepatrná část, krůpěj z nich našla v některém následníku jeho svého hlasatele. Tak veliké a spravedlivé jsou jeho snahy! (III, 114.)

LXXVIII.

Blaze, kdo si jeden čistý, smělý
účel místo mnohých představí,
v němž by jako v centru měňaví
pableskové všech dnů žití tleli:

A v něm myslí, cítí, žije celý,
v slasti — v slzách, v přízni — v bezpráví,
až se šťastně k němu doplaví,
byť i přes bouř, plameň, hrom a střely:

Pevné vůli, tužbě ušlechtilé,
nerozdílné srdce žádosti
rádo dává nebe dojít cíle.

Ač pak i mně slova tato lhala,
z vítězství-li není radosti,
mužně padnout není menší chvála.

Básník pronáší tu zásadu života mravního, kterou povznáší na vyšší ethické naučení. Naše snahy nemají se rozptylovati, nýbrž soustřediti na určitém jednom cíli, pro který máme pracovati všemi silami a vytrvale za různých poměrů našeho života. Taková snaha, utkvělá na pevném záměru, dojde vyplnění, i kdyby sebe větší překážky stavěly se jí v cestu; tu vyplňuje nebe. Při našem pěvci sice pravda tato se neosvědčila (má na mysli hlavně svou nešťastnou lásku — ale konečně přece vyplněna i tato tužba); než těší se povznášejícím vědomím, že chce mužně vzdorovat losům. Když i v boji nedosáhneme vítězství, padneme-li mužně, náleží nám stejná chvála. (III, 117)

LXXIX.

Všecky za mnou neřesti se vlekou
jako chlapci za pstrým motýlem,
nejen Milek v rouchu nemilém,
vlast i národ trápí duši měkkou:

od cizinců nad to dlouhověkou
křivdu snáším v srdci zmužilém:
i játť jsem Hus, jen s tím rozdílem,
že mne Němci deset let už pekou.

Avšak nedbám, mučte, palte, pecte;
jenom popel můj ne do Rénu,
ale raděj do Dunaje vmecte,

aby s řekou až tam rozpovodnil
k Srbů se a Rusů plemenu
a zem slávskou k rozkvetnutí zplodil.

Básník uvažuje o svém strastiplném životě. Všecky svízele (= „neřesti") života stíhají jej: nešťastná láska; žalostné, neutěšené poměry ve vlasti (Uhrách) i trudný stav jeho národa. Zejména dotýká se utrpení, která mu snášeti od desíti let (od roku 1820) v Pešti za jeho snahy, aby své rodáky pozdvihl z neuvědomělosti národní a nevzdělanosti. Ale lopoty tyto a utrpení rád chce nésti; dal by se i pro své přesvědčení a ideály umučiti a upáliti, maje veliký příklad v Husovi, jen kdyby svou smrtí přivedl své bratrské národy k pevnému uvědomění a rozkvětu (v. 10—14). (III, 119.)

LXXX.

Nad branami nebe stříbrnými
průčelí se bílé zdvihuje,
kde se nápis tento spatřuje
literami psaný kyrilskými:

»Tuto Sláva se ctiteli svými,
dcerami a syny trůnuje,
tu ples, radost, rozkoš věkuje
s odměnami za ctnost nebeskými;

pojďtež sem vy, milé moje děti,
věrné vlasti, řeči, národu,
světozvučné chvalozpěvy pěti;

požívejte milovanou draze
Slávu a v ní slast i svobodu,
přeblaze vám třikrát, blaze! blaze!«

Slávy Dcera v podobě dopisů líčí básníkovi nebe i peklo slovanské (IV, 1). Vstupuje do nebe. Na hranicích slovanského nebe je řeka Léthé, z které když se kdo napije, ztrácí hned vše, co na něm zemského, tedy i péče, bolest a zármutek. Duchů slovanských k této řece snáší se neustále tolik, jako když na podzim padá listí se stromů; chtějí zapomenout na křivdy od Němců a Maďarů jim způsobené (IV, 3). Na to Slávy Dcera přichází k bráně rajské, která nápisem, složeným slovanskou abecedou, kyrilikou, vítá příchozí a povšechně již předem označuje, jaký život čeká tam věrné syny Slávy. Na to vyličují se slasti a radosti jejich jednotlivě. (IV, 4)

LXXXI.

V středku nebe stojí zpodepřená
matka Sláva zlaté o trůny,
bleskem čtverokmenné koruny,
hvězdotkaným rouchem ozdobená:

u noh jejích leží rozprostřená
síla krajin jako čalouny,
pravá berlou, levá peruny,
důstojenstvím tvář jí ozbrojená.

Vysoko pak postavou a čelem
tak se vznáší tato bohyně,
po nebi že obnáší zrak celém,

rozkoš sladkou šťastné cítíc matky
v té své dcer a synů rodině,
již zde vůkol rozhostila v řádky.

Básníkova fantasie zabíhá do bezmezí, když chce vystihnouti velikost a důstojnost Slávy, jež je středem nebe slovanského. Nebe to neleží v žádné ze známých nám soustav slunečních. Sláva sama je středem všehomíra; kolem ní jdou milliony soustav světových (IV, 2). Mocné trůny slavných slovanských říší přítomných i minulých jsou jí oporou; hlava její jest ozdobena korunou, jež leskne se silou čtyř hlavních kmenů slovanských (Rusů, Poláků, Čechoslovanů, Srbohrvatů). Pod ní rozprostírají se širé kraje slovanské. V pravé ruce má odznak moci, berlu; v levé blesky („peruny“ — Perun — slovanský bůh blesku). Vznešenost její básník chce vystihnouti velikostí, jež je ve shodě s ohromností jejích zemí a národů. (IV, 5.)

LXXXII.

Blízko trůnu svatá Slávě stojí
lípa zelená a vysoká,
i tak pěkná i tak široká
jak ta, co nás svazkem lásky pojí.

Čistý med z ní, jehož sladkost kojí
hlad i žízeň, hojně vymoká,
po nebi jej řeka roztoká
celém nese plynutostí svojí.

Vůkol ní pak všudy po stébelných
kvítečkách a listech včeličky
obletují v rojích nesčíselných;

jsou to prý zde tímto pod obrazem
Slávů těch a Slávek dušičky
budoucích, co přijít mají na zem.

Slávy Dcera byvši uvítána Slávou a vyzvána, aby celý ráj slovanský prošla a jej vylíčila svým přátelům na zemi (IV, 6), rozhlíží se v nejbližším okolí Slávy. Vidí tu strom Slávě zasvěcený, mohutný a svěží, který ji upomíná na lípu blíže Lobedy, kde s básníkem zažila tolik slastí milostných. Z lípy té proudem prýští se med, jenž roztéká se v podobě řek právě naopak, nežli je na zemi, ukojuje hlad a žízeň: čím dále plyne řeka, tím dělí se na více ramen („řeka roztoká"). Vůkol této lípy je kvetoucí niva, a na té poletují nesčíslné roje včeliček, dušiček to Slovanů a Slovanek, kteří mají se teprve naroditi. (IV, 7.)

LXXXIII.

Nyní role široká a sejná
  stře se, meze řekou obrubíc,
  po ní létá oblak holubic,
  jichž se bělost leskne čarodějná.

Sednou a zas křídla zdvihnou chvějná,
  ratolístky nesou u hubic,
  pak svým blaženstvím se pochlubíc
  ve vrkání oddají se smějná.

Nikdo neznal, kdo to, pak dí matka:
  »Toť jsou duše českých vyhnanců,
  ženy, muži, starci, nemluvňátka;

smích těch třicet i šest tisíc rodin
  týká jestřábích se schovanců,
  co je tiskli ze hnízd v mále hodin.«

Kollár věnuje tu pěknou vzpomínku českým exulantům. Slávy Dcera procházejíc slovanským rájem, uzří ohromné hejno bělostných holubic Matka Sláva dává jí vysvětlení, že jsou to duše českých vyhnanců, jichž vystěhovalo se po válce třicetileté z Čech na 36.000 rodin, protože se nechtěli odříci své víry. Jejich sídla zaujali nelítostní jejich vrahové, většinou to různé smečky proletariatu, sehnaného z celého světa. Vyhnanci ti, hlavně Čeští Bratří, roznášeli světem zásady míru a nevinného, přísného života (v. 4—7). (IV, 98.)

LXXXIV.

Cherub jeden na křídla mne schytna,
nesl i tam v říši Merota,
kam je ona zrádců holota
za nebesa dána za blankytná.

Klíčem strašným brány toho Sitna
otevřel nám vrátný Milota;
tu pláč hrozný, dým a mrákota,
draků zběř a hadů nenasytná.

Ohnivé to moře spolu slito,
valíc celé hory plamenů
na nešťastné zatracence tyto;

každý z nich má žalář přehluboký,
zděný z ještěrů a z kamenů,
na němž stojí vina a muk roky.

Slávy Dcera snesla se na křídlech cherubových do pekla („Merot“ podle Kollára bůh pekla u starých Slovanů, zvláště Čechů, lat. Pluto), místa to položeného za nebesy. U bran pekelných („Sitno“ sloven. = peklo) ustanoven strážcem Milota (z Dědic, známý zradou na Přemyslu Otakaru II.). Pak blíže vyličují se podoba a tresty zatracenců všeobecně. (V, 1.)

LXXXV.

Nad vratami pekla železnými
průčelí se černé zdvihuje,
kde se nápis tento spatřuje
literami rytý glagolskými:

»Tuto Hanba s nášlapníky svými,
otroky a sluhy trůnuje,
tu pláč, hrůza, bolest věkuje
s pokutami za hřích pekelnými;

sem se kliďte v oheň tento živý,
zrádci vlasti, řeči, národu,
Bůh buď vašim dušem milostivý:

obývejte místa tato bledá,
cifte žalosti i nehodu,
přeběda vám třikrát, běda! běda!«

Slávy Dcera vylíčivši v předešlých znělkách útrapy odsouzenců v předpeklí, přichází s průvodcem svým Milotou k bráně pekelné. Při líčení tomto Kollárovi tanul na mysli vzor Dantův. Před vraty spatřuje se na průčelí nápis, psaný druhou slovanskou abecedou, glagolštinou, jako při nebi — kyrilštinou. Nápis ten ohlašuje zločiny zatracenců i tresty jejich. Znělka tato je zcela obdobna zn. LXXX. Pak básník líčí utrpení a strádání jednotlivců v 86 znělkách. (V, 25.)

LXXXVI.

Tak, hle, známost krátkou, ale jistou
o těch světech jsem ti podala,
nediv se, že více poslala
z nebe jsem ti nežli z pekla listů.

Ach, a mám-li vyznat pravdu čistou,
nejvíc i z těch, jež jsem opsala,
v peklo jen zlost Němců veštvala,
těchto věčných Slávy antikristů.

Nebo to se musí dáti Slávě,
že lid její k Bohu náchylný,
tichý, dobrý při moudré je správě.

A když vtip můj rovné s rovným slípá,
tak se mi zdá býti rozdílný
Němec a Sláv — jako dub a lípa.

Slávy Dcera ukončuje své poslání. Vylíčen ve zp. IV. (133 znělek) a V. (113 zn.) posmrtný život Slovanů, odměněných slastmi rajskými nebo ztrestaných pekelnými tresty. Básník ústy Slávy Dcery vyslovuje svůj názor dějinný, že Slovany uvrhuje ve špatnosti a bídu jen zloba Němců, věčných to zlých nepřátel Slávy; neboť Slované sami jsou lid dobrý, tichý a zbožný. Srovnává-li podobnosti („slípá“ = dohromady lepí, nalézá, že rozdíl mezi oběma kmeny vyznačen je stromy těmto národům posvátnými. Němec tvrdý a krutý jako dub, Slovan měkký a mírný jako lípa. (V, 112.)

LXXXVII.

Ó vy bratří, ó vy sestry sladké,
co jste živi ještě na zemi,
prosím volných uší přejte mi,
ať vám přidám naučení krátké.

Varujte se oné cesty hladké,
kterou ďábel protkal sítěmi,
aby na ní zrádce s dušemi
lapat mohl do své pasti vrátké.

Pojďte sem, hle, příklad sobě bráti
i k těm dobrým i k těm šibalům,
učte se svůj národ milovati.

Hučte, Tatry, hlas ten k Horám Černým,
hučte, Krkonoše, k Uralům:
»Peklo zrádcům, nebe Slávům věrným!«

Slávy Dcera zakončuje své listy z nebe i pekla tímto kazatelským napomenutím. Vylíčila proto tolik podrobností z obou říší, aby měli Slované příklady jak dobrých, tak i zlých synů Slávinýcb, aby vzrůstala tím jejich láska k národu. Po všem světě slovanském (Hory Černé pl. m. sing.) má věčně ozývati se hlas: „Peklo zrádcům, nebe Slávům věrným!“ (V, 113.)

II.

MENŠÍ BÁSNĚ.

Vlastenec.

Mlčteže již raději, pro Boha! křiklouni daremní,
jenž z učených »vlast! vlast!« skuhřete kradmo chyžek.
Nic tu chabé lkání, nic řeč neprospěje prázdná,
národu jen zmužilé srdce pomůže a čin.
Zda s břehu kvílících lenivého množstvo diváků
loď, již bouře žene k rokli, uchrániti můž?
Příroda arci slzy, však táž dala ňádra hrdinská,
k ozdobě tam ty ženám, než tato ke cti mužům.
Za vlast, za svobodu kročejem volným sobě kráčí
sám nesa král se bohům v chrám smrti Kodrus oběť.
Manlius odmrštil, ne skřek hus Brenna divého
se zdi nohu, chtící lézti na Říma hlavu.
Skutkem udatný Tell sebe sám, syna svého i vlast svou
zvěčnil, jímž svobody trýzniče potra dobyl.

Pryč tedy křik, meč sem do pravé, do levé mi korouhev
dejte novou, ať též umru za národ a vlast.
Za mnou nezcizená řícejte se srdce slovanská,
ať, čeho Evropa všímati nechce, čije.
Však my ušlým za moře k bídným rudy loupiti Indům
nechceme, nic Peru, nic Mexika kletby do nás.
Nechť se pro východu rvou koření a šperky kramáři,
hodno-li medle, by dvou krev za to tekla světů?
Slušno-li mříti tisícům, by své jméno v Egyptě
na vznešené chvasták psal pyramidy jeden?
My dražších pokladův, my vlastní národu práva,
my chceme vlast a obec: tať-li se žebrati má?
Žebrati? Ha, pronikej studený pot mé těla kosti!
Lid-li je vám čili vy, knížata, dána lidu?
Ó, smutný člověčenstva osud! Kéž předse to uzná
svět, že člověk chatrná leckoho koupě není.
Hlas komu náš do němého milý darmo zněje srdce,
hlas mateřin! jakž ten svých bude dítek otec?
Však budiž i zmařilému tomu kleto národu věčně,
jenž živě své cítí rány a léčiti dlí!
Hleďte, jak od hnízda křídlem jeřába dravého
věrný družce holub, sám hyna radše, tepe.
Neb divoký řetězem, slyšteż, jak lomcuje otrok,
tam v Ohia zlostné váleje zřídlo katy.
A v řeřavém skvostné moři jak sídlo plyne caru.
Xanthe, kdes větší ve světě měl sokyni?

Zarděte tím skutkem sesterské Moskvy se, bratři,
tak, hle, drahý svobody sloup si ta z ohně dělá!
Ba jděte jen k blízkým otcův svých slávy památkám
nezdařilých špatné vyznati hanby synův.
Učte se tam, za milou jak žíti a mříti sluší vlast:
Nechcete-li — kliďte z lůna jejího se pryč!
Vlast dary vám, aby jí svobody jste vy dar dali, dává,
vy však pod jarmem lkáti volíte cizím?
Zdaž kovu rovně jiným nenosí, by se rámě slovanské
též cvičilo vlastní kouti si berlu i meč?
Zdaž nesupe klenutou, nám též kyna k válce, bojovný
hřivou vzdor Arabům, na vraha pomstu hřebec?
Jestliže pak co chybí, velikou nahraďte to myslí,
smrt samu, hle, předčil z Žižkovy kůže buben.
Nestřete mi šklebiví k těše tu mravohromci: poslušnost!
Ej co ta? jen mrzký plášť zženilosti vaší.
Věčně-li děcko budem? veliký bez národu národ?
Vlastenec an co cikán, an co žid obce nemá?
Měj Němec, Anglia měj, Frank, Vlach měj své meze vlasti,
kým Slovanům právem k své žni trháte roli?
Důvodu vlády hledáš? Kde je větší ve světě národ?
Předky? Labe s Dunajem snad pili dříve vašich.
Předse co ke štvanici vzchovaný lev jen na cizinské
mláď nám se spanilá nechtě bojiště vleče.

Ó, kýž se v storukého celý Briaréa obrátím,
kýž mi deset z každé pěsti vynikne mečův!
Sám za tě bych v prudkém bojuje směle ohni mladosti,
otčino, roztřískal pouta, jež upně nosíš,
nestana, až bych jsem lilium zde měsíce i orly
vetknul, Slávo, na tvé týmě, Vyšehradu zeď!

V básni této jeví se nejživěji ohlas idejí vlasteneckých a politických, jichž Kollár nabýval v Jeně, kde již tehdy těšili se svobodě tiskové. Některé myšlenky jednotlivé skoro doslovně jsou přejaty z tohoto ovzduší. Báseň tato patří také mezi první plody básníkovy. Kolovala již v opisech mezi českými vlastenci na počátku literární činnosti Kollárovy. Některé změny učiněny podle tohoto prvotného sepsání.

Básník tu pronáší své tužby a stesky vlastenecké. Volá po činorodé a neohrožené lásce k vlasti. Nic neprospějí vlastenecké frase; jsou to jen prázdná hesla, která daremní křiklouni bojácně vyslovují v nejužších kruzích. Národu však třeba statečnosti a činu. Básník odůvodňuje to pěkným podobenstvím s lidmi zevlujícími na břehu, zatím co loď tone. Slzeti sluší jen ženám, mužům však příroda dala sílu k statečným činům. Z historie váží příklady neohrožené lásky k vlasti a obětovnosti. Tak se dobrovolně dal usmrtiti podle pověsti athénský král Kodros, aby odvrátil porobu vlasti, statečností srazil M. Manlius Capitolinus s Kapitola („Říma hlava“) Gally, když prozrazeni byli kýháním hus, a vypudil je z Říma i s vůdcem jejich Brennem; tak i Vilém Tell proslavil se tím, že sebe i syna v oběť přinášeje, usmrtil tyranského utiskovatele Švýcarů, Gesslera. Ne slova a lkání, vlast může spasiti jen čin a boj, v němž dovedeme za ni umírati. K tomu pěvec volá všecka srdce věrně po slovansku cítící, jež mají donutit Evropu, aby si všímala Slovanů. Však boj, za který my chceme bojovati, je vznešený a spravedlivý. Boj ten není vyvolán ani zištnou lakotou, jak činí někteří národové v Americe nebo na Východě, ani marnou chloubou a slávychtivostí jako učinil Napoleon, když z nezřízené ctižádosti tisíce lidí obětoval při egyptských pyramidách. Nám jde o vznešenější poklady: my chceme vybojovati národu

práva, svobodné vlasti a samostatného zřízení, a tyto velebné statky nesmí se vyžebrávati, nýbrž musí se jich dobýti. Nejvyšší hněv jímá básníka, když pomyslí na mínění některých, že práv třeba se doprošovati. Od koho má se jich dožebrávati? Vždyť lid není pro knížata; naopak člověk je k volnosti stvořen a není prodajné zboží Kdo nedbá napomenutí takového, v němž ozývá se hlas matky vlasti, jak takový zbabělý člověk směl by se odvážit vychovávat své děti? Ale zlořečený i ten národ rozmařilý, který, ač poznal svou bídu a porobu, nemá dost odvahy a smělosti, aby si hleděl pomoci. Povinnost naši k vlasti osvětluje podobenstvím s tichým holubem, příklady na otrocích spoutaných i příklady z dějin: Za svobodu své vlasti ruský car obětoval i své slavné sídlo Kreml a celou Moskvu (v. zn. XLVII.; Xanthos, město v Lykii, které při obraně vrhalo se raději v oheň a končilo samovraždou, nežli by se bylo vzdalo, a v plameni tom svítil sloup svobody). Než i od svých předků můžeme čerpati hojně příkladů, jak má se za vlast žít a umírat. Kdo k tomu není hotov, pro toho v ní také není místa; vlast podává nám dary a chce od nás zase svobodu. Slované však místo toho raději lkají pod cizím jhem. Vždyť vlasti slovanské jako jiné země přinášejí hojně kovů, aby z nich synové jejich ukuli si vlastní žezlo (= „berlu") k vladaření a mečů k obhájení svých vlastí a práv. Zdali i nám nemá být příkladem bojovný arabský oř, jenž dychtivě pádí v boj, dodávaje svým odvahy a vzdoru, nepříteli pak nesa pomstu? Nejsme-li sami dost vydatni počtem a silou, třeba to nahraditi statečností a odvahou (jako podle pověsti nepřátelé prchali již zaslechše pouhý hlas bubnu, jenž prý potažen byl koží Žižkovou). Nezastírejte se (= „nestřete") ke své útěše, neupřímní mravokárci, poslušností. V ní hledáte jen mrzký pláštík své zbabělosti. Či máme se stále dáti voditi jinými národy, žíti neustále tak nízký, nesamostatný život národní, ač jsme veliký národ; nemáme mít stále svého samostatného zřízení státního, jako nemají vlasti cikáni a židé? Ať jiní národové trvají nerušeně v držení svých vlastí, ale jakým právem vytěžují pro sebe slovanské země a národy? Či snad má někdo pochybnosti stran moci? Kde je tak velký národ na světě, jako slovanský? Kde tak starý a slavný? Naši předkové dříve bydleli v zemích polabských i podunajských nežli Němci a Maďaři. A přece naše mládež odchovává se, jen aby za cizí zájmy proti své vůli krvácela na bojišti jako lev vypěstovaný pro štvanici. Básník pak končí vřelým přáním, po činech prahnoucím. Přál by si být sto-

rukým báječným obrem Briaréem, a v každé pěsti aby mu vypučelo deset mečův. Tak ozbrojen chtěl by roztřískati pouta, jež k těžké potupě a bolu tíží jeho vlast, neustávaje, až by odznaky poražených vojsk nepřátelských („lilium měsíce“ = bílý srp měsíce, odznak to turecký; „orly“ = znaky, pod kterými ubíraly se římské legie do boje; zde za odznaky vojenské vůbec) jako vítězné trofeje zarazil na nejstarším slavném sídle knížat slovanských, na našem Vyšehradě.

Příchod Slávie.

1 Odstiň s uplakaných truchlošerou očí
věrným, matko, synům, Slávie, záslonu,
ať již perly kanoucí
krotkou s tváře rukou setrou.

2 Dosti's k hanbě věkům hořce opuštěná
již nad své osudem vlasti krutým lkala,
mnohých darmo kropivši
slzami století hroby.

3 I vkroč volně nyní, vládkyně pravdivá,
do svého, kde nový chrámu ti dán oblouk,
a plaš ve hněvu vážném
metlou modly cizí smělou.

4 Tužbou prahna, mladý národu tvého květ
viz, jak dychtivě se k tvým obětem žene:
Ó chop vděčně za hebkou
jej k oltáře prahům ruku.

5 Skvoucí, jejž skřipě sám ctí vrah, aby spěchal
otců snažně jarým šlechtit umem poklad,
klekna přísahu věčnou
mateřské řeči své slože.

6 Neb darmo vzteklený třískaje na svatou
lípu, mdlá si posud křídla ranil vichr,
an pní, jizvy nepřízně
zdvihnouc — by zcelely — k nebi.

7 Vzhůru! kdož jsi Slovan, (lejte se, ó vřelé,
že jsem, proudně z očí, slzy vy rozkoše!)
a jda klesť zervanou viň
smírným v kytku ku zápalům.

8 Neb přijdeť brzo, věř, ha! jde boží, jde již
anděl chránce, mečem dávící; třeste se
víc vzteklého*) novými
zhyzdit poškvrnami štěpu.

9 Těžkým orla letem, jenž se nad oblaky
vznáší, by z pramene slunce paprsky pil,
dlí on; tím ale prudší
bouři zvěstuje národům.

---

*) Snad m. vzkvetlého.

Aj, již z temna v uších trouby heslo slyším:
Za řeč, národ a čest a svobodu, bratří,
již i z mých duši téci
žil za Slávii mou vidím.

V básni této jakož i v některých jiných Kollár chtěl učiniti vděk Jungmannovi a nejbližším svým přátelům Benediktimu, Palackému a Šafaříkovi, zastancům to časomíry, a psal veršem časoměrným; tato báseň psána jest touto slohou (asklepiadejskou třetí):

— — — ⏑ ⏑ — — ⏑ ⏑ — ⏑ —
— — — ⏑ ⏑ — — ⏑ ⏑ — ⏑ —
— — — ⏑ ⏑ — ⏑
— — — ⏑ ⏑ — ⏑ ⏓

Zanechte již, Slované, pláče („odstiň truchlošerou záslonu s očí“ = odhrň roušku, kterou se kryjí uplakané oči) a klidně setřete slzy s tváře. — Slávie dosti se nalkala nad krutým osudem své vlasti, jejíž křivdou potupena lidskost, vždyť po tolik století byli jen hubeni její synové (zejména Slované polabští). Však nyní pro Slávii nastává nová doba, doba volného a slavného panství; třeba tu však z vlastního chrámu zapuditi vetřelou tam cizotu. Vždyť mladé zdárné pokolení prahne, aby se mohlo za matku vlast obětovati; nuže, Slávie, veď je k oltáři svému, aby přísahali; oltář to skvoucí, jejž musí ctíti i nepřítel, ač s závistivým hněvem. Tam nechť mládež spěchá duševní dědictví otců zdokonalovat svým bystrým rozumem a tam se zbožnou úctou přísahat věrnost svému jazyku mateřskému. Nadarmo doráželý běsivé útoky nepřátelské na Slávii (lípa jako znak, protože strom Slávii posvátný); nepřátelé sami utrpěli úhony, a Slávie pevně se vypíná („pní“), žalujíc jen nebi na příkoří a bezpráví, aby rány její zahojilo. Nuž tedy vzhůru, kdo jsi Slovan — a jaká slast a hrdost slouti jím — utrpěné křivdy („klesť zervanou“) Slávie buďtež vám podnětem k nadšené snaze, křivdy ty napraviti vlasteneckými činy. Již blíží se anděl, ochranitel trpícím a mstitel křivdícím. Anděl ten vznáší se nad oblaky jako orel, když chtivě

sloní se v paprscích slunečních; ale jeho těžký let tím prudší bouři zvěstuje, bouři, která násilníkům hrozí zhoubou, po níž však utiskovaným tím svěžeji zazelená se niva. A neobmezená láska k vlasti básníkovi dává již slyšeti hlas anděla křisitele, jenž vyzývá v boj za svobodu a slávu národa slovanského; básník cítí již slast, kdy bude moci za svou Slávii umříti. (Sloha 8—10, neotištěná v posavadních vydáních Kollárových básní, vzata je z opisů; ve vydáních je též jiný pořádek sloh; 7. sloha položena před naši 6.)

Slovanka

ke bratrům a sestrám.

Nechte cizích, mluvte vlastní řečí,
sláva Slávům slouti Slovany!
Ujměte se o ni snažnou péčí,
nechte cizích, mluvte vlastní řečí!
Ona libým zvukem mnohé předčí,
v ní jsou duše otců schovány:
Nechte cizích, mluvte vlastní řečí,
sláva Slávům slouti Slovany.

Nechte cizích, hajte vlastních zvyků:
pěknáť byla předků prostota:
Nedbejte nic novotících křiků,
nechte cizích, hajte vlastních zvyků!
Bez nich nemá národ statný zniku,
co jen zmiznou z jeho života:
Nechte cizích, hajte vlastních zvyků,
pěknáť byla předků prostota.

Nechte cizích, hleďte vlastních zboží!
I nám dal Bůh um a ramena,
ať je tedy každý vynaloží:
Nechte cizích, hleďte vlastních zboží.
Když se čerpá zřídlo, vodu množí,
strom jen mízou svou se zelená:
Nechte cizích, hleďte vlastních zboží,
i nám dal Bůh um a ramena.

Básník povzbuzuje bratry širší rodiny slovanské, aby blíže sebe poznali a tím aby nabyli pak větší úcty k svému jazyku, který je krásný a zasluhuje vážnosti jakožto duševní dílo dávných otců; pak ke starým obyčejům, v nichž jeví se pěkná prostota předků: mravy a zvyky tvoří povahu národní. Dále horlí proti vyhledávání cizího zboží; vždyť i my máme k tomu potřebné schopnosti. Čím hojněji budeme zboží své odbírati, tím více vše bude se zdokonalovati a rozhojňovati.

Nápisy.

1. Určení.

Bůh jistou celotě člověčenstva stezku předepsal:
jednotlivým svobodu však daje chůze lidem.

Básník vyslovuje svůj názor nábožensko-filosofický: Bůh předurčil jistý vývoj, jistou dráhu jen člověčenstvu v celém souhrnu, ale jednotlivým lidem dal svobodnou vůli v jejich konání. Totéž vysloveno je i v Předzpěvu:

Cesta křivá lidi jen, člověčenstvo svésti nemůže,
a zmatenost jedněch často celosti hoví.

2. Křesťan a člověk.

Nesmíchej s cílem prostředků. Ne z člověka snad
má křesťan, nýbrž z křesťana býti člověk.

Básníkův hluboký názor o úloze náboženství. Náboženství je Bohu prostředkem, aby jím člověčenstvo přivedl k dokonalosti.

3. Čas k lidem.

Buď vám snášelivý, byť i blud byl, vždycky milejší,
než nesnášelivá, byť pak i pravda byla.

Doba, která působila na vývoj básníkův, hlásá především toleranci přesvědčení v jakémkoli ohledu. Ba Kollárovi zdá se, že i bludné učení, když ke všem je snášelivé, více se zamlouvá, než bezohledná nesnášelivá pravda.

---

4. Nesnášelivost.

Přestala již nesnášelivost, než nastala horší:
tam kdo jináče věřil, tu kdo jináče mluví.

Náboženská nesnášelivost přestala zejména počátkem našeho století, ale za ni nastala nesnášelivost národnostní.

---

5. Pomsta.

Za starodávna muži z vlastí svých vyhnali Múzy;
teď naopak z vlasti ven muže Múzy ženou.

Dříve nepěstovali v jistých dobách umění a vědy (zejména za válek; latinské přísloví: „inter arma silent Musae"), nyní naopak jsou příčinou, že svobodomyslní spisovatelé jsou pro své působení vyháněni z vlastí svých.

---

6. Vděky.

Bez vděky jsou vděky, ty v náruč co se bezděky tisknou;
když vděka být vděčnou chce, vděky krýti musí.

Myšlénka podobná, jako je obsažena ve zn. I, 4.:

„Nejkrásnější nade všecky ctnosti
ctnost, jež vlastní ctnosti ukrývá —“

Totéž platí i o půvabu (= „vděka“ — odtud „vděčný“ = půvabný):

---

7. Chrám osvěty.

Buď sem lustry neseš krásot, buď pravdy pochodni,
jdi, však žádného tvé světlo dýmu neměj.

Kdo chce svůj národ zušlechťovati ať uměním, ať vědou, čiň tak beze všech záměrů zištných. Když ty při jakémkoli ideálním počínání příliš zjevně prorážejí, znechucují nám předmět sám.

---

8. Náhrada.

‚Nám z života vzal čas,‘ já řku, ‚vši krásu, veřejnost.‘
„Ej, ale nám,“ rce jiný, „dal za to kávu, tabák.“

Satirický šleh proti lidem, hledajícím jen hmotné požitky. Jim nezáleží ani na zušlechtění a povznesení lidstva, ani na svobodě politické i osobní; jen když se jim poskytují nové požitky.

---

9. Vrch krásy.

Vaďte se, esthetici, kde by byl vrch ve světě krásy;
mně sluje vrch všech krás na světě — krása ducha.

Nade všecky krásy smyslové vyniká krása ducha; v ní je vrchol všech krás.

---

10. Vznešenost.

Nic vznešeného tu ven, vznešenost tať jen v citu sídlí;
nejkrásnější cit ten mdloba mysli budí.

Ohlas filosofického učení prof. Friese, s nímž Kollár seznámil se v Jeně. Tento povýšil za filosofický princip cit. Podobně i náš básník míní, že vznešenost není mimo nás, dá se jen vycítit; nejkrásnější jsou city, při kterých rozumová činnost není spolu účastna („mdloba mysli“).

— —

11. Rada.

Nikdá se s životem nesmíchej, však ni nerozluč:
tak zachováš nejlíp tím sebe, tímto život.

Víru života ani se neoddávej cele a výhradně, ani zase úmyslně se mu nevyhýbej; tak připravíš si spokojený a klidný život vlastní a přispěješ zároveň k vývoji života společného.

— — —

12. Dokonalost.

Chceš-li dojít v umění věnce, plitkosti nenáviď,
měř svým výšku i hloub, délku i šířku duchem.

Pravý umělec, jehož díla mají přetrvati věky, nesmí tvořiti jen povrchně, musí snažiti se předmět svůj proniknouti po všech stránkách, musí pilně oddávati se studiu pozorovatelskému i theoretickému, i hleděti se dopracovati o předmětu svého názoru filosofického.

---

13. Vláda nad předmětem.

Předmět, o němž, básníři, pěješ, ten tak v moci
měj své,
jak v moci má vešken Bůh světa svého obor.

Myšlénka podobná předešlé: básník musí plně ovládati svůj předmět, pronikati u něho i tam, kam zrak jiného člověka neproniká; musí být ve svém tvoření podoben vše ovládajícímu Tvůrci světa.

---

14. Výminka.

Svět se celý v básníře duši v své kráse zrcadlí;
jen člověčenstvo v očích lépe milenky vidíš.

Básník vnímá a zobrazuje ve svém díle uměleckém vnější svět a ideje lidstva, ale lidskost ve své pravé podstatě nedá se nikdy tak vyjádřiti slovem, jako o ní můžeme nabýti uvědomělého tušení ve šťastné chvíli lásky.

---

15. Otrlost.

Tak oslnul bohužel! národ ten, že rci mu: „Patři!",
on šilhá; kdy povíš: „Effata!", on ti laje.

Z vroucí snahy vlastenecké řine se básníkovi stesk na lhostejnost jeho národa, který nechce chápati napomenutí a snah svých křisitelů (myšlénkou podobná je nápisu tomuto zn. XLVI.).

---

16. Básníř a národ.

Básně naše proroka jsou hlas volavého na poušti,
hráme klavír, jenž snad strun v sobě ještě nemá.

Básník bolestně povzdechl si nad neuvědomělostí širších vrstev v národě; básně křisitelů zůstávají hlasem volajícího na poušti, protože snahy jejich nenacházejí v lidu pochopení, což básník vyslovuje pěkným srovnáním.

---

17. Národní písně.

Že vzdělanosti nemá náš lid, cizozemci mluvíte?
Jakž? vy musíte lidu zpívati, nám pěje lid.

Výtku odpůrců, že nemáme vzdělaného lidu, Kollár vyvrací poukazem na krásné písně národní, od kterých učí se sami vzdělanci.

---

18. Jak u vás?

Pán, kdo Němec; kdo Slovan, za kabát i za jméno se hanbí;
ten kdo latinsky, mudřec; troup, kdo mateřsky mluví.

Básník posílá otázku do Čech, jak jde to u nás s životem národním, a odpověď vkládá do tohoto disticha; odpověď to, která trefně zobrazuje tehdejší běžné smýšlení v širokých vrstvách.

---

19. Otázka cizinců.

„Jak se mluví v Uhřích?“ „Nu, maďarsky, slovensky, německy,
řecky, latinsky, ži...“ O, tak mnoho! to vše a nic.

Kollár zde líčí jazykové poměry v Uhrách na počátku let dvacátých. Je tam největší směs jazyků, ale duševní život při tom přece žádný — žádné povznesení a uvědomění.

---

20. Ty pán, já pán.

Proč kde Maďar bydlí, nemluví i Slovan tu maďarsky?
Dřív tu Slovan bydlel, proč ne slovansky Maďar?

Maďaři zastírajíce pomaďařovací zámysly své nutností státní, vytýkají Slovanům, proč bydlíce v jejich říši, neužívají jejich jazyka. Avšak básník ukazuje, že by právě opačný požadavek byl spravedlivý, ježto Slované bydleli v Uhrách před Maďary.

---

21. Rozličnost chuti.

Pouště Maďar libuje, jsou milší Tatry Slovákům:
tak vyvolil dobré ten země, tento nebe.

Básník chce volbou sídla vytknouti hlavní rys povahy národní u Maďarů i Slováků. Maďar poután je více k zemi, baží po životě hmotném, kdežto Slováka poutá více nebe, snaží se po ideálu.

---

22. Quos ego.

Hlad řeči své, Uhré, si naší řeči pádely syťte:
však stromu, jenž je nosí, národu, dejte pokoj.

V maďarské řeči přejato je mnoho slov z řečí slovanských. Básník přeje Maďarům těchto odpadků („pádel“ = padavče, spadlé před časem ovoce) ze své řeči, jen ať neusilují spolu o záhubu stromu, který je sytí, t. j. národa slovanského.

---

23. Náboženství a ctnost.

Kdož těch někdy neměl, pálil se co neznaboh ohněm:
Jednoho teď nemají Němci, druhého Uhré.

Němčina má slovo „Religion“ vypůjčeno z latiny jako maďarština slovo „virtus“ (ctnost). Z toho básník vyvodil vtipnou applikaci, že za středověku pro nedostatek náboženství nebo ctnosti lidé bývali odsuzováni na hranici.

---

24. Vzdechnutí v jednom chrámě.

Ó kazatel, jenž své tak bludné rozkazy káže!
Ó kazitel, jenž svou řeč hrubě takto kazí!

Povzdechnutí nad kazatelem, jenž s kazatelny dává zlý příklad neznalosti své řeči mateřské, nešetrně ji kaze.

---

25 Řeč a řeči (pro kazatele).

Nevděčníku, holé cizozemským liž ruky služkám,
však při tom aspoň znej tu paní, co chléb tobě dává.

Básník s rozhořčením kárá nevlastenectví mnohých kněží slovenských; ač živi jsou ze svého národa, přece pomáhají jeho odpůrcům ve snahách pomaďařujících.

---

26. Vzdělanost.

Z vrstvy na vrstvu ji klaď, vzdělanost když národu dáváš,
ať v běhu přeskočené nikde mezérky není.

Vzdělanost národa musí postupovati přirozeným vývojem, nesmí v ní býti skoků, nýbrž rozvoj nenáhlý.

---

27. Povinnost přítomnosti.

Základy jen pevné my nyní vzdělanosti položme:
nech stěny a střechu sám vnuk si na těchto staví.

Básník podává svůj názor o povinnostech současných literátů českých: od nich nikdo nesmí žádati již dovršeného díla, jejich povinností jest položiti jen pevné základy k národní vzdělanosti, ostatní ať si již dokončí potomci sami.

---

28. Klassičnost.

Kam se našim děla, ach! básníkům Múzy klasičnost?
Ještě stébla není, již chcete míti klasy!

Lidem příliš přísně posuzujícím naši literaturu, že netvoří dokonalých děl, básník odpovídá, že třeba jí času k přirozenému vývoji („klasy" — a „klassičnost" hra slovní).

---

29. Slovotepci.

Zastaralé ve novém kroji jen dáváte-li hadry,
ne slova, dejte vy nám radše myšlénky nové.

Kollár žádá od českých básníků hlubší fond básnický: naší literatuře nepomůže křísení útvarů básnických dávno již mrtvých, jako byl zejména pověstný idylismus této doby, a nějaké nové slovo, nýbrž jí třeba nových myšlének, jež hýbají veškerým ostatním světem.

---

30. Český Parnass.

Grammatici k němu tam klusotem na poetice jezdí;
básníř pod paždím s lexiky táhne dolů.

Kollár znamenitě charakterisuje na rozdíl od svých současníků ráz české poesie do roku 1820. Nejsou to rození básníci, nýbrž většinou pěstovatelé českého jazyka. Grammatikáři skládají podle uvědomělých pravidel poetických verše, hledajíce lopotně ve všelikých slovnících potřebný materiál básnický. Pak vedle básní skládají též slovníky (básník má tu na mysli hlavně Palkoviče, Puchmajera, snad i Jungmanna).

---

31. Slovenské knihovny.

Skrovná summa našich jesti knih: snář a kalendář;
i v těch však studují víc moli nežli lidé.

Básník s žalem pozoruje netečnost národa ke knihám: nečtou ani ten nepatrný počet knih, které tehdy česká literatura produkovala.

---

32. Čtenář.

Bych rozuměl smyslu knih českých dobře nynějších,
češtinu překládat v češtinu dřív si musím.

Básník právem tepe nečeskost současné řeči spisovné.

---

33. Německá čeština.

Před tím jen krajinu zlá przniła němčina českou:
teď si kydá v české sám knihy němčinu Čech.

Kollár horlí proti hojným germanismům tehdejších českých spisovatelů.

---

34. Chválci řeči.

Hánce měla před tím, teď dostala čeština chválců,
chválila ji zloba těch, dobrota těchto haní.

Přílišná shovívavost a nekritičnost v jazyku českém je mu více na ujmu nežli hany a zloba odpůrců.

---

35. Ledakdo.

Tak zle mateřsky mluví, mněl bys, bude Maro a Göthe;
tak řeč těchto mluví, rceš: to je služka jejich.

Ostrá satyra na tak častý zjev tehdejšího života českého. Mnozí mluví tak špatně svou mateřštinu, ale na druhé straně nemluví ani správnou spisovnou řeč cizí (Maro = Pub. Vergilius Maro), nýbrž jen zcela obyčejnou hatmatilku, protože nemají pochopení vůbec pro vyšší snahy.

---

36. Námitka.

„Vy pro duchy, Slované, veliké ani jména nemáte!"
Nám jest dosti mužů čest, vy se zovte genie.

Proti námitce, že Slované nemají označení pro veliké duchy, jako je cizí slovo genie, básník odpovídá, že z tohoto nedostatku právě vysvítá mužnost slovanská, nám stačí označení muž (původně byla zde asi hra slovní: proti čest mužů — genie [čti žený] — znělť konec „vy z sebe čiňte Genie").

---

37. Úštipečník.

„Řeč vaše jen leda řeč, nevidím v ní krásy nižádné!"
Tať, brachu, zříti na svou leckomu krásu nedá.

Básník vtipně odráží útoky nepřátel české řeči. Tupí ji, protože rozum a vtip jejich nestačuje, aby pronikli její krásy.

---

38. Návěští.

Tup ji tupá, onu řeč, dokavad čas ještě, nenávist;
neb skoro zostra její bůsti žihadla budou.

Řeč česká, uvažuje básník r. 1820, kterou do nedávna tupili cizí odpůrci jako řeč nízkou, brzy (= „skoro“ sloven.) již sama svou dokonalostí vystoupí na svou obranu; pak bude pichlavě bodati („bůsti“).

---

39. Básnivá řeč.

Jednomu básníři šťastně když prošla přes ústa
řeč, tu potom básní již z polovičky sama.

Kollár pronáší se o řeči básnické. Jak jen jeden básník vnesl v ni sílu tvořivosti jazykové, pak již jsou všecky nesnáze překonány. Bezděky Kollár tu propověděl trefný úsudek též o sobě.

---

40. Homér.

Tatry, přijdu i k vám, nositi chci i roucho slovanské,
jen dle mojí řecké ať šito míry bude.

Básník pronáší se o překladech z řečí klassických. Zastává tu názor, který již tehdáž zvítězil a až na naše časy se udržoval a v praksi prováděl, překlady z klassických řečí že mají šetřiti rozměru původního, totiž časomíry.

---

41. Řečtění.

Kde člověkem Řek byl, jen tam nám řečtiti slušno;
než kde Řekem Řek byl, řečtiti jistě neum.

Za vzor máme si bráti od starých národů jako od každého národa jen to, co je u nich všeobecně lidské, co však vyplynulo z individuálních vlastností národních, to napodobovati („řečtiti“ = činiti jako Řekové) bylo by nerozum.

---

42 Nitra almanach.

Světlo a blesk znamená tvé jméno v sanskritě Indův:
tím tam své syny buď, tímto nepřátele děs.

Při objevení se periodického časopisu Nitry (r. 1844) provází jej básník tímto epigramem. Má být tím, co znamená slovo „nitra“ v posvátné řeči Indů, sanskrtě, má svým přinášeti světlo a odpůrce udolávati.

---

43. Zvelebování národů.

Nač my, prosím, našemu šlechtictvu křivdu činíme?
Sice na národ nic, dbá ale více na rod.

Trefně básník charakterisuje českou šlechtu: snahy národní jsou jí cizí, dbá stále jen svého stavovského prospěchu.

---

44. Zmatek řeči.

Ten nečasům těmto sluje občan ctný a pobožný,
jenž doma tiše sedí; ven kdo vykoukne — buřič.

Básník naráží hlavně na své vlastní zkušenosti z Jeny. Rakouská vláda po studentských událostech v Durinkách, zejména po zavraždění Kotzebua, zakázala studentům z Uher návštěvu německých universit, bojíc se, aby tam nevsáli v sebe domněle revolučního ducha.

---

45 **Věk.**

Vždycky novými se náš, — ó sláva mu! — nálezy věk skví,
sňal těla otroctví, již ducha jatky staví.

Epigram tento je namířen proti policejní reakci let dvacátých. Za zrušené otroctví tělesné (snad měl Kollár na mysli i zrušení roboty, kterou v některých státech v Německu již v druhém desítiletí 19. stol. zrušili) nastává úplné potlačení svobody duševní.

---

46. **Náš věk.**

Ó časové horší než Circe! měníce veřejný
v chyžky život, na čeleď národy, vlasti na — dům.

Z politické filosofie Friesovy Kollár naučil se zásadě, že celý národ má mít účast na veřejném životě. Ale počátkem let dvacátých nastal působením Metternichovým obrat. Veřejný život potlačen, národ pokládán za sluhu a celé země neměly více platnosti než jednotlivý dům.

---

47. **Daremná práce.**

Květ v kořen obrácí, z kamene zdí v oblaku zámky,
kdo vzdělanost žádá národu dřív než obce

Kollárův názor politicko-sociální: Ke zdárnému vývoji národa především třeba je samostatného státu; teprve na základě vlastního zřízení může se vyvinouti též svérázná vzdělanost.

---

48. Proroctví.

Až dokavád trůnům svět slouží, ne světu trůny,
tam nebude s lidstvem na světě dobře dotud.

Myšlénka, kterou Kollár osvojil si za svého pobytu v Jeně. Blahobyt národa může nastati jen v tom státě, kde kníže nabyl přesvědčení, že je dán lidu za otce, ne národ jemu za služebníka.

---

49. Spisovatelství slovanské.

V ohledu, píšete-li Slované, věk tento nemějte!
Vás jen čísti třetí vděčně potomci budou.

Současné široké vrstvy, míní básník, nedovedou pochopit ideje několika vyvolených duchů; myšlénky ty najdou úrodnou půdu teprve u druhého, třetího pokolení.

---

50. Zdvořilost.

Přijdeť prý vzdělanost k Slovanům, jen počkati málo;
Račteže jí tedy jít v ústrety, páni milí!

Proti mínění některých pohodlných vlastenců, že musí se vyčkati rozvoje vlastní vzdělanosti slovanské, ta že přijde sama, vtipně namítá básník: jděte jí tedy vstříc, t. j. pracujte k ní všemi silami.

---

51. Příčina.

Otrokem ústa cizí slavný náš přezvala národ.
Proč? Kdo nemá vlastní, slávu jiného haní.

Kollár obhajuje Slovany proti některým utrhačným spisovatelům, zvláště německým, kteří v dřívější době rádi psávali Slovany slovem Sclaven (m. Slaven). Ti utrhají slávě jiného národa, že sami žádné nemají. (Kollár zároveň naráží na svou etymologii Slovanů od slova „sláva“.)

---

52. Podnět.

Autorové, na hanu kdo jiných nedbáte a chválu,
k nám jděte, u Slovanů z těchto ni jedno není.

Básník bičuje netečnost u Slovanů, kterých ani chvála ani hana nedovede pohnouti k vlastenectví.

---

53. Neznámost.

Všecky nové umějí Slované řeči, téměř i mrtvé;
jen to ne, co znamená dobře slovansky Slovan

Básník vytýká sourodákům Slovanům nedostatek citu a smýšlení slovanského.

---

54. Slované.

„Každý národ snažně k chrámu slávy běží,
jen sám Slovan ještě zahálčivě leží.“
Takto téměř každý lidomil nám laje —
ale načže líti vodu do Dunaje?
Jen vy spěte, bratří! nač vám věnec nové
slávy, však již Slovan ode slávy slove.

Každý lidomil (Kollár má na mysli hlavně Herdera) vytýká nám naši netečnou nevšímavost pro slávu národní. Básník pak

obraňuje sarkasticky tuto výtku. Nač snažit se po slávě? Bylo by to přilívati vody do Dunaje. Slované myslí si, že nepotřebují nové slávy, ježto jejich jméno Slovan odvozeno je od slávy.

---

55. Některým.

Že Slovany slujete, proto nemněte, že slovo pouhé
bez věci již Slovana hned velikého dělá.

Opět a opět básník ukazuje, že Slovanům třeba je činorodé lásky; nestačí jen hlásiti se k svému národu

---

56. Slovanská svatba.

Národ jest ženichem; choť obec; věno jest řeči sláva:
my chceme, můž-li to být, bez chotě míti věno.

Básník zde vykládá svůj názor o životě národním: má-li býti úplný a dokonalý, třeba k tomu, aby národ měl svůj individuální charakter, svou samostatnost politickou a svou vlastní řeč: ale všecka péče vlastenců slovanských věnuje se jen jazyku, nic nehledí se na potřeby národní, o samostatné obci slovanské se nikomu ani nesní.

---

57. Okolek literatury.

Ráno Slovan; den Němci mají; Anglicko poledne;
Francouz svačky; večer Vlach již a Hišpani noc.

Podle současných názorů básník posuzuje rozvoj literatury u jednotlivých národů. U Slovanů po stránce osvětné vidí teprve počátek (jako to viděl již Herder), u jiných národů jinou část dne podle rozvoje za tehdejší doby („svačky“ = doba svačiny).

---

58. Řeč slovanská.

Těžko tu řeč milovat se zdá? Milovat ji započni:
Hned sobě již dvě k ní žádati srdce budeš.

Slovanská řeč tak je krásná a milá, jen hleďme vniknouti v její všechen poklad a budeme ji jistě hned milovat láskou neustále rostoucí.

---

59. Vtip se sám.

Nemluv: „Proč vysokou, Slované, tak píšete řeč nám?"
Křič raději: „Proč já tak v řeči nízko stojím?"

Básník brání slovanské spisovatele proti námitce některých neznalců jazyka mateřského, že prý píší příliš vysokou řečí. Snaž se povznésti se ze své neznalosti!

---

60 Národní nespokojenost.

Plato bohům děkoval, že Řekem byl, Göthe že Němcem:
Já lkám, že v Slovanů různici žíti musím.

Pěvec ukazuje na hrdost národní u všech velikých mužů; ti děkovali bohům, že jim dal naroditi se v jejich národě. Básník však musí lkáti, že má sice veliký a slavný národ, ale národ ten že žije v různici.

---

61. Strany.

Dvě strany teď vznikají v Slovanech: buďtež ticho, vášně!
O strom jedna celý dbá a druhá jen o list.

Kollár ukazuje k současným snahám v myšlénce slovanské Mezi Slovany jsou dvě strany: jedna chce soudržnost, spojitost všeho Slovanstva, protože poznává, že jen v celku je pevnost a síla („dbá o celý strom"), druhá hlásá individuálnost větví slovanských, snahy její jsou podle názorů Kollárových nejisté, jí jde na stromu jen o nepodstatnou část („o list").

---

62. Rada matky Slávy.

Co jsi ty? „Čech." Co ty? „Rus." Co ty? „Srb." A ty?
„Jáť Polak iestem."
Dítky moje, svornost! Nechte to, mluvte: Slovan.

Básník horlí proti drobivosti národů slovanských. Každý z národů slovanských má se cítiti jen členem velikého národa slovanského a nepěstovati individualitu kmenovou („iestem" pol. = jsem od jest).

---

63. Míšeň.

Nikde není jak zde krásnější němčiny slyšno:
Dar za své zničení Němcovi dal to Slovan.

Známou zkušenost, že ve slovanských někdy zemích mluví se nejryzejší němčinou (známo tím na př. Meklenbursko), básník nepřímo vykládá dobrotou a mírností povahy slovanské: Slovan i za své zničení odměňuje se dobrými skutky svému nepříteli.

---

64. Lužice.

Jak ve vlnách kdy tonou mořských dvě lodičky
samotné,
již tak, dcerky! na vás Slávia teskno hledí.

Nápis tento svědčí, jak Kollár měl malou naději v zachování obou slabých větví lužických (Lužice Horní a Dolní). Jsou osamoceny a tonou již v přívalu germánském jako dvě lodičky na vlnách mořských.

---

65. Určení.

Ne pluhy, ne droty, ne dřevo jest, ani plátno, olejky
cíl člověka, Slované, než rozum a svoboda.

Ne blahobyt hmotný (Kollár uvádí většinu příkladů ze svého nejbližšího okolí [„droty“ sloven. = dráty]; plátno rozváželi po světě hlavně Slováci z Oravy, jako jsou proslulí olejkáři z Turce), nýbrž osvěta a svoboda budiž nám cílem.

---

66. Horlič.

Národ tak považuj jediné jako nádobu lidství,
a vždy, voláš-li: Slovan! nechť se ti ozve
člověk!

Básník tu myšlénku národnostní povznáší na vyšší stanovisko lidské, jak učinil to často ve svých znělkách a zejména též ve svém Předzpěvu. Práv národnostních nesluší se domáhati prostředky, jimiž by byla uražena důstojnost lidská (jako bylo tomu na př. u nepřátel starých Slovanů).

---

67. Bezpečnost.

Naděje, tvého břehu, tvé nedbám rokliny, bázeň:
můj plyne prostředkem proudu pokojně člunek.

Básník charakterisuje svůj život: nestaví si ani příliš nadějí o budoucím bezstarostném životě, ani neleká se jeho příkrostí, nýbrž pojímá život lidský tak, že třeba počítati s obojím, se štěstím i strastmi jeho.

---

68. Tragičnost.

Téměř k zoufání dvojná mne nejistota trápí:
 však samu, přijde-li již, pohromu lehce nesu.

Dvojí nejistota — jednak osud jeho lásky, jednak strastiplné jeho postavení životní — básníka přivádí skoro k zoufalosti, ale přece je odhodlán každou pohromu nésti klidně a odhodlaně.

---

69. Můj los.

Básnictví daroval byl Apoll za dnův mi mladosti,
 než dar ten mi potom vyrval ukrutně život.
Lépe nevyrval, ale hromadou obdal je překážek,
 v nichž co nevinný lká v tísni žaláře vězeň.

Kollár je si vědom, jak upadá v pozdějším lopotném životě jeho dar básnický. Básnění stavělo se u něho tolik překážek v cestu, že si při tom připadá jako vězeň v žaláři. Podrobněji vyslovil se o tom ve svých Pamětech (str. 269.): „Jináče, bohužel, můj stav, moje práce a okolnosti nebývaly příznivé poetickým myšlénkám a výlevům. V Pešti, v úřadě mém často se stalo, že jeden punkt a period při psaní básní neb kázní pět- i desetkráte přetržen býval klepáním na dvéře těch nejrozličnějších příchozích a nejmrzutějších úkazův; anobrž přišli ne dnové, ale celé týdny, kde pro tíseň lidí, hromady úřední práce, jarmareční lermo a hluk sotvy péro do ruky vzíti lze bylo.“

---

70. Návěští potomkům.

Bratři, nesuďte o nás, co a jak jsme psáti my mohli;
nýbrž jen co a jak jsme směli, suďte o nás.

Kollár ukazuje na nevolnou svou dobu, která zabraňuje pověděti veřejně to, jak kdo smýšlí. Proto bylo by nespravedlivo posuzovati jejich smýšlení a snahy podle jejich tištěných projevů. Jejich snahy a přání byly svobodnější a smělejší.

Zalkání

nad smrtí Jungmannovou

(1847 dne 15. listopadu).

Nesmíš ještě, třesohlasá písni,
mlčet v pozdních pěvce šedinách,
žaluj po horách a dolinách,
co nám vzali osudové přísní:

„Mladoň umřel.“ — I mne bolekřísní
citové v mé duše hlubinách
ženou protlačit k té v květinách
skryté urně se a v lidstva tísni:

Ó ty prachu! hodný, aby máter
Sláva mohylu mu zkopila
z Krkonošů, Uralu a Tater;

Ó ty duchu! jehož ctnostmi všude
sídla nebes tak se zlidnila,
že již jiným sotvy místa zbude.

Bolestná veliká událost, smrt Jungmannova („Mladoň“ překlad) básníka vzrušila ještě v pozdních letech („třesohlasá píseň“ = při níž chvěje se hlas pohnutím). Proto pohánějí jej city, bolem vznícené („bolekřísní“), aby protlačil se k jeho mrtvole („urna“ = popelnice), k níž přečetní ctitelé hrnou se, aby jí projevili svou úctu. Vynikal takou láskou ke všemu Slovanstvu, že by jeho tělesné ostatky zasloužilv si mohyly snesené ze všech zemí slovanských. Jeho ctnosti tak jsou veliké, že úplně opanovaly nebeská sídla, takže k vůli nim přijala podobu lidskou. — Znělka tato je zajímava zejména pro způsob tvorby básnické na konci života Kollárova (V. i zn. XXXIX.).

Šťastnou tedy cestu, básně, jdouce
neste pozdravení Slovanům
všechněm vůkol, zvláště Tatranům,
a pak Čechům, jejich dcerky jsouce.

Přijdete-li k hoře nebo k louce,
k hloží nebo k vonným břečtanům,
do vsi aneb k soudným měšťanům,
stůjte, o svém pánu toto řkouce:

„Jestli co se podařilo jemu,
hanba vždycky hnětla útrobu,
jak to skrovné k cíli takovému;

jestli padl, vyzná bez úžasu:
padl, avšak rovně Jakobu,
s andělem se pustiv do zápasu.“

Básník končí posláním svých básní. Odesílá je k Slovanům vůbec, zvláště pak k nejbližším rodákům Slovákům a Čechům, jejichž duchu a jazyku děkují za svůj vznik. Pěvec skromně omlouvá

se u čtenáře i prostého i vzdělaného pro nedokonalost svých básní, kterou cítí sám. I když se mu zdařilo něco, jak je to nepatrné pro tak ohromný cíl, jaký on měl (povznésti národ dokonalým dílem básnickým ku vzkříšení)! Ale i když nedosáhl svého ohromného cíle, vyzná to beze studu: padl, protože se dal ve veliký boj, jako kdysi Jakob, když zápasil s andělem (III, 124).

Oprava hrubších omylů.

Na str. 8. m. povznešené *čti:* povznesené.
" " 34. Über die litterarische Wechselseitigkeit der Slaven *čti:* Ü. d. l. W. (der Slaven). (Rovněž tak čti na str. 105. v poznámce.)
" " 91. v. 5. m. lež, pýcha *čti:* i lež, pýcha.
" " 102. v. 7. m. okovů svých bolestí *čti:* bolesti.
" " 110. v. 13. m. Přijde Víla a časy nedlouhé *čti:* Přijde Víla v časy nedlouhé.
" " 121. v poznámce m. **roztržení** Polsky *čti:* **přemožení**.
" " 144. ř. 4. zdola m. jak činí někteří národové v Americe *čti:* jak činí někteří národové **evropští** v Americe.
" " 161. m. klasičnost *čti:* klassičnost.
" " 166. náp. 47. m. obce *čti:* obec.
" " 170. náp. 60. m. dal *čti:* dali.

Některé omyly tiskové, jako: k Slávi Dceři (m. Slávy, str. 50), dáva (m. dává, str. 75), tva (m. tvá, str. 76) sí (m. si, str. 124), rozhliží (m. rozhlíží, str. 132) a j. jsou patrny samy sebou.

OBSAH.

Strana

Úvod ... 5

I. Slávy Dcera.

Předzpěv ... 41
Mnohý jazyk, znělky milé, laje ... 51
I když bloudí, ještě bývá milý ... 52
Tři mne věci, když je spatřím, k smíchu ... 53
Pahorek jest, na němž rozvaliny ... 54
Jedna matka měla nebohatý ... 55
Nechci zlata, nápoje a jídla, ... 56
Jako chodí opuštěná máti, ... 57
V živobytí lidském žádná změna ... 58
Pravdivé jest ono přísnotvárné ... 59
Dlouho konám již, ne bez bolesti ... 60
Pěkná bývá ctnost i v rouchu sprostém ... 61
Nerad jsem zde, přece přichází mi ... 62
Není bolest zrádné lásky pouhá ... 63
Aj, ty Labe, proč tak slzou mutnou ... 64
Život jestiť rovný řece dravé, ... 65
Pozdravení neste, poslů čtvero, ... 66
Jako dobrý křesťan v zemi Páně ... 67
S pahorků se na pahorky klátím, ... 68
Ku barbarům rodu avarského ... 69
Krajem břehů u Pomoří chodě ... 70
„Svantovíte, bože čtverohlavý!“ ... 71
Mezi dvěma ohni pálícími ... 72

Strana

Zbořeniště pusté Retry slavné! 73
Ale jedna modla, jak ty mříti 74
Navštívení krátké dovolte mi 75
„Pane! slova tvá jsou opravdivá, ... 76
Druhého dne časem ranní doby 77
Kdyby každou žádost, předsevzetí, ... 78
Převelikou škodu způsobilo 79
U všech nových národů i dávných 80
Nyní ani slova nezpomenu, ... 81
Paroloď tu zase Milek skoval 82
Jak tě vítat, slzou čili zpěvem 83
Třebas teplé slzy z očí leji 84
Jako plavec radostivě tleská 85
Jako koráb Noe po potopě 86
Skryl se Řip a Libušina dvora 87
Tožť jest ona veleslavná Praha 88
Znám sic mnohou ušlechtilou hlavu, ... 89
K tohoto se hradu vystavení 90
Hřích je ovšem velký vražda vzteklá, ... 91
Nuže! pokud srdce mladé bije, ... 92
Pracuj každý s chutí usilovnou 93
Nepřipisuj svaté jméno vlasti 94
Když jsem já sám v sobě toto říkal 95
Když tak po všech místech znamenitých 96
Aj, jak pyšně tvůj se zlatověžný 97
Slávie! ó Slávie! ty jméno 98
Všecko máme, věřte, moji drazí 99
Slávové! vy ducha nesvorného, ... 100
Nač by srdce k vlasti proto chladlo, ... 101
Stíny Lauritasů, Svatopluků! 102
Jestli Slávy rumy ještě vstanou 103
Slávský národ rovným se mi zdává 104
Ó, by, dím, když duch můj tak se choulil, ... 105
Kdo ctí národ, všeho si rád všímá, ... 106
Padni na zem, koleno! Hle, brána 107
Říkáte mi, že to zákon káže, ... 108
Bože! Bože! který dobře mínil 109
Jak je vyřknu při spatření tebe, ... 110
Bratře, neslyš hlasu závistníka 111
Nechtěj zoufat, když se proti tobě, ... 112

Strana
Pouhý nehřích, bratře, ještě k ctnosti 113
Do zlých časů — Bůh to s nebe vidí! — 114
Sám jsem někdy myslel, že již svému 115
Bratře, tobě nechci zamlčeti 116
Nejedenkrát věru tak se zdálo 117
Kolikráte myslím o tom našem 118
Stokráte jsem mluvil, teď už křičím 119
Veselosti písně prozpěvujte, ... 120
Tři dny smutné dávno tiše světím 121
Lítost můžeš nade mnou sic míti 122
K jakémnže ústí na sirotčím 123
Včera, když den na oboze mladnul, ... 124
Aj, zde pode širým nebem tvojím 125
Co z nás Slávů bude o sto roků? 126
V tichu skrytém, kde jí nikdo nezná 127
Blaze, kdo si jeden čistý, smělý 128
Všecky za mnou neřesti se vlekou 129
Nad branami nebe stříbrnými 130
V středku nebe stojí zpodepřená 131
Blízko trůnu svatá Slávě stojí 132
Nyní pole široká a sejná 133
Cherub jeden na křídla mne schytna, ... 134
Nad vratami pekla železnými 135
Tak, hle, známost krátkou, ale jistou 136
Ó vy bratří, ó vy sestry sladké, ... 137

II. Menší básně.

Vlastenec 141
Příchod Slávie 147
Slovanka ke bratrům a sestrám 151

Nápisy: 153
1. Určení 153
2. Křesťan a člověk 153
3. Čas k lidem 154
4. Nesnášelivost 154
5. Pomsta 154
6. Vděky 154
7. Chrám osvěty 155

Strana

8. Náhrada . . . 155
9. Vrch krásy . . . 155
10. Vznešenost . . . 156
11. Rada . . . 156
12. Dokonalost . . . 156
13. Vláda nad předmětem . . . 157
14. Výminka . . . 157
15. Otrlost . . . 157
16. Básník a národ . . . 157
17. Národní písně . . . 158
18. Jak u vás? . . . 158
19. Otázka cizinců . . . 158
20. Ty pán, já pán . . . 159
21. Rozličnost chuti . . . 159
22. Quos ego . . . 159
23. Náboženství a ctnost . . . 159
24. Vzdechnutí v jednom chrámě . . . 160
25. Řeč a řeči (pro kazatele) . . . 160
26. Vzdělanost . . . 160
27. Povinnost přítomnosti . . . 161
28. Klassičnost . . . 161
29. Slovotepci . . . 161
30. Český Parnass . . . 161
31. Slovenské knihovny . . . 162
32. Čtenář . . . 162
33. Německá čeština . . . 162
34. Chválci řeči . . . 163
35. Ledakdo . . . 163
36. Námitka . . . 163
37. Úštipečník . . . 163
38. Návěští . . . 164
39. Básnivá řeč . . . 164
40. Homér . . . 164
41. Řečtění . . . 165
42. Nitra almanach . . . 165
43. Zvelebování národů . . . 165
44. Zmatek řeči . . . 165
45. Věk . . . 166
46. Náš věk . . . 166
47. Daremná práce . . . 166

